

v *Jednotě bratrské*, dokládající zachovávání tzv. apoštolské poslušnosti při ordinování bratrských kněží. J. spis o původu Jednoty se stal později jedním z podkladů pro exilovou Historii o těžkých protivenstvích.

EDICE: Meč Goliášův... (částečně) in J. Jireček: B. Jana J. Krátká zpráva o biskupích a starších Jednoty bratrské, ČČM 1861; Historie o původu Jednoty bratrské (částečně) in J. Goll: Archív ochranovský, ČČM 1876. ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček: Rukověť I (1875, soupis děl). ■ LITERATURA: J. Jireček: B. Jana J. Krátká zpráva..., ČČM 1861; J. Goll in Archív ochranovský, ČČM 1876.

ep

Jiljí Vratislav Jahn

* 22. 1. 1838 *Pardubice*

† 18. 5. 1902 *Praha*

Básník, dramatik a překladatel beletrie, redaktor a publicista, autor příležitostné vlastenecké lyriky a monografií o významných osobnostech. Psal a překládal též odborné i popularizační práce a učebnice, hlavně chemické.

Pocházel ze staré české měšťanské rodiny; mezi předky byli známí barokní malíři, pradědem byl malíř Jan Quirin Jahn (1739-1802), otec byl úředníkem perněstejnského velkostatku v Pardubicích. V rodišti chodil J. do hlavní školy, v Praze vystudoval něm. vyšší reálku a 1853–58 na něm. stavovské technice chemii a přírodní vědy (zde se přátelsky stýkal se spolužákem A. Heydukem). 1852 začal psát verše a od 1858 je publikoval v Lumíru. Po ukončení techniky pracoval krátce v továrně na stroje v Karlíně a na Zemském stavebním ředitelství na Malé Straně. Načas zanechal občanského povolání a 1860–63 se věnoval literatuře. Zároveň byl (od 1859) spolupracovníkem Riegrova naučného slovníku (přírodní vědy), od 1861 členem redakce Nár. listů (zahraniční politika), 1861–62 redigoval po Nerudovi Obrazy života. Živě se účastnil organizace kulturního dění na začátku 60. let: působil ve výboru Nár. besedy (1860), měl podíl na přípravě stanov Umělecké besedy, na založení Sokola i Hlaholu a 1862 byl předsedou Akademického čtenářského spolku. 1863 odešel z Prahy jako profesor chemie na

reálku do Pardubic, kde se hned 1864 stal ředitelem; t.r. se oženil (syn Jaroslav Jiljí J., profesor brněnské techniky). 1869 ztratil při chemickém pokusu levé oko. Na odpočinek odešel 1894 s titulem školního rady; 1895 se stal ředitelem dívčí střední školy Minerva v Praze. Zejména za působení v Pardubicích se J. hodně věnoval veřejné a politické činnosti: 1865 byl členem okresního zastupitelstva, 1869–88 členem okresní školní rady, 1865–83 starostou pěveckého spolku Perštýn (1884 jmenován jeho čestným členem), 1873–85 řídil pokračovací průmyslovou školu, od 1874 pracoval v Hospodářském spolku okresu pardubického, přeloučského a holického. 1875–76 byl poslancem zemského sněmu za staročeskou stranu, znovu byl za ni zvolen 1885 do říšské rady. Byl funkcionářem Svatoboru, spolku Minerva, Ústřední matice školské, Spolku chemiků českých atd. Vedle vlastní literární činnosti byl J. plodným autorem, upravovatelem a překladatelem naučných a popularizujících knih, statí a učebnic z oboru chemie, přírodovědy a technologie; od 1868 vydával rozsáhlé sešitové dílo o technologii Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezův, kam sám napsal 1. díl (*Úvod do dějin nálezův*) a s bratrem Zdeňkem V. J. díl 4. (*Chemické vzdělávání surovin*). Byl spoluredaktorem Časopisu pro průmysl chemický a Chemické knihovny technologické, 1894 byl jmenován čestným členem Společnosti pro průmysl chemický, 1895 byl při Národopisné výstavě československé členem průmyslového odboru a generálním zpravodajem poroty.

Na přelomu 50. a 60. let vystupoval J. v českém literárním životě zejména jako autor oblíbených příležitostných versů pro národní besedy, plesy, tábory a slavnosti; svými básněmi navazoval na tradici obrozených deklamováků. Napsal několik set veršovaných proslovů určených pro shromáždění na Žofíně, v Prozatímním divadle, na Řípu, Kunětické hoře aj. nebo pro účastníky pohřbů významných osobností, z nichž mnohé vycházely tiskem ve Vilímkových Besednicích; jejich častým interpretem byl J. tehdejší přítel J. Barák. Podobné oslavné zaměření měly i básně na „výtečníky československého národa“ (V. Hanka, J. Holý, V. K. Klicpera, K. H. Mácha, J. Slavík, B. Smetana aj.), které většinou rovněž vznikaly pro příležitostný přednes a nadnesené představovaly své hrdiny jako ideální vzory vlasteneckých i morálních ctností. Představu básníka a umělce ja-

ko bojovníka za národní pokrok rozvinul J. ve své hlavní sbírce časové lyriky *Růženec*; opakují se zde rozvláčné reflexe na témata svobody, humánnosti, lásky k vlasti a moci umění a oslavují se obecné ideály hrdinského činu, mužného vzdorování osudu, pravdy, síly ducha, osvěty a svornosti. Důraz na myšlenku smíření protiv a umírněného postupu v národním boji sblížuje tuto poezii s konzervativními ideami staročeské strany, k níž J. také později patřil. Řada jeho básní byla zhudebněna (K. Bendl, V. Blodek, J. Malát, E. Nápravník, F. A. Vogel, J. L. Zvonář aj., později J. B. Foerster). Vedle poezie a několika časopisecky zveřejněných povídek pěstoval J. i tehdy oblíbenou historickou truchlohru (*Kateřina z Pernštýna*; jednoaktové drama *Carevič Konstantin* zůstalo v rukopise stejně jako operní libreto *Kališníci* pro skladatele A. Pozděnu). – Vedle monografií o osobnostech ze světa přírodních věd napsal též rozsáhlý životopis F. L. Riegra, v druhém vydání podstatně rozšířený na základě materiálů M. Červinkové-Riegrové.

PSUDONYMY, ŠIFRA: Starý Švejda, Švejda; –h. (Obrazy života). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník (1861–64); Boleslavan (Ml. Boleslav, od 1860); Čas (1861); Časopis pro průmysl chemický (1892–1900); Dalibor (1859); Háj; Hlas (1864); Hlas národa (1886–88); Horník, almanach kutnohorský (1862); Humorist. listy (od 1859); Koleda (Olomouc, 1877–78); Lada (1861); kal. Lída českomoravská na r. 1862; Listy chemické (1879–80); Lumír (1858–73; debut básní Mnich); alm. Máj (1859–62); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1861–67); Obrazy života (1859–62; 1859 překl. z A. Waldaua); Osvěta (1872–97; 1895 životopis F. Schulze); Pardubice-Vinice (Pardubice 1880, pamětní list ve prospěch Nár. divadla); Pokrok (1878–84); Posel z Prahy (od 1860); sb. Potštýn (1897); Poutník od Otavy (Písek, 1858–60); Program slavnosti při odhalení pomníku... bratranců Veverků... (Pardubice 1883); Proslov a texty sborů ku společné zábavě spolků českoslovanských dne 18. května 1862... (1862); alm. Růže (1860); Slavnostní list ku sjezdu bývalých žáků reálné školy v Pardubicích... (Pardubice 1887); Slavoj (od 1862); Světozor (1875–80); sb. Úplný besedník (1877); alm. Víněk (Chrudim 1884); alm. Víněk, upomínka ze studentské merendy v Chrudimi (Chrudim 1859–62); Výr. zpráva soukromé střední školy dívčí a spolku Minervy v Praze (1897); sb. Z lesů a luhů (1877); Zábavné listy (1893); Zlatá Praha (1864); Ženské listy (1898); Živa (1859–63). ■ KNIZNĚ. *Beletrie*: Janu Purkyňovi k dvaasedmdesátiletým narozeninám dne 17. prosince 1859 (B 1859 ← Humoristické listy 1859); Slečně Karolině z Tiefensee (B

1860, an.); Naše mohyly (BB 1861, s B. Peškou); Kateřina z Pernštýna (D 1861); Proslov („K velkému cíli kráčí národ náš...“) (B b. d., 1861); Proslov přednesený v besedě na Žofině dne 8. dubna (B b. d., 1861); Sbor k slavnosti odhalení pomníku zvětšeného měšťaností plzeňského Martina Kopeckého (B 1861); 15. ledna 1861 (B k pohřbu V. Hanky, 1861); 22. červen 1861 (B k zasvěcení pomníku V. K. Klicpery na Olšanských hřbitovech, 1861, an.); 28. červen 1861 (B k pohřbu P. J. Šafaříka, an.); Sibylinské věštby (BB 1862, pseud. Starý Švejda); Vlasti! (B k sboru L. Procházky, 1862); Růženec (BB 1863); K slavnosti stoletých narozenin J. Jungmanna odbyvané v Pardubicích dne 19. a 20. července 1873... (B 1873); Typografická beseda v Praze. K slavnostnímu dni stoletých narozenin J. Jungmanna... (B 1873). – *Monografie osobností*: František Ladislav Rieger. Obraz životopisný (1861, přeprac. a rozšíř. vyd. 1890); Kryštof Bergner, měšťan a chemik pražský v 18. věku (1879 ← Listy chemické 1879); Karel Slavoj Amerling (1893 ← Časopis pro průmysl chemický 1892, přeprac. a rozšíř. vyd. s podtit. Obraz života a práce, 1893); A. V. Lavoisier, jeho život a práce (1894). – *Překlady*: K. Herloš: Svět a lidé 1–3 (1863–64) + Sestra a nevěsta (1882); F. K. L. Schoedler: Kniha přírody 1 (1863) + (části z dalších dílů Knihy přírody): Astronomie čili hvězdářství (1863) + Fyzika čili silozpyt (1863) + Chemie čili lučba (1865). – *Ostatní práce*: Kněhtlačitelsví, umění pomocná a příbuzná (1868); Chemie nerostná (učebnice, 1868–69, rozšíř. vyd. 1874); Úvod do dějin nálezu (Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu 1, 1872); Počátkové chemie (učebnice, 1877); Stručná chemie (učebnice, 1878); Chemické vzdělávání surovin (Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu 4, 1879, s Z. V. Jahnem); Seznam cen udělených vystavovatelům z oboru průmyslu novodobého na Národopisné výstavě českoslovanské v Praze... (1895) aj. ■ KORESPONDENCE: an.: Nerudův večer (J. Nerudovi z 1884), NL 23. 1. 1884, příl. ■ REDIGOVAL časopisy: Obrazy života (1861–62), Časopis pro průmysl chemický (1897–1903, s A. Bělohoubkem, F. Štolbou); knižnice: Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu 1–4 (1868 – asi 1879), Chemická knihovna technologická 2–3 (1894–97, s A. Bělohoubkem). ■

LITERATURA: J. Weger: J. V. Jahna působení literární a politické (1888); J. B. Lamb: J. V. J. (1898 ← Časopis pro průmysl chemický 1898); Jaroslav J. Jahn: O mém otci (b. d., soukr. tisk). ■ H. (V. Hálek): ref. Naše mohyly, NL 7. 6. 1861; ● ref. Růženec: V. Hálek, NL 18. 10. 1862; J. Neruda, Hlas 31. 10. 1862 → Literatura 1 (1957) ●; an.: J. V. J., lučebník a spisovatel český, Světozor 1875, s. 27; J. Neruda: J. V. J., Humoristické listy 26. 10. 1878 → Podobizny 1 (1951); J. W. (Weger): J. V. J., Zlatá Praha 1888, s. 174; S. (T. G. Masaryk): ref. K. S. Amerling, Naše doba 2, 1894/95, s. 468; J. Krejčí: J. V. J., Ženské listy 1898, s. 22, 43; ech. (V. Štech): Pod vlastním krovem (J. a nakl. družstvo Máj), Máj 1, 1902/03; ● nekrolo-

gy: an., Zlatá Praha 19, 1901/02, s. 357; an., Zvon 2, 1901/02, s. 491; J. V. Prášek, Květy 1902, sv. 2, s. 25; J. Klika, NL 22. 6. 1902; E. Krásnohorská, Osvěta 1902, s. 575 ●; m.n. (M. Novotný): Pozůstalost profesora brněnské techniky dra Jaroslava J. Jahnha... (zpráva o dochované korespondenci J. V. J.), LidN 11. 2. 1936; ● 100. výr. nar.: A. N. (Novák), LidN 22. 1. 1938; kp. (K. Polák), PL 22. 1. 1938 ●; in J. V. Frič v dopisech a denících (1955, dopisy Jahnovi z 1861–62); B. Němcová: Listy 4 (1961, dopis Jahnovi z 1860); J. Neruda: Dopisy 3 (1965, dopisy Jahnovi z 1880–84); K. Pospíchal: Výchovné zaměření literární činnosti J. V. J., SPF Hradec Král. 11, Jazyk–literatura–metodika, 1970; V. Žáček in Josef Barák (1983).

II

Metoděj Jahn

* 15. 10. 1865 Krásno (Valašské Meziříčí – K.)
† 14. 9. 1942 Hranice u Přerova

Povídkář, básník a romanopisec, představitel vesnické kritickorealisticke prózy poučené na ruském psychologickém realismu; jeho tvorba je věnována obrazu Valašska z konce 19. a počátku 20. století.

Otec, původně kožešník, byl od 70. let nájemcem hospody, nejdříve v Krásně, pak ve Val. Meziříčí. Od 1871 navštěvoval J. ve Val. Meziříčí obecnou školu, pak i gymnázium (mat. 1886). 1887 složil jako externista zkoušky na učitelském ústavu v Brně a nastoupil jako učitel v Zášově u Val. Meziříčí; 1891 se oženil (z jeho sedmi dětí čtyři záhy zemřely). 1901–19 učil v Komárovicích u Kelče, od 1919 byl řídícím učitelem na obecné chlapecké škole v Rožnově p. Radh.; 1925 odešel do výslužby. V Rožnově, kde žil až do smrti, rozvíjel rozsáhlou kulturně osvětovou činnost; byl také členem (od 1912) výboru Moravského kola spisovatelů. 1904 podnikl za podpory Svatoboru cestu do Benátek. Byl pohřben na Valašském Slavině ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově p. Radh.

Ve své próze podává J. obraz neidylického života na valašské vesnici, často v kontrastu s krásou přírody. S realistickou důkladností kreslí vesnické typy a chmurné osudy lidí žijících v zajetí náboženských pověr, sobectví, bídy a zločinnosti. J. povídky mají platnost dokumentárních psychologických studií; podávají portréty pijanů a vrahů, lidí rozvrácených marným úsilím po osobním štěstí, hamizných sedláků a ponížených výměnkářů, lidí, jejichž osudy jsou vyplněny dřinou a nejkrutější bídou (sou-

bory *Nevzešlo ráno, Údolím života, Večerní stíny*). V pozdější J. tvorbě se zmírňuje obžalobný tón, povídky jsou nesené úsilím o mravní rovnováhu. K filozofické i tvůrčí syntéze dospěl J. v nejvýznamnějším ze svých románů, *Selský práh*, líčícím osudy děvčete z chalupy a selského synka, jimž přísné majetkové rozvrstvení vesnice nepřeje šťastně žít. Tvorbě s městskou tematikou (*Kruhy na vodách, Kosatce, Duhová vidma* aj.) chybí znalost prostředí a charakterů; vnějším popisem v ní J. marně usiloval o vytvoření nadčasového typu inteligenta. Jako básník debutoval J. pod pseudonymem M. Hanuš už 1883, inspirací mu byly opět rodné Beskydy; básně se vyznačují ryzostí zážitku, jejich účín však oslabuje příliš tradiční podání a poplatnost lumírovské poetice (*Beskydy*). Zatímco v próze vystupoval J. jako sociální kritik, charakterizuje jeho poezii romantizující tendence se sklonem k idyličnosti (valašská idyla *Lukáš Ruman*).

PSEUDONYM: M. Hanuš (alm. Zora 1883, 1885). ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919–20); Černá země (Ostrava); Čes. dělník (1940); Hlas národa (1901); Kalendář Lid. novin (1904); Květy (1893–1908); Lid. noviny (1913–42); Lubina (Val. Meziříčí, 1903–37); Lumír (1890–1904); Lyrická prémie spolku Máj na rok 1910; Máj (1903–04); Morava (Brno, 1901); Moravskoslez. revue (Ostrava, 1906–10); Nár. obzor (1912); Naše Valašsko (Vsetín); Niva (Brno, 1921–34); Osvěta (1911–12); Ruch; Svatvečer (přil. čas. Vyšehrad, 1890–94); Světozor (1892–99); Topičův sborník (1916–19); Večery (1912); Venkov (1924–30); Vesna (Brno, 1892–96); Vyšehrad; Vzlet (Plzeň, 1918); Zlatá Praha (1885–1915); alm. Zora (Brno, 1883); Zora. Alm. k desítiletému trvání Mor. besedy (1885); Zvon (1901–41). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Z temných i světlých cest (PP 1894); Nevzešlo ráno (PP 1898); Zapadlé úhory (PP 1900); Údolím života (PP 1902); Kruhy na vodách (PP 1903); Tiché světy (PP b. d., 1905); Duhová vidma (R 1907); Večerní stíny (PP 1908); Stopy v rosách (PP b. d., 1909); Kosatce (PP 1909); Polní růže (BB 1909); Selský práh (R 1913); Rozmarné chvíle (PP 1914); Ráj a jiné povídky (1916); Horké prameny a jiné povídky (1918); Lukáš Ruman (B 1924); Horští lidé a jiné povídky (1927); 1941 s tit. Horská srdce; P Horští lidé též samostatně (1927); Písňe smutku a radosti (BB 1928); Beskydy (BB 1929); Slunečná paseka (R 1937); Křemenáči (D 1937); Jarní píseň (vzpomínky, 1940). – *Ostatní práce*: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (1930). – *Výbory* (PP, ed. O. Rafaj); Bloudění (1964); Stopy v rosách (1969); Procitnutí (1979). – *Souborná vydání*: Spisy (1929, 1 sv.); Výbor prozaických prací M. J. (1937–38, 5 sv.; 1. sv. nově Slunečná paseka, 2.–4. sv. výbory z povídek s tit.

Tichá dolina, Rozběhlé pěšiny, Tvrdý život, 5. sv. Selský práh); *Pisně rodného kraje* (soubor veršů, 1946, ed. B. Slavík); *Vybrané spisy* (1957, 1 sv.). ■ KO-RESPONDENCE: B. Slavík: *Přátelství dvou básníků* (vzáj. koresp. M. J. a E. Trévala z 1902), *Zvon* 1941; J. Urbanec: M. J. – Josef Kalus (vzáj. koresp. z 1907–32), *Čas. Slez. muzea* 1965; J. Skutil: *Z neznámých básní a korespondence J. Chaloupky* (J. Chaloupkovi z 1925), *Vlastivěd. ročenka Okr. archivu v Blansku* 1970. ■

BIBLIOGRAFIE: V. Martínek: *Bibliografie k 75. narozeninám M. J. (1940)*. ■ **LITERATURA:** sb. M. J., *člověk a dílo* (1925, red. Ad. Veselý); V. Martínek: M. J. (1943); sb. M. J. (1965, rozmnož.); sb. M. J. (Rožnov p. Radh., 1982, red. I. Stolařík). ■ **A-a** (A. Procházka): ref. *Z temných i světlých cest*, *Lit. listy* 1894; jv (J. Vodák): ref. *Nevzešlo ráno*, *Lit. listy* 1898; E. Sokol: *Jediná píseň*, *MS1R* 3, 1906/07, s. 76; –il: ref. *Stopy v rosách*, *LidN* 19. 3. 1909; A. Matula: M. J., *MS1R* 11, 1914/16, s. 225; G. Pallas: M. J., *Zlatá Praha* 33, 1915/16, s. 23; F. Žákavec: *K dílu M. J. + Jazykový materiál ve spisech M. J., obojí MS1R* 13, 1919/20; ● k šedesátinám: A. N. (Novák), *LidN* 14. 10. 1925; P. F. (Fraenkl), *NO* 14. 10. 1925 ●● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), *LidN* 13. 10. 1935; G. (F. Götz), M. Skalík, *NO* 13. 10. 1935; J. Nečas, *Rozhledy* 1935 ●; V. Martínek: O M. J., *LitN* 1940, s. 196 → *Živné zdroje* (1972); K. P. (Polák): *Básník moravského Valašska*, *Nár. práce* 13. 10. 1940; V. Suda: *Valašský realista*, *Čes. osvěta* 37, 1940/41; J. Habřina in M. J.: *Jarní píseň* (1940); bs (B. Slavík): M. J. zemřel, *LidN* 15. 9. 1942; B. Beneš Buchlovan in *Tři z Valašska* (1942); F. Pražák in *Spisovatelé učitelé* (1946) + in *Paměti českých spisovatelů z dětství* (1946); A. Matula in *Moravský venkov v české literatuře* (b. d.); B. Slavík in M. J.: *Pisně rodného kraje* (1946); V. Martínek in M. J.: *Selský práh* (1957); F. Horečka: M. J. v nás žije, *Valašsko* 1965; O. Rafaj: M. J., *Červený květ* 1965 + *Spisovatel Valašska*, *Nová svoboda* 14. 10. 1965; J. Krystýnek: *Sociální problematika moravského Valašska v díle M. J., Literárněvědné studie*, *SFFUP Olomouc*, 1972; O. Rafaj: *Z temných i světlých cest*, in *Portréty* (1979).

dv

Josef Jahoda

* 27. 1. 1872 *Německý Brod* (Havlíčkův B.)

† 16. 12. 1946 *Polánky nad Dědinou* (Třebelčovice pod Orebem – P.)

Prozaik, básník a novinář. Ve snaze o lidovou četbu navázal ve svých povídkách a románech z vesnického prostředí i ve svých historických prózách na tradici žánrového realismu 19. století.

Dětství a studentská léta prožil v rodném městě, kde měl otec krejčovství; matka Anna J. – Kasalová byla autorkou knih *Vzpomínky na F. J. Rubeše* (1898, inspirováno R. přátelským vztahem k její rodině, u níž za gymnaziálních studií v Ném. Brodě bydlel) a *Pověsti a zázaky královského města Německého Brodu a okolí* (1912). – Po maturitě na gymnáziu (1891) byl J. krátce podučitelem ve Velkém Zdikově, poté prožil několik měsíců jako fráter v premonstrátském klášteře v Želivi. Po skončení vojenské služby 1894 byl nejprve učitelem na obecné škole v Čáslavi, později úředníkem zdejšího cukrovaru; kulturního života města se účastnil jako recitátor a herec ochotnického spolku. Od 1899 až do konce první světové války hospodařil na malém statku své první ženy Anny Tučkové (autorka knihy *Z minulých zápasů*, 1925); přitom se věnoval literární práci. Po 1918 působil v Čáslavi a v Hradci Král. jako osvětový referent armády; když však v *Osvětě* lidu obvinil z brutálního zločinu za války v Srbsku tehdejšího rakouského a po válce čs. důstojníka, byl přes protesty pokrokového tisku této funkce zproštěn. Po kratším pobytu v Praze, kde byl redaktorem *Lid. novin*, se natrvalo odstěhoval do Polánek, kde žil jako spisovatel z povolání.

J. první literární pokusy vznikaly již v letech středoškolských studií. Debutoval jako básník a tematicky i formálně odvozená poezie orientovaná k oslavě rodného kraje v jeho tvorbě až do konce první světové války také převažovala; těžiště J. díla je však v próze, bezprostředně navazující na tradice žánrového realismu venkovské a maloměstské povídky 19. století. Kresbu rázovitých figurek, přesně sociálně i místně lokalizovaných (Havlíčkobrodsko, severovýchodní Čechy), doprovází výchovná tendence a mravní poselství, jehož smyslem je harmonizovat příkré sociální rozpory, poznamenávající i psychiku individua. Zvláště vesnice představuje J. rezervoár originálních typů, neznajících ve své prostotě městskou faleš, a poměrně nerozrušenou kolektivitu, která v sobě obsahuje skrytou mravní sílu. Příběhy čerpá J. ponejvíce ze života lidí, které důvěrně znal; jeho hrdinové jsou proto charakterizováni konkrétními, osobitými detaily i přesně reprodukováným jazykem, často v horáckém dialektu. Sám sebe považoval J. za sběratele lidských dokumentů, ale od naturalistických tendencí ho dělila často až deklarativně projevovaná víra v tradiční morální a citové hodnoty (rodina, zděděný řád rodu,

moudrost a laskavost stárí, důvěra v konečné vítězství dobra atd.). I tam, kde inspirován kritickým realismem zaměřil pozornost k typům lidí žijících na okraji lidské společnosti, k tulákům a podivínům, bosákům a zločincům, nachází „střípek dobrého srdce“. Vlastním J. žánrem byla povídka a její rozsáhlejší obměna v tzv. románku. Pracuje sice s fabulačními schématy i tvárnými postupy, které byly již mnohokrát vyzkoušeny (charakteristika postav, výstavba konfliktu, situační humor aj.), někdy však tato klíše překračuje dokumentárním zánamem lidského osudu. Cílem byla J. lidová četba, přinášející poznání jak v rovině životního materiálu, tak v rovině eticko-společenské. Pokud se uchýlil do historie, postavil do středu svých kronikářských vyprávění opět lidové typy nalomených povah, jejichž činnost a úsilí nabývá smysluplnosti v časové perspektivě několika pokolení. Sem patří i volná vlastenecká trilogie (*Havlíčkův máj*, *Skřivánčí píseň*, *Vlastenecká idyla*), postihující atmosféru proměny české vlastenecké společnosti 20.–60. let 19. století. Ostatní románová díla, snažící se o zobrazení společensky aktuálních látek, představují nejméně působivou složku J. neobyčejně rozsáhlého díla.

PRÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1911–21); *Cesta* (1918); *Čáslavské listy*; *Čes. slovo*; *Čes. dělník* (od 1941); *Čes. svět* (od 1917); *Hostimil*; *Husův sborník* (1918); *alm. Chudým dětem*; *Lid. noviny* (1919–32); *Lid. deník* (1936); *Lit. rozhledy* (od 1927); *Máj* (1911–13); *Malý čtenář* (1918–24); *Milotický hospodář* (Hranice); *Moravskoslez. deník* (Mor. Ostrava, 1924–40); *Nár. osvobození* (1924–29); *Nový večerník* (1940); *Osvěta* (1911); *Osvěta lidu* (Hradec Král.); *Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky* (Hradec Král., 1925); *Pramen* (Plzeň, 1920); *Pravda* (Čáslav); *Právo lidu* (od 1921); *Pražský ilustrovaný zpravodaj*; *Pečirkův kalendář*; *Rozpravy Aventina* (1928); *Rudé květy*, pokr. *Svět* (1913–19); *Světobzor* (1914–28); *Svoboda* (Brno, 1940); *Topičův sborník* (1918); *Tribuna* (1923); *Večerní Čes. slovo*; *Venkov* (1937–42); *Vzlet* (1918–19); *Zlatá Praha* (1912–22); *Zvon* (1910–41); *Ženský obzor* (1916–24). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: *Improvizace* (BB 1911); *Německobrodské motivy* (BB 1912); *Pisničky z Opočenska* (BB 1914); *Za právo a pravdu* (B 1914); *Děti boží přírody* (PP pro ml., b.d., 1918); *Duše a dušičky* (PP 1918); *Přelety* (PP 1918); *Figurky* (PP b.d., 1920); *Střepinky* (PP 1920); *Suchý čert* (D pro ml., 1920); *Čtyři leta* (PP b.d., 1921); *Nesmrtelný a jiné povídky* (PP 1922); *Pablesky* (PP 1922); *Bílá Těrinka a jiné povídky* (PP 1923); *Pekelná sázka a jiné veselé povídky* (PP 1923); *Zlatý zub a jiné povídky* (PP 1923); *Duše domu* (PP 1924); *Chodáci*

(PP 1924); *Město 4000 obyvatelů* (PP 1924); *Na dlani* (PP 1924); *Nemocné lásky* (PP 1924); *Rudý západ* (PP 1924); *Stará láska a jiné povídky* (PP 1924); *Vojnovský hrdina* (P pro ml., 1924); *Zapadlé historiky z našeho města* (PP 1925, výt. nezjišť.); *Honziček jede do Prahy*, *Luciper z města* (PP pro ml., 1925); *Kronika vejmeníka Šlintery* (R 1925); *Náš dědeček 1, 2* (R 1925, 1926); *V hradbách* (D 1925); *V podzemí* (R 1925); *Vzteklý dědek a jiné veselé povídky* (PP 1925); *Zrcadylka* (PP 1925); *Bůh či ďábel?* (PP 1926); *Jásavé oči* (PP 1926); *Květy pod sněhem* (PP 1926); *Nespravedlivý svět* (PP 1926); *Pod bičem osudu* (PP 1926); *Za štěstím* (R 1926); *Vlastenecká beseda* (P 1926); *Bez srdce* (R 1927); *Červené srdce* (PP 1927); *Milovník sta žen* (PP 1927); *Místečko na světě* (R 1927); *Otčenáš* (PP 1927); *Po špičkách!* (PP 1927); *V rukou osudu* (PP 1927); *Veselé bio* (PP 1927); *Veselé vagace* (P pro ml., 1927); *Divné lásky* (PP 1928); *Na pitevním stole* (PP 1928); *Na veselé pružince* (PP 1928); *Pepek Obrechťů* (P pro ml., 1928); *Povinnost 1, 2* (R 1928, 1933); *Starý student vypravuje* (R 1928); *Tajemství pana aktuára* (PP 1928); *Veselé hříchy* (PP 1928); *Veselé tanečky* (PP 1928); *Vůně domova* (PP 1928); *Čertovina* (PP 1929); *Đábelská sonáta* (PP b.d., 1929, 1. část diptychu); *Neznaboh* (PP 1929, 2. část diptychu); *Podnikavý dědeček* (PP 1929); *Dědkové* (PP 1929); *Svatá ironie* (PP 1929); *Troji láska* (R 1929); *Šenkýř Vejr* (R 1929); *V drápech baziliškových* (P 1929); *Zachovalá nevěsta a jiné humoresky* (PP 1929); *Ženich z banky* (PP 1929); *Jak ho máme rádi* (PP 1930); *Ratejna* (R 1930); *Románové šestero* (PP 1930); *Trojúhelník* (R 1930); *Ach ty vdavky!* (D b.d., 1931); *Hrudý* (D b.d., 1931); *Klub mravnosti* (D b.d., 1931); *Páter Kvirin* (R 1931); *Pazderna* (R 1931); *Trojženství* (R b.d., 1931); *Lež života* (D b.d., 1932); *Očista* (R 1933); *Slunce* (R 1933); *Husitské pohádky* (pro ml., 1934); *Vagabundi* (PP 1934); *Lidská periferie* (PP 1935); *Naše Anka* (R 1935); *Pohádka o mrtvém srdci a jiné novely* (1935); *Na vandru* (R 1936); *Slečna Klavera* (R 1936); *Strejcové a tetky* (PP 1938); *Slečna účetní* (R 1938, výt. nezjišť.); *Vítězný pochod* (R 1938, výt. nezjišť.); *Olinka* (R 1939); *Zakletá hospoda* (R 1939); *Láska nad lásku* (R 1940); *Pod mořskou pannou* (R 1940); *Železní lvi* (PP 1940); *Eluščin velký sen* (R 1941); *Věčný ženich* (P 1941, výt. nezjišť.); *Vesnice u lesa 1–3* (R 1941–42); *Ženské masky* (PP 1941); *Jen jedno* (R 1942); *Ta první* (R 1942); *Veselý přízrak* (R 1943); *Zmoudření dona Juana* (R 1943); *U tří milenek, Tři ženy* (PP 1944); *Havlíčkův máj* (R 1945); *Hora* (R 1945); *Sojkovský Robinson* (R pro ml., 1945); *Tři mušketýři* (R 1945); *Skřivánčí píseň* (R 1946); *Šest let* (R 1946); *Dva nezbedníci* (P pro ml., 1946); – posmrtné: *Ostrov* (R 1947); *Vlastenecká idyla* (P 1947); *Balvan* (R 1948); *Vdala se do hor* (R 1949). – *Ostatní práce*: *O poddanství lidu selského* (1898). – *Souborná vydání*: *Spisy* (nakl. F. Borový, 1924–36, 14 sv.); *Sebrané spisy* (nakl. J. Krbal, Lázně Bělohrad, 1940–44, 3 sv.); *Vybrané spisy* (Krajské nakl. Havl. Brod, 1957–61, 5 sv.).

■ REDIGOVAL *časopis*: Osvěta lidu (Hradec Král., 1924–26); *kalendář*: Pilnáčkův kalendář pro české hospodyňky (1927, 1929); *edice*: Kleč (1935–37), Naše otčina (1924–30, se samostatnou humorist. příl. Šoteček), Obecní knihovna (1923–25). ■

LITERATURA: ● ref. Improvizace: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 124; –a–, Máj 10, 1911/12, s. 276; K. Fiala, MR 1911/12, sv. 24, s. 89; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 109; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 390 ●; ● ref. Německobrodské motivy: Ant. Veselý, Čes. revue 6, 1912/13, s. 183; –a–, Máj 11, 1912/13, s. 292; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 217; L. N. Zvěřina, Osvěta 1913, s. 149 ●; ● ref. Písníčky z Opočenska: Hr., Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 480; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 14, 1913/14, s. 632 ●; P. Sula: ref. Děti boží přírody, Úhor 1919, s. 43; ● ref. Nesmrtelný ...: Jar. Kr. (Krecar), MR 1921/22, sv. 37, s. 322; –btk– (V. Brtník), Zvon 22, 1921/22, s. 406; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 198 ●; ● J. spor s vojenskými úřady: an.: Vojenská justice?, Večerník RP 29. 12. 1923; ax. (E. Vachek): Příklad spisovatele J., PL 6. 1. 1924 + Příklad spisovatele J. a nadp. Klímy, Večerník PL 15. 1. 1924; an.: Spisovatel J. před porotou, NO 10. 4. 1924 ●; ● ref. Město 4000 obyvatelů: –vb– (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 562; drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 602; A. Novák, LidN 3. 8. 1924; Kp. (K. Polák), PL 26.10. 1924 ●; –vb– (V. Brtník): ref. Vojnovský hrdina, Topičův sborník 11, 1923/24, s. 422; ● ref. Náš dědeček: J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 365; drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 434; V. Brtník, Venkov 27. 5. 1926 ●; ● ref. Honzíček jede do Prahy ...: V. Brtník, Venkov 25. 3. 1926; V. F. Suk, Úhor 1926, s. 20 ●; ● ref. Chodáci: V. Brtník, Venkov 15. 7. 1926; vz. (V. Zelinka), Zvon 27, 1926/27, s. 126 ●; ● ref. Pepek Obrechťů: –och– (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 307; V. Brtník, Venkov 2. 2. 1928 ●; ● ref. Starý student vypravuje: –pa– (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 406; Č. Zíbrt, ČL 29, 1928/29, s. 191; V. F. Suk, Střední škola 9, 1928/29, s. 93; F. Homolka, Úhor 1928, s. 75 ●; V. F. S. (Suk): ref. Jak ho máme rádi, Úhor 1930, s. 212; A. G. (Grund): ref. Místečko na světě, RA 5, 1929/30, s. 131; ● ref. Páter Kvirin: V. Brtník, Venkov 3. 6. 1931; drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 70 ●; ● k šedesátinám: an. a H. J. Bally, obojí RA 7, 1931/32, s. 165; V. Brtník, Zvon 32, 1931/32, s. 257; ne (A. Novák), LidN 26. 1. 1932; an., Úhor 1932, s. 34 ●; drb. (J. Borecký): ref. Slunce, Zvon 34, 1933/34, s. 238; ● ref. Lidská periférie: drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 600; M. N. (Novotný), LidN 8. 4. 1935 ●; F. Nečásek: O „Našem kmotránkovi“, Tvorba 1935, s. 530; B. Slavík: J. J. sedmdesátníkem, LidN 27. 1. 1942; F. Sekanina in J. J.: Jednou (1942); chb (V. Cháb): ref. Havlíčkův máj, NO 3. 1. 1946; F. H. (Hampl): ref. Skřivánčí píseň, Práce 1. 5. 1946; ok. (O. Kautský): ref. Sojkovský Robinson, Svob. noviny 14. 11. 1946; ● nekrology: b. (B. Březovský), NO 17. 12. 1946; a. n., Svob. noviny 17. 12. 1946; an.,

Práce 18. 12. 1946; an., PL 18. 12. 1946; J. Zhor, Svob. slovo 28. 12. 1946 ●; F. Hampl: Malá vzpomínka na J. J., ZM 1956, s. 88 + in J. J.: Chlapci z Vysočiny (1957) + in J. J.: Havlíčkův máj (1958) + in J. J.: Náš dědeček (1960) + in J. J.: U slunce (1961); V. Lacina in J. J.: Pepek Obrechťů (1968); F. Bulánek: Stoletý J., LD 27. 1. 1972; J. Pelán in J. J.: Slunce (1988).

mch

Jahrbücher des Böhmisches Museums...

viz in Časopis Národního muzea

Roman Jakobson

* 11. 10. 1896 Moskva

† 18. 7. 1982 Boston (USA)

Lingvista, slavista, poetolog, versolog, literární historik, folklorista; původem Rus, šzil se za působení v Československu v meziválečných letech s českou a slovenskou vědou a kulturou. Čelná osobnost světové jazykovědy, vysokoškolský profesor, organizátor vědeckého života.

Pocházel ze zámožné podnikatelské rodiny; absolvoval v Moskvě středoškolská studia (1914) na Lazarevském institutu východních jazyků a 1914–18 studoval lingvistiku na moskevské, 1917 i na petěrburské univerzitě. V červenci 1920 přišel do Prahy, 1921–28 byl tiskovým referentem sovětské obchodní mise. Koncem 1928 se stal členem redakce časopisu Slavische Rundschau, 1930 získal doktorát na pražské něm. univerzitě prací o srovnávacím studiu slovanšského desítislabičného verše. 1933 se habilitoval na brněnské univerzitě na základě práce o fonologickém vývoji ruštiny a přednášel tam od 1934 jako smluvní profesor rusistiku, 1937–39 jako mimořádný profesor rusistiku a starší čes. literaturu. Na samém počátku okupace emigroval do Dánska, po vypuknutí války se dostal do Norska, odkud uprchl 1940 před nacistickou okupací do Švédska. Byl hostujícím profesorem postupně na univerzitách v Kodani, Oslo, Uppsale a Stockholmu. V květnu 1941 se mu podařilo odjet do USA, kde působil nejdříve v New Yorku na École libre des hautes études,

založené francouzskými a belgickými emigranty, od 1943 jako profesor obecné lingvistiky, slavistiky a čs. studií na Columbijské univerzitě v New Yorku a 1949–67 jako lingvista na Harvardově univerzitě v Cambridge (Massachusetts), od 1957 zároveň i na Massachusettském technologickém institutu (MIT), kde se zabýval vztahem mezi lingvistikou a jinými vědami. 1967–74 byl hostujícím profesorem na Collège de France v Paříži a na několika amerických univerzitách (Yale, Princeton, New York aj.). Na všech svých působištích se iniciativně uplatňoval jako vědecký organizátor a účastník lingvistických akcí a kongresů. Ještě za vysokoškolských studiích předsedal od března 1915 nově založenému Moskevskému lingvistickému kroužku (od 1920), účastnil se (od jara 1918) aktivity petěrburgského OPOJAZu (Obščestvo po izučeníju poetičeskogo jazyka), v Praze nalezl s V. Mathesiem aj. k zakladatelům a nejagilnějším členům Pražského lingvistického kroužku (od října 1926; 1927–39 byl jeho místopředsdou a zasloužil se o bohaté mezinárodní kontakty), participoval na přípravě 1. mezinárodního kongresu slavistů v Praze 1929 a potom na všech dalších slavistických kongresech, od 1958 jako místopředseda Mezinárodního komitétu slavistů. Za války organizoval Newyorský lingvistický kroužek (1943–49).

J. působení se rozvíjelo v širokých kulturních souvislostech. Už za středoškolských studií se sblížil s malíři P. N. Filonovem a K. S. Malevičem a s básníkem V. Chlebnikovem, k jeho přátelům z doby Moskevského lingvistického kroužku patřili V. Majakovskij, B. Pasternak, O. Mandelštam. J. základní lingvistický a poetologický názor krystalizoval v prostředí tehdejší ruské jazykovědy na základě funkčně orientovaného studia současného jazyka a v kontaktu s básnickou tvorbou své doby. Po celý život rozvíjel otázky teoretické lingvistiky (strukturní fonologie, teorie diferenčních příznaků, typologie, problematika jazykových univerzálií, obecné teorie pádů, jazykových funkcí a sémiotiky jazyka aj.), věnoval se však i konkrétním jazykovým skupinám se zvláštním zřetelem k jazykům slovanským. J. rozsáhlé dílo, otvírající nové badatelské perspektivy, náleží k základním, hojně diskutovaným hodnotám moderní světové lingvistiky. V oblasti poetiky, studia literatury a folklóru vyšel ze stanoviska ruského formalismu, jak se konstituoval v díle jeho přátel a spolupracovníků z OPOJAZu, a

však od 20. let (zprvu ve spolupráci s J. N. Tyňanovem) rozšiřoval základní zájem o formální jazykovou výstavbu slovesného díla zřetelem k jiným jeho funkcím. Tato tendence se v J. díle prosazovala stále zřetelněji v souvislosti s propracováváním strukturálního přístupu k literárnímu dílu v Pražském lingvistickém kroužku a s přátelským i pracovním stykem s literáty české a slovenské avantgardy (V. Nezval, V. Vančura, J. Seifert, L. Novomeský, V. Clementis; byl členem Devětsilu) a s vědeckými spolupracovníky (lingvista N. S. Trubeckoj, J. Mukařovský, B. Havránek aj.). J. se stal vlivným prostředníkem mezi sovětskou a československou avantgardou a moderně orientovaným interpretem ruské klasické literatury (koncepce a redakce výboru z Puškinova díla). Ve spolupráci s P. Bogatyrevem teoreticky propracovával i vzájemný vztah mezi literaturou a folklórem. Do české kultury se J. včlenil jak svou prací lingvistickou, uplatňující funkční hledisko při studiu současné hovorové a spisovné češtiny a temperamentně polemizující se zastánci konzervativního puristického brusičství (účast na sborníku Pražského lingvistického kroužku Spisovná čeština a jazyková kultura), tak jako versolog, zkoumající specifčnost českého verše v opozici k normativní doktríně starší české versologické školy, a to hlavně porovnáváním principů české versifikace s ruskou (*Základy českého verše*, předtím už rusky). Versologický zájem přivedl J. k studiu starého českého básnictví. Nazíral je průkopnický z literárněuměleckého aspektu, nově analyzoval nejstarší památky české zpěvní poezie ve vztahu k staroslověnské kulturní tradici (*Nejstarší české písně duchovní*), rekonstruoval básnické texty (Spor duše s tělem – O nebezpečném času smrti). Jeho versologické zkoumání přerůstalo díky přihlédání k celku literární struktury a jejím proměnám v osobitě pojaté studium básnického vývoje (*Verš staročeský*), umožnilo nově zhodnotit poezii husitského období. V kontextu tehdejší české literární historie zkoumal i dílo romantiků (K. H. Mácha, K. J. Erben, J. Král) a stejně jako středověké památky je uváděl do horizontu moderní literatury. Vědecky podloženou publicistikou často polemického vyhocení zasahoval pronikavě i do současného literárního a kulturního života, zvl. jako interpret avantgardních autorů. Metodologická výzbroj strukturalismu umožnila J. vědeckou kritiku politicky motivovaných a propagovaných názorů o inferioritě

a naprosté odvozenosti české kultury od němec-
ké; i v americkém exilu vydal na základě svých
studií bojovnou obranu české kulturní a poli-
tické svébytnosti (*Moudrost starých Čechů*). Bo-
hemistická témata zůstávala v J. pracovním
programu i v poválečných letech, jeho autorita
pomáhala české literatuře proniknout do obzo-
ru zahraničních literárních vědců.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Knud Jensen, O. Jamal,
Olaf Jansen, Olaf Jensen; R. J., R. Jn. ■ PRÍSPĚVKY
(bohemistické) in: Byzantinoslavica (1932); Central-
naja Jevropa (1930–31; 1931 Pamjati V. V. Hanky);
sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu (1939); sb.
Czech studies – České studie (Amsterdam – Atlanta
1990, O Konstantinu filozofovi a české kultuře); Čas
(1920–21); Časopis pro moderní filologii (1928–29);
Červen (1921, O realismu v umění); sb. Čs. vlastivěda
3. Jazyk (1934, Verš staročeský); Čin (1929–30); Den
(1920); sb. Deset let Osvobozeného divadla (1937); sb.
Dvanáct esejů o jazyce (1970); Estetika (1967); sb.
Evrazija v světě jazykoznaní (1931); Host do domu
(1968); sb. Charisteria Guillelmo Mathesio oblata
(1932); alm. Chudým dětem (1937); Index (1934);
Jarní almanach Kmene (1932); Kritika (1925, O Krá-
lově České prozodii); Kvart (1945–46); Lid. noviny
(1935–38); Listy (1946–47); Listy (1968); Listy filo-
logické (1938–57); Listy pro umění a kritiku (1933–36);
Lit. noviny (1931); Milostný almanach Kmene (1933);
Nár. osvobození (1926–27); Národopisný věstník čes-
koslovanský (1934–35, Slezskopolská cantilena inho-
nosta); Nové Atheneum (1921, Vliv revoluce na ruský
jazyk); Nové Rusko (1925); Opus musicum (1970);
Orientace (1967); Pásmo (1925, Konec básnického
umprumáctví a živnostnictví); Plamen (1966); Plán
(1930–31); sb. Poetika, rytmus, verš (1968); Prager
Presse (1925–38); Prager Rundschau (1935); Program
D 37 (1936); Psychologie (1936); Romboid (1968);
Sborník Filozofické fakulty Univerzity Komenského
16 (1964, The Grammatical Structure of Janko Král's
Verses); SPFF Brno, F 14 (1965); Slavia (1922–70;
1922 Slavjanskaja filologija v Rossiji za gody vojny
i revoluciji, 1924 Staročeskije stichotvorenija, slo-
žennyye odnorifmennymi četverostišijami); Slavische
Rundschau (1929–38); sb. Slavistische Studien.
F. Spina zum 60. Geburtstag (1929); sb. Slovenská
miscellanea (1931); Slovenská literatúra (1967); Slo-
venské pohľady (1967); Slovenské smery (1938); Slo-
vo a slovesnost (1935–38; 1935 K časovým otázkám
nauky o českém verši a Poznámky k dílu Erbenovu,
1936 Usměrněné názory na staročeskou kulturu
a Úvahy o básnictví doby husitské, 1937 Socha
v symbolice Puškinově); sb. Spisovná čeština a jazy-
ková kultura (1932, O dnešním brusičství českém); sb.
Torzo a tajemství Máchova díla (1938, K popisu
Máchova verše); sb. Travaux du Cercle linguistique de
Prague (1931–36); Tucet melodii z Osvobozeného di-
vadla (1932, ukázky z chystané monografie o šlágrech

V+W); U-Blok (1938); Universitas (1968); Volné
směry (1933–34, Co je poezie?); sb. Vůdce generaci
(1931, Jazykové problémy v Masarykově díle); Země
sovětů (1935); Život (1936, O cestách k české poezii
gotické). – V zahraničí (chronologicky): Obzor (Lon-
dýn, 1942); Newyorské listy (1942); Kultura (Paris,
1953, Polska kultura średniowieczna a Czesi); Rok
1957 (Moravian Library, New York 1957, Řeč a pí-
semnictví českých židů v době přemyslovské); Studia
philologica et litteraria in honorem L. Spitzer (Bern
1958, Medieval Mock Mystery – The Old Czech
Unguentarius); International Journal of Slavic
Linguistics and Poetics (s'Gravenhage, 1960–63; 1960
Stroka Machi o zove gorlicy, 1963 Ktož jsú boží
bojovníci); Scando–Slavica (Kodaň, 1960, Nepovšim-
nuté filiace); Ricerche slavistiche (Řím, 1962–72; 1962
Russkij istočnik českých komedií – bratři Čapkové, Ze
žítva hmyzu, 1972 Staroslověnská kantilena v dědic-
tví českém). Ostatní viz BIBLIOGRAFIE. ■ KNIŽ-
NĚ. *Bohemistické práce*: O češskom stiche, preimuš-
čestvenno v sopostavlenii s russkim (Berlin, 1923,
1926 přeprac. s tit. Základy českého verše); Nejstarší
české písně duchovní (1929); Češtství Komenského
(New York, 1942); Moudrost starých Čechů (New
York, 1943). – *Výbory*: Slovesné umění a umělecké
slovo (1969, ed. M. Červena, s nepatrnými obměna-
mi a s tit. Studies in Verbal Art, Ann Arbor 1971);
práce o staročeské literatuře, české versologii a o češ-
kém a slovenském romantismu souhrnně in Selected
Writings 3 (Haag 1981), 5 (Haag 1979), 6, sv. 1,
2 (Berlin–New York–Amsterdam 1985). Ostatní
knížní práce viz BIBLIOGRAFIE. ■ REDIGOVAL
spisy: A. S. Puškin: Vybrané spisy 1–3 (1937,
s A. L. Bémem). ■ VYDAL: Spor duše s tělem – O ne-
bezpečném času smrti (1927, se S. Petírou). ■

BIBLIOGRAFIE: A Bibliography of the Publica-
tions of R. J. on Language, Literature and Culture
(Cambridge, Mass. 1951); in sb. For R. J. (Haag
1956); in To Honor R. J. (Haag–Paříž 1967);
R. J. – A Bibliography of his Writings (Haag–Paříž
1971). ■ LITERATURA: ● ref. O češskom stiche:
N. S. Trubeckoj, Slavia 2, 1923/24, s. 452; –btk (V.
Brtník), Zvon 24, 1923/24, s. 356; Š. J. (Jež), Lumír
1924, s. 105 ●, ● ref. Základy českého verše: V. Brtník,
Venkov 12. 8. 1926; F. Bíbl, Tribuna 16. 5. 1926;
J. Durych, Rozmach 1926, s. 470; –tr (G. Winter), PL
26. 8. 1926; E. Chalupný, Nová svoboda 5. 8. 1926;
J. Mukařovský, NŘ 1926, s. 174; K. Čapek, LidN 16.
6. 1926; vz (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 644; P.
F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 119; A. Vyskočil,
Rozmach 1926, s. 598 ●, ● ref. ed. Spor duše s tě-
lem....: A. Bělský, Samostatnost 10. 6. 1927; A. N.
(Novák), LidN 10. a 11. 9. 1927; V. Vančura, Kmen 1,
1926/27, s. 164; mk. (J. Menšík), ČMF 1927, s. 311;
J. Vašica, Akord 1928, s. 265 ●, ● ref. Nejstarší české
písně duchovní: A. Novák, LidN 29. 12. 1929; Ktk.
(B. Koutník), Čin 1, 1929/30, s. 279; A. G. (Grund),
RA 5, 1929/30, s. 300; J. Vašica, Akord 1930, s. 73; –tr
(G. Winter), PL 4. 3. 1930; B. Havránek, Naše věda

1932, s. 93 ●; J. Hch. (Heidenreich): K smrti V. Majakovského, LidN 22. 7. 1931; F. K.: R. J. o Václavu Hankovi..., RA 7, 1931/32, s. 21; vr (V. Ryba): Nedoceňný Hanka, PL 30. 8. 1931; ● ref. Jazykové problémy..., B. S. (Slavík), RA 7, 1931/32, s. 192; J. B. Čapek, Čin 3, 1931/32, s. 1 011 ●; A. L. Bém: Základní směry ruské poezie v první čtvrtině 20. století, Akord 1932, s. 397; O. Fischer: Nástup lingvistů, Čin 4, 1932/33, s. 267; ● ref. sb. Spisovná čeština a jazyková kultura: F. Trávníček, Naše věda 1933, s. 215; R. Schams, Střední škola 1933, s. 39; A. Fuchs, RA 8, 1932/33, s. 41; B. Václavek, Levá fronta 3, 1932/33, s. 10; F. X. Šalda, ŠZáp 5, 1932/33, s. 84 → Z období Zápisníku 1 (1987) ●; S. (B. Slavík): Co jest poezie?, RA 8, 1932/33, s. 53; P. Fr. (Fraenkl): Pokus o fašizaci české vědy, Index 1933, s. 81; ● ref. Verš staročeský: A. Pražák, Naše věda 1934, s. 227; R. Wellek, LUK 1934, s. 437; vz (V. Zelinka), Zvon 35, 1934/35, s. 672 ●; J. Smrek: O ladení inštrumentu, Elán 4, 1933/34, č. 10; K. Konrad: Svár obsahu a formy, Středisko 1934, s. 56 + Ještě jednou svár obsahu a formy, Středisko 1934, s. 88 → Ztvárněte skutečnost (1963); ● ref. Úvahy o básnictví doby husitské: vr. (V. Ryba), PL 1. 5. 1935; R. Wellek, LidN 22. 5. 1935; P. Eisner, LitN 8, 1935/36, č. 20; B. (E. Bass), LidN 26. 4. 1936; J. B. Čapek, Čin 1936, s. 281 ●; ne (A. Novák): Nový pohled na staročeské básnictví, LidN 8. 6. 1935; J. Bečka: Nevhodný způsob kritiky, NO 25. 5. 1935; JBC (J. B. Čapek): Diskuse o nových literárněvědných metodách, NO 5. 6. 1935; F. P.: Společný kulturní jazyk, Tvorba 1935, s. 434; V. Mathesius: Deset let Pražského lingvistického kroužku, SaS 1936, s. 137; J. Weil: Český Puškin, LitN 9, 1936/37, č. 7–8; BHk. (B. Havránek): Český kulturní vývoj ve světle ruské vědy, LidN 2. 12. 1937; bm (B. Mathesius): Čistka St. K. Neumanna, KM 1938, s. 94; A. Novák: Diky a námitky, LidN 28. 3. 1938; B. Václavek: Pro domo mea, U 1938, s. 80; A. N. (Novák): Mácha nevyčerpatelný, LidN 7. 5. 1939 + Tvůrčí znalec staročeského básnictví, in sb. R. J. pozdrav a díkůvzdání (Brno, 1939); P. T. (Trost): Z problémů poetiky, SaS 1939, s. 59; D. Orel: Hospodine, pomiluj ny + Náš milý svatý Václave, Akord 7, 1939/40, s. 46 a 216; P. Trost: Nad dílem R. J., List Sdružení moravských spisovatelů 2, 1947/48, s. 28; L. Štoll in Třicet let bojů za českou socialistickou poezii (1950); V. Erlich in Russian Formalism (Haag 1955); M. Pohleiová: Ze separátů R. J., Čs. rusistika 1957, s. 495; V. Nezval in Z mého života (1959, s. 136); K. Horálek: Staronová teorie jazykových funkcí v americkém sborníku, SaS 1962, s. 126; V. Šabík: Strukturalna poetika alebo vzťah poetiky a jazykovedy, SLit 1963, s. 394; R. Grebeníčková: Poznámky k literatuře faktu, Divadlo 1964, č. 4; J. Vachek: Od školy pražské k harvardské, SaS 1964, s. 288 + in sb. The Linguistic School of Prague (Bloomington–Londýn 1966); L. Štoll in O tvar a strukturu v slovesném umění (1966); ● k sedmdesátinám: Bhk (Havránek), SaS 1966, s. 269; N. Krausová, Romboid 1966; E. Paulíny, Kulturní život 1966,

č. 42; Š. Ondruš, Kulturní život 1966, č. 42; F. Vodička, LitN 1966, č. 41; ● k tomu polemika: L. Štoll: Političnost skutečná a domnělá, LitN 1966, č. 45 → Umění a ideologický boj 2 (1972); F. Vodička: Kritéria historického hodnocení, LitN 1966, č. 48; M. Červenka: Objektivní kritéria, LitN 1967, č. 1; V. Šabík, SLit 1967, s. 55; ●; A. M. Ripellino: V Římě o Praze, LitN 1967, č. 7; L. Novomeský: S avantgardou a v avantgarde, SLit 1967, s. 3; L. Vančurová in Dvacet šest krásných let (1967); an.: S. J. a Bogatyrevem v srpnové Praze, Listy 1968, č. 1; an.: Vědecký interview Hosta, HD 1968, č. 2; J. Mk. (Marek): ref. Slavic Epic Studies, ČsČH 1968, s. 596; F. Vodička in R. J.: Slovesné umění a umělecké slovo (1969); S. Šabouk: K problematice realismu figurativního umění, Estetika 1971, s. 210; L. Štoll in Umění a ideologický boj 2 (1972); R. V. (Večerka) in Slavica na univerzitě J. E. Purkyně v Brně (Brno 1973); E. Holenstein: R. J.'s phänomenologischer Strukturalismus (Frankfurt n. M. 1975); A. J. Liehm: R. J. osmdesátiletý (rozhovor), Listy (Řím) 1976, č. 6; sb. R. J. – Echoes of his Scholarship (ed. D. Armstrong a C. H. van Schooneveld, Lisse 1977); sb. Sound, Sign and Meaning (Ann Arbor 1978, ed. L. Matějka); M. Červenka: ref. Selected Writings 5, Wiener slavistischer Almanach 7, 1981, s. 259; J. Seifert in Všecky krásy světa (1982, s. 297); R. J. – K. Pomorska: Dialogues (Cambridge, Mass. 1983); sb. R. J. What He Taught Us (Columbus 1983); sb. A Tribute to R. J., 1896–1982 (New York 1983); V. V. Ivanov: Lingvističeskij puť R. J., in R. J.: Izbrannyje raboty (Moskva 1985) + in R. J.: Raboty po poetike (Moskva 1987); K. Chvatík: Jan Mukařovský, R. J. et le Cercle linguistique de Prague, Critique (Paříž) 1988, srpen – září.

jk

Jakoubek ze Stříbra

* asi 1371 *Víchov* (Těchlovice–V.) u Stříbra
† po 1429 *Praha*

Vůdčí duchovní představitel pražské strany v husitském revolučním hnutí, původce laického přijímání pod obojí způsobou; univerzitní mistr, kazatel a literát, nekompromisní bojovník za návrat zesvětlitě církve k původní prostotě a chudobě.

Psán též Jakub (Jakúbek) ze S., Stříbrský, později i Betlemský a Pražský; lat. Jacobellus de Misa. – Jeho otec Václav byl poddaným sedlákem ve vsi Víchově, která patřila špitálu křižovníků s červenou hvězdou ve Stříbře, a nepochybně přispěním stříbrských křižovníků mohl J. vystudovat. Na pražské univerzitě, kde byl Husovým spolužákem, dosáhl 1393 hodnosti bakaláře a 1397 mistra svobodných umění. Ne-

ní známo, kdy se stal též bakalářem teologie, ale už od 1399 působil jako profesor na artistické fakultě. 1402 byl vysvěcen na kněze a byl pak oltárníkem u Sv. Štěpána na Novém Městě. J. byl názorově blízký Husovi, na rozdíl od něho si oblíbil zvláště Matěje z Janova a zůstalo mu cizí Viklefovo dílo filozofické. Na Viklefově teologii jej zaujalo zejména to, v čem se shodovala s názory M. z Janova, tj. učení o církvi, o nutnosti jejího návratu k prvokřesťanské prostotě a chudobě. 1406 se J. ujal obhajoby Viklefova učení o eucharistii (namířeného proti pozdnímu transsubstanciačnímu dogmatu) a o rok později vystoupil na obranu Viklefovy výzvy k vyvlastnění církevního majetku. Od 1408 stál na Husově straně v úsilí čelit útokům směřujícím k zákazu kázání v Betlémské kapli. Spálení Viklefových knih na arcibiskupův rozkaz přimělo J. k účasti v univerzitní disputaci na obranu Viklefových spisů zahájené Husem. Tehdy (1410) získal J. vlastní kazatelnu v novoměstském chrámu sv. Vojtěcha, takže mohl názory šířit už i česky mezi lidem; od 1412 zastupoval jako kazatel Husa, který byl donucen opustit Prahu. Po Husově odchodu do Kostnice 1414 se stal J. jeho pokračovatelem v reformním hnutí. Zradikalizoval je šířením svého převratného zjištění, že laické přijímání eucharistie pod jednou způsobou nemá základ v Písmu, odporuje zvyklostem prvotní církve a bylo svémocně ustanoveno mnohem později. To vedlo J. k univerzitnímu vystoupení ve prospěch obnovy původní praxe a ještě na podzim 1414 k její realizaci, k podávání eucharistie pod obojí způsobou laikům v několika pražských kostelích. J. novota byla sice 1415 zavržena koncilem, ale současně schválena uvězněným Husem a 1417 slavnostně i pražskou univerzitou. Kalich jako znamení obnovené rovnosti v církvi se tak stal po Husově smrti symbolem jeho odkazu i nastoupeného odboje proti církvi, spojovaného s jeho jménem. J. začal zavádět i podávání eucharistie dětem, zasazoval se o uskutečnění dalších požadavků na cestě návratu k prvotní církvi, jako bylo potírání přebujelého kultu obrazů a ostatků nebo stíhání veřejných hříchů, a hlásal revoluční myšlenku sekularizace církevního majetku jako hlavního zdroje selhání a úpadku církve. Třebaže sám vzdělanec a univerzitní mistr, nevážil si J. katedrové učenosti, v níž spatřoval s M. z Janova jen antikristovskou pýchu, a vyzdvíhoval proti ní pokoru před božím zákonem. Zároveň se svými stoupenci

připravoval z kazatelny lid na bojové střetnutí s církevní mocí, o jehož nevyhnutelnosti byl přesvědčen, stejně jako o přípustnosti hájení božího zákona se zbraní v ruce. Také minimální program husitského hnutí obsažený ve čtyřech pražských artikulech z 1419 bývá pokládán za dílo především J. Složitý byl J. vztah k táborům, s nimiž ve 20. letech několikrát polemizoval v čele pražských univerzitních mistrů. Nemohl sledovat bez sympatií důslednost a opravdovost táborů, ale přes radikalismus, jež sám prokazoval, nemohl schvalovat jejich absolutní rozchod s římskou církví v řádech i věrouce. Na druhé straně však právě on trvale odmítal sílící pokusy husitských konzervativních složek o narovnání s Římem. Pro svůj postoj se tak dostával v posledních letech života, ačkoli byl dále uznáván za hlavu pražského kněžstva, do izolace. Soustřeďoval se především na svá betlémská kázání a veřejně vystupoval již jen jako podporovatel J. Rokycany, který se měl stát jeho nástupcem.

J. literární dílo, převážně latinské, je výrazem jeho veřejného působení a postojů, které zaujímal k jednotlivým otázkám revolučního hnutí, na němž se svou autoritou tak výrazně podílel. Jeho dílo obsahuje vedle projevů spjatých s univerzitní činností (kvestie, disputace, promluvy) traktáty eucharistické, psané většinou na obranu zaváděných novot, a další traktáty a polemické spisy teologické, projevy homiletické a jejich sbírky (postily), veřejné listy a prohlášení. Zvláštní místo mezi eucharistickými spisy zaujímají dva traktáty zásadního obsahu – *Salvator noster* (Náš spasitel, asi 1416), obhajoba laického přijímání pod obojí způsobou, a *De communione parvulorum* (O přijímání dítek, 1419) –, které dal J. zapsat na stěnu v Betlémské kapli; oba byly záhy přeloženy do češtiny a jsou vedle Kázání na paměť nových mučedníků Husa a Jeronýma (*Sermo... in Betlehem in memoriam... M. Johannis Hus et M. Hieronymi*, po 1417) z J. latinského díla nejznámější. J. teologické názory reprezentují především spisy *De remanentia panis* (O zachování chleba, 1406–07, proti transsubstanciaci), *De paupertate cleri* (O chudobě kněžstva, 1407), *Tractatus de usura* (Traktát o lichvě), *Positio de imaginibus* (Teze o obrazech, 1417, proti uctívání obrazů), *Contra Huskonem* (Proti Húskovi, 1421, proti radikálnímu učení o eucharistii, hlásanému knězem M. Húskou). K J. českým spisům náleží osobitě popularizující zpracování Viklefova *Dialogu mezi Pravdou a Lží o chudobě kněžstva*

(asi 1415) a především *Výklad na Zjevení sv. Jana* (1420–22), kde uprostřed revolučních bojů hledal J. podle příkladu M. z Janova posilu v eschatologické naději čerpané z Apokalypsy jako knihy prorocké; Výklad patří k nejrozsáhlejším literárním památkám husitské doby. Z J. díla se dochovaly též dvě české postily – *Quadragesimale* (Betlémská kázání, z 1416) a *Epištoly nedělní též s výklady přes celý rok* (asi 1422, známé jen z tisku 1564).

KNIŽNĚ (posmrtně): Kázání... Mistra Jakobella... vo pochtivosti a cti, kterou má věrný člověk učiniti tělu a krvi boží (1545, s něm. překladem); Epištoly nedělní též s výklady přes celý rok (1564, Knihopis č. 3 262). ■ EDICE: Dialog mezi Pravdou a Lží o chudobě kněžstva (1909, ed. M. Svoboda); in J. Sedlák: Několik textů z doby husitské (1912–13, traktát De remanentia panis); in Studie a texty k náboženským dějinám českým 1–3 (1914, 1915, 1919: drobné traktáty, mezi nimi De paupertate cleri, a kázání; ed. J. Sedlák); in FRB 8 (1932, Sermo... in Betlehem in memoriam... M. Johannis Hus et M. Hieronymi, ed. V. Novotný); Výklad na Zjevení sv. Jana 1, 2 (1932, 1933, ed. F. Šimek); Betlémské texty (1951; traktáty Salvator noster a De communione parvulorum, se staročes. překladem; ed. B. Ryba); Betlémská kázání z r. 1416 (1951, ed. K. Sita); in P. de Vooght: Jacobellus de Stříbro (Lovaň 1972; De remanentia panis, Tractatus de usura, Contra Huskonem); in H. Kaminsky: A History of the Hussite Revolution (Berkeley 1976, vybrané texty). – Ukázky: in Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963; překlad Viklefova Dialogu; Kázání na paměť nových mučedníků, přel. A. Molnár; Výklad na Zjevení). ■

BIBLIOGRAFIE: P. Spunar: Repertorium auctorum Bohemorum proventum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans 1 (Vratislav 1985, soupis díla, edice a literatura). ■ LITERATURA: F. M. Bartoš: M. J. ze S. (1939); F. Borecký: M. J. ze S. (1945); P. de Vooght: Jacobellus de Stříbro, premier théologien du hussitisme (Lovaň 1972). ■ Z. Nejedlý in Dějiny husitského zpěvu za válek husitských (1913, nově Dějiny husitského zpěvu 4, 1955); J. Macek in Tábor v husitském revolučním hnutí 1 (1952); F. M. Bartoš in Husitská revoluce 1, 2 (1965, 1966); V. Kybal: M. Matěj z Janova a M. J. ze S., ČČH 1905; J. Sedlák: Husův pomocník v evangeliu, in Studie a texty k náboženským dějinám českým 1–3 (1914, 1915, 1919); F. M. Bartoš: Jakoubkovský sborník tábořský, ČČM 1919 + J. Postila na Apokalypsu, LF 1923; J. Pekař: J. z let revoluce, ČČH 1925; F. M. Bartoš: J. projev o tábořech, Jihočes. sb. historický 1936 + M. J. ze S., in Světci a kacíři (1949); B. Ryba: Nástěnné nápisy v kapli Betlémské, Věstník KČSN 1952; A. Molnár: Poslední věci v pohledu J. ze S., Theolog. příloha Křesťanské revue 1955 → sb. Směřování (1983); F. M. Bartoš: Vrcholná bitva

M. J. ze S., Křesťanská revue 1961; V. Urfus: J. ze S. a Mikuláš z Drážďan jako teoretikové úroku a lichvy, Jihočes. sb. historický 1966.

ep

Jan Jakubec

* 11. 5. 1862 *Libunec* (Libuň-L.) u Jičína

† 4. 7. 1936 *Praha*

Vůdčí představitel pozitivisticky orientované literární historie, editor, národopisec a jazykovědec.

Narodil se v rodině rolníka. Základní školu vychodil v rodišti, 1873 pobyl rok ve Wetzwalde (Václavice) u Liberce, aby ovládl němčinu. Po absolvování čtvrté třídy hlavní školy v Jičíně (1875) vstoupil na gymnázium v Hradci Králové (mat. 1883). 1880 těžce onemocněl tyfem. Po maturitě si jako jednoroční dobrovolník odbyl vojen. službu (1883–84, Ml. Boleslav, Liberec, Praha), pak se dal zapsat na pražskou filoz. fakultu, kde (hlavně díky vlivu gymnaziálního profesora češtiny J. Černého) studoval filologické obory (čeština, klasická filologie a němčina); k J. nejoblíbenějším učitelům patřil estetik O. Hostinský, zejména svými výklady o národní písni. Studia J. zakončil 1889 doktorátem (dissert. práce *O syntaxi českého imperativu*). Působil jako středoškolský učitel v Praze, krátký čas na gymnáziu v Truhlářské ul. a na reálce v Ječné ul., 1891–1919 na Vyšší dívčí škole. 1903 se habilitoval studiemi otisknými ve sb. Literatura česká 19. století, 1907 byl jmenován mimořádným, 1914 titulárně řádným a 1919 skutečným profesorem dějin čes. literatury na filoz. fakultě čes. univerzity v Praze. Vedle svých pedagogických povinností studijně pobýval ve Vídni (1898), Berlíně a Lipsku (1891 a 1919). Jako stoupenec T. G. Masaryka se podílel na vzniku realistické strany, s Masarykem úzce spolupracoval i v čas. Naše doba, krátce jako redaktor jejích Rozhledů literárních, jako literární historik a kritik i jako autor politických a sociologických článků. Patřil k čelným organizátorům Národopisné výstavy 1895, byl jednatelem a později předsedou Národopisné společnosti a členem pracovního výboru pro lid. píseň, i členem dalších kult. organizací; členství v ČAVU, Matici české i Společnosti Nár. muzea chápal vždy jako příležitost k organizaci badatelské práce. Na podporu systematického vý-

zkumu novočeské literatury a rozvoje literární historie chtěl J. na konci století založit i Společnost pro novočeskou literaturu s buňkami i mezi středoškolskými profesory na venkově, kteří by se zabývali sbíráním materiálu.

J. patřil k zakladatelské generaci vědců (J. Vlček, J. Hanuš, J. Máchal), která konstituovala literární historii jako samostatný vědní obor a zaměřením na novější literaturu překonávala její bezprostřední závislost na filologických metodách, zbavujíc ji současně dosud převažujícího knihopisného a biografického rázu. Ve své generaci J. byl nejvýraznějším představitelem pozitivistické orientace literární vědy; k pozitivismu byl veden svými vysokoškolskými učiteli J. Gebauerem a T. G. Masarykem. Od prvního získal rozsáhlé filologické vzdělání, které využil ve svých raných dialektologických studiích a zejména v ediční činnosti, Masarykův vliv vyvolal J. zájem o sociologické studium literatury. Charakteristickým rysem J. vědecké práce je faktografická důkladnost, věcnost, smysl pro látkové a motivické souvislosti (domácí i cizí) i pro jazyk autorů, nazíraný z hlediska jeho funkčnosti. Do literární historie zahrnoval (jako stoupenec Schererovy školy) i ediční práci, kterou promýšlel i teoreticky: navrhl zásady pro vydávání děl novočeských spisovatelů, na něž navazuje i dnešní praxe, a ve svých edicích je dále rozpracovával. (V tomto smyslu provedl také revizi edic korespondencí J. Dobrovského a K. A. Vinařického.) Badatelský zájem J. se soustředil na významné postavy národního obrození (J. Dobrovský, J. Jungmann, F. L. Čelakovský, F. Palacký a především J. Kollár), jimž věnoval monografické studie a jejichž dílo často s bohatým komentářem vydával. V první knižní monografii osvětlil buditelský i umělecký význam básnického díla A. Marka, faráře z Libuně, jehož v dětství osobně poznal. Významný podíl připadl J. v sborníku monografických prací *Literatura česká 19. století*, jímž se za redakce J. Vlčka představila jeho badatelská generace. Vedle studií o čelných obrozenských osobnostech v ní J. zpracoval obecné otázky týkající se vztahu josefinských idejí a literatury, dobového historického studia, slovanské vzájemnosti a jazykového vlastenectví, v dalších částech básnické dílo K. Havlíčka a tvorbu G. Pflagra Moravského. (Přepřacované a rozšířené vydání prvních dvou svazků sám také redigoval.) J. životní prací jsou *Dějiny literatury české*. Za předstupeň díla, kdy J. poprvé zpra-

coval i starou českou literaturu, lze považovat německy psané *Geschichte der českischen Literatur* (autorem části o 2. pol. 19. stol. je A. Novák); tato v podstatě ještě kompilační práce se stala východiskem rozsáhlých *Dějín*, sledujících vývoj národního písemnictví od doby Velkomoravské říše až po vystoupení družiny májové (1858). Do svých výkladů J. zahrnul i slovenskou literaturu, knížky lidového čtení a písmáckou tvorbu. Sociologizující pojetí se v díle projevilo značným důrazem kladeným na hospodářské, politické a kulturní poměry; J. však neusiloval o postižení kontinuity literárního procesu ve vztahu k době, soustředil se na jednotlivé osobnosti a problémy, jež vykládal v podstatě monograficky. Faktografické bohatství a obsáhlá kritická bibliografie činí z J. *Dějín* jednu z nepoužívanějších příruček české literární vědy. J. se systematicky věnoval i národopisu; také do tohoto oboru vnášel sociologické metody a upozorňoval na styčné body folkloristiky a literární historie. Jako kritik literatury se J. zaměřoval především na realistické tendence, přičemž oceňoval jejich etickou stránku (A. Jirásek, J. S. Machar, J. Herben, V. Mrštík aj.). Akcentoval literárněhistorické zřetěle kritiky, i když v ní připouštěl větší uplatnění subjektivních stanovisek. – Jen okrajový význam mají L. nepublikované beletristické práce; od středoškolských let napsal celkem na dvě stě básní lyrických, epických i epigramů, v nichž se střídavě projevovaly vlivy V. Háška, J. Nerudy i J. Vrchlického. K prózám čerpal látku ze soudobého života, z vojenských událostí i z historie (1882 povídka *Po boji* s námětem z prusko-rakouské války), záhy však těchto mladických pokusů, podepisovaných pseudonymy Jaroslav Podhajský a J. J. Podhajský, zanechal.

ŠIFRY: D (Sb. prací věnovaných prof. dru Janu Máchalovi k 70. narozeninám), jc. (Listy filologické). ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach ČAVU (1912); Athenaeum (1887–92); sb. Das böhmische Volk (sb. 1916); Bulletin de la Société de l'histoire de protestantisme (1929); Čas (1893–1921); ČČM (1890–95); Čas. pro moderní filologii (1913–34); Čechische Revue (1907); Čes. lid (1893–96); Hlas národa (1891–93); Hlídka Času (1912); sb. Jan Kollár (1893); Listy filologické (1893–1931); sb. Literatura česká 19. století 1–3 (1902–07, přepřac. a dopln. vyd. sv. 1 a 2 1911, 1917); Lumír (1906–08); Nár. listy (1891–93); sb. Národ legiím (1921); Národohosp. obzor (1899–1900); sb. Národop. výstava československá (1895); Národop. sborník československý (1901–03); Naše doba (1894–1923); Naše řeč (1917); La Nation Tchèque

(1896); Nové Athenaeum (1922); Obzor literární a umělecký (1899–1901); sb. Od Šumavy k Tatrám (1898); Osvěta (1893); Památník na oslavu 100. narozenin Františka Palackého (1898); Pedagogické rozhledy (1898–99); Pojizerské listy (1942); Politik (1893–97); Prager Presse (1922–24); Program Vyšší dívčí školy v Praze (1892/93); Rozhledy (1894); Rozhledy po literatuře a umění (1934); Rozpravy filologické (1898); Sb. filologický (1912); Sb. prací věnovaných prof. dru Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1926); Slavia (1922); Slovanský sborník (1923); Světozor (1893); Venkov (1917); Věstník českých učitelů vysokých škol (1922); Věstník Národop. výstavy československé (1895); sb. Z dějin české literatury (1920); Zlatá stezka (1931–32). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: O životě a působení Jana Kollára (1893); Antonín Marek, jeho život a působení i význam v literatuře české (1896); Jan Kollár (1904); Geschichte der čechischen Literatur (1907, Lipsko, s A. Novákem, rus. překl. 1926); Dějiny literatury české (1911; rozšíř. a přeprac. vyd. ve 2 sv. 1929, 1934); Jan Amos Komenský (1928, též angl. verze). ■ REDIGOVAL *periodika*: Naše doba (1901–04, rubrika Rozhledy literární), Listy filologické (1920–28, s O. Hujerem a O. Jiránim), Národop. sborník československý (1905); *sborníky*: Literatura česká 19. století 1, 2 (1911, 1917); Z dějin české literatury (1920, s M. Hýskem); *edice*: Novočeská knihovna (1917–35). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z Kollárových básní 1, 2 (1893, 1894); Básně Františka Palackého (1898); Jan Kollár: Slávy dcera, Cestopis obsahující cestu do Horní Itálie (1907); F. L. Čelakovský: Sebrané spisy 1, 2 (1913, 1916); Sebrané spisy F. L. Heka 1–3 (1917–24); J. Král: O prozodii české (1924); Básnické poslání Antonína Marka (1933); Sebrané básně Antonína Marka (1935). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Hýsek: Bibliografie prací J. J., Národop. věstník československý 1923; A. Karasová: Soupis prací J. J., in A. Pražák: J. J. (1940). ■ LITERATURA: A. Pražák: J. J. (1940). ■ F. V. V. (Vykoukal): ref. O životě a působení J. Kollára, Světozor 1893, s. 395 a 1894, s. 491; r.: J. J., Světozor 1895, s. 370; ● ref. Antonín Marek... : L. Čech, LF 1897, s. 311; V. Flajšhans, Osvěta 1897, s. 470; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1897, s. 264; C., Rozhledy 6, 1896/97, s. 318; M. Murko, Archiv für slav. Philologie 1897, s. 622; an., Čas 1897, s. 134; an., Aletheia 1897, s. 336 ●; ● ref. Geschichte der čechischen Literatur: J. Vlček, LF 1908, s. 464; M. Hýsek, ČMM 1908, s. 210; J. Hanuš, Čes. revue 1, 1907/08, s. 314; F. X. Šalda, Novina 1908 → KP 7 (1953); J. Krejčí, Čechische Revue 1908, s. 762; E. Krásnohorská, Osvěta 1908, s. 333; O. Theer, Lumír 36, 1907/08, s. 140; V. Kol. (Červinka), Zvon 8, 1907/08, s. 268; J. Karásek, MR 1907/08, sv. 20, s. 209; J. Karásek, Archiv für slav. Philologie 1908, s. 241; Jos. Máchal, Deutsche Literaturzeitung 1908, s. 1433 ●; ● ref. Dějiny literatury české: A. Pražák, Naše doba 18, 1910/11, s. 376 a Naše doba 19, 1911/12, s. 463;

K. Híkl, LF 1912, s. 65; J. Menšík, ČMF 1912, s. 77 ●; K. Híkl: J. J., Naše doba 29, 1921/22, s. 517; A. Novák: Ve službách buditelů, LidN 11. 5. 1922; M. Hýsek: J. J., Národop. věstník československý 1923; J. Horák: Národop. práce prof. J. J., Národop. věstník československý 1923; ● ref. Dějiny literatury české 1 (přeprac. vyd.): M. Hýsek, ČNM 1930, s. 149; J. B. Čapek, Čin 1, 1929/30, s. 538; A. Grund, RA 5, 1929/30, s. 223 a ČMF 1931, s. 228; P. Fraenkl, NO 22. 12. 1929; K. Polák, PL 2. 3. 1930; J. L. Fischer, Slavische Rundschau 1931, s. 534 ●; ● k sedmdesátinám: A. Grund, ČMF 18, 1931/32 a Rozhledy po literatuře a umění 1932, s. 59; J. B. Čapek, Naše doba 39, 1931/32, s. 469; J. Horák, Národop. věstník československý 25–26, 1932–1933; B. Václavěk, Index 1932, s. 49; M. Novotný, RA 7, 1931/32, s. 281; J. Vodák, Čes. slovo 11. 5. 1932; A. N. (Novák), LidN 11. 5. 1932; F. Götz, P. Fraenkl, NO 11. 5. 1932; vr. (V. Ryba), PL 11. 5. 1932; Ant. Veselý, Čs. republika 11. 5. 1932; J. V. Sedlák, NL 11. 5. 1932; F. Sekanina, Nár. politika 11. 5. 1932 ●; ● ref. Dějiny literatury české 2 (přeprac. vyd.): A. Novák, LidN 22. 12. 1933; G. (F. Götz), NO 4. 2. 1934; K. P. (Polák), PL 11. 2. 1934; J. Vodák, Čes. slovo 11. 3. 1934; A. Grund, Naše doba 41, 1933/34, s. 315; J. L. F. (Fischer), Index 1934, s. 56; –vh– (M. Hýsek), LF 1934, s. 358 a ČČM 1934, s. 150; F. Sekanina, Nár. politika 25. 3. 1934; J. Heidenreich (Dolanský), ČČH 1935, s. 428 ●; ● nekrology: AMP (A. M. Piša), PL 8. 7. 1936; –jef– (J. Fučík), RP 8. 7. 1936 a Rudá záře 8. 7. 1936; A. N. (Novák), LidN 8. 7. 1936; J. Vodák, Čes. slovo 8. 7. 1936; P. Fraenkl, NO 8. 7. 1936; Ant. Veselý, Pražské noviny 8. 7. 1936; J. Knap, Venkov 8. 7. 1936; V. Jilek, Čes. deník 8. 7. 1936; J. Páta, J. Pešek, NL 9. 7. 1936; J. V. Šimák, Pojizerské listy 17. 7. 1936; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 43, 1935/36, s. 627; Č. (V. Červinka), Zvon 26, 1935/36, s. 631; A. Pražák, Naše věda 1936, s. 251 a Bratislava 1936 (J. J. a Slovensko) a Ročenka filoz. fakulty UK 1937 ●; A. Grund: Z počátků první české školy literárněhistorické, ČMF 1937; A. Jakubec: J. J., Pojizerské listy 1. 7. 1938; A. Pražák: Tři literární dějepisové naší slovesnosti, Naše věda 1941; J. B. Čapek: K vývoji naší literární historie, Naše doba 49, 1941/42, s. 257; A. Jakubec: J. J., LidN 5. 7., 12. 7., 19. 7., 27. 9. 1942 + J. J. K jeho tvorbě básnické, Svob. noviny 11. 12. 1945; J. Kolár: J. J., Kulturněpolitický kalendář 1962; eš (M. Bureš): Odkaz J. J., Svob. slovo 11. 5. 1962; B. Václavěk: J. J., in O lidové písni a slovesnosti (1963, dosud netištěná rozhl. přednáška); R. Šťastný: J. J., Čes. jazyk a literatura 22, 1971/72, s. 416; F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 2 (1977).

pč

Josef Jakubec

* 3. 8. 1858 *Hlásná Lhota* u Jičína

† 9. 6. 1889 *Jičín*

Básník, autor veršovaných povídek z venkovského života rodného Jičínska.

Základní školu navštěvoval v Ostružném, německy se učil na škole v Libverdě, poslední (4.) ročník hlavní školy absolvoval v Jičíně, kde také 1870–78 vystudoval gymnázium. Na filoz. fakultě v Praze poslouchal historii a češtinu (1878–81); pro srdeční chorobu opustil studia před závěrečnými státními zkouškami a vstoupil do služeb finančního odboru pražského magistrátu (1882–89). Byl členem literárního a řečnického spolku *Slavia*, jedním z ustavujících členů literárního spolku *Máj* (1881) a členem výboru *Umělecké besedy*. 1888 obdržel podporu Svatoboru na cestu po Moravě a Slovensku (slovenská tematika se také objevuje v jeho posledních pracích). Zemřel náhle na výletě s přáteli v Jičíně, pohřben byl ve Velíši u Jičína.

Po drobných lyrických básních, otiskovaných časopisecky, se J. soustředil na žánrovou drobnokresbu v obsáhlejších veršovaných povídkách z venkovského života na Jičínsku. Tato epika, shromážděná především ve dvoudílném souboru *Povídky z kraje ve verších* (2. díl posmrtně), souvisí svým charakterem s ruchovskou větví soudobé poezie, zejména s Čechovými idylami knihy *Ve stínu lípy*. Vyznačuje se podrobným rozváděním detailních pozorování venkovského prostředí, přírody, postav i jejich chování; popis, který zabírá podstatnou část děje, vytváří četné odbočky a retarduje děj. Spory znesvářených sousedů, milostné zápletky i rodinné konflikty jsou přitom motivovány spíš rozličností zběžně charakterizovaných postav než sociálním rozvrstvením vesnice a ústí zpravidla v idylický závěr. V J. verších převládá později nad kratším rozměrem šestistopý jamb nebo trochej, jejichž takřka strojová pravidelnost nutila autora k slovním výplním a k četným neologismům. Současníky byl J. považován za nadějněho epika.

PŘÍSPĚVKY in: *Koleda* (1880–82); *Krakonoš* (Jičín, 1881); *Květy* (1882–88); *Nár. listy* (1889); *Osvěta* (1881–90); *Ruch* (1880, 1886); *alm. Slavia* (1881); *Světlozor* (1880–89); *Vesna* (1883, 1887); *sb. Za praporem sokolským* (1887); *Zlatá Praha* (1885–89). ■ **KNÍŽ-**

NĚ. Beletrie: *Povídky z kraje ve verších* 1, 2 (1. 1887, 2. posmrtně 1890); – posmrtně: *Básně* (1910, ed. J. Heptner). ■ **REDIGOVAL almanach:** *Slavia* (1881, s jinými). ■

LITERATURA: J. Korec: *Nový znamenitý český básník...*, *Hlídky literární* 1887; ● ref. *Povídky z kraje ...*: an. (J. Herben), *Čas* 1887, s. 167; F. V. Vykoukal, *Světlozor* 1887, s. 717; J. Pozděna, *Hlas národa* 2. 6. 1887; F. Kvapil, *Zlatá Praha* 1887, s. 379, 398; Č., *Lit. listy* 1888, s. 10; F. Zákrejs, *Osvěta* 1888, s. 177; I. Mráz, *Lit. listy* 1890, s. 144; Halifax (J. Vrchlický), *Hlas národa* 17. 2. 1890; F. S. (Schulz), *Zlatá Praha* 1890, s. 144 ●; an. (J. Neruda): *J. J., Humor. listy* 1888 → *Podobizny* 3 (1954); ● nekrology: A. Škampa, *Světlozor* 1889, s. 370, 379; A. Š. (Šnajdauf), *Květy* 1889, s. 251; an., *Hlas národa* 13. 6. 1889; I. Geisslová, *NL* 15. 6. 1889; an., *Lit. listy* 1889, s. 251; an., *Lumír* 1889, s. 215; an., *Zlatá Praha* 1889, s. 359 ●; ● ref. *Básně:* R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 27, 1909/10, s. 592; F. Sekanina, *Zvon* 10, 1909/10, s. 630 ●; M. Hýsek: *J. J., MSIR* 6, 1909/10; J. Beránek: *J. J., Osvěta* 1921; J. Knap: *O pozůstalost J. J., Venkov* 24. 2. 1928; B. Slavík: *Epický básník české vesnice, LidN* 9. 6. 1939; V. Dresler: *První epik našeho venkova, Venkov* 21. 6. 1942; O. Heptner: *Památce J. J., Beseda* 1949, s. 208.

zp

František Jakubův

* 3. 2. 1909 *Praha*

† 1. 3. 1958 *Praha*

Povídkář a romanopisec, zabývající se vztahem muže a ženy.

Narodil se v rodině úředníka. V Praze absolvoval gymnázium v Křemencově ul. (mat. 1927) a 1931 získal doktorát na právnické fakultě UK. Rok pracoval v advokátní kanceláři a pak až do své smrti jako právní úředník magistrátu (později *Nár. výboru*) hl. města Prahy.

Drobné povídky J., založené na pointě, se zabývají vztahem mezi mužem a ženou a pohybují se ve dvou navzájem disparátních polohách. První, s fantasticky démonickou tematikou, usiluje o expresivnost (*Cestou pozemskou*), druhá je popisně realistická s moralistním záměrem. Do této druhé linie patří i pokus o román *Štěstí stojí opodál*, rozvíjející paralelně příběh dvou ztroskotávajících mladých manželství. Kniha *Hovory se čtenáři* podává v tematickém řazení informativní charakteristiky české prózy vydané v r. 1943.

ŠIFRY: Dr. F. J., F. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (od 1930); Čes. slovo; Čes. dělník (od 1943); Čes. svět (1929); Lid. demokracie; Lid. listy; Lid. noviny; Lumír (od 1931); Nár. listy; Nár. politika; Studentský časopis (od 1924); Venkov (od 1930); Zvon (od 1932). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Kouzelné léto (PP b. d., 1937); Cestou pozemskou (PP 1940); Dábel se směje (PP 1940); Černá a bílá (PP 1941); Cesta k slunci (PP 1942); Chlapecké srdce (PP 1944); Štěstí stojí opodál (R 1944); Hovory se čtenáři. O krásné české próze 1943 (1944). ■

LITERATURA: ● ref. Kouzelné léto: vbk. (V. Běhounek), PL 16. 12. 1937; drb. (J. Borecký), Zvon 38, 1937/38, s. 531 ●; ● ref. Cestou pozemskou: F. B., Čes. slovo 7. 7. 1940; J. Knap, Venkov 2. 8. 1940 ●; ● ref. Dábel se směje: F. Sekanina, Nár. politika 4. 5. 1941; J. Pilař, Venkov 19. 9. 1941 ●; F. Listopad: ref. Cesta k slunci, Řád 1942, s. 545; kp. (K. Polák): ref. Štěstí stojí opodál, Nár. práce 20. 7. 1944; strn. (J. Strnadel): ref. Chlapecké srdce, Nár. práce 24. 8. 1944.

pb

Leoš Janáček

* 3. 7. 1854 *Hukvaldy* u Frýdku-Místku
† 12. 8. 1928 *Moravská Ostrava* (Ostrava)

Hudební skladatel světového významu, autor osobitých fejetonů, upravovatel cizích látek pro svá operní libreta, editor lidových písní.

J. pocházel z početné rodiny s učitelskou tradicí. Základní školu navštěvoval v rodišti (učil ho otec), poslední ročník (1865/66) na německé škole v Brně, kam odešel jako zpěvák fundatista augustiniánského kláštera Králové na Starém Brně s vlastenecky buditelskou tradicí (žák P. Křížkovského). Přitom absolvoval starobrněnskou nižší reálku (1866–69) a učitel. ústav (1869–72), na němž zůstal po studiu jako výpomocný učitel. Zároveň na jeho cvičné škole vyučoval hudbě, působil jako sbormistr v řemeslnické besedě Svatopluk (1873–76) a studoval klavírní hru. 1874 složil zkoušku způsobilosti pro vyučování na obecných a měšťan. školách, 1874–75 absolvoval v Praze varhanickou školu, složil stát. zkoušku ze zpěvu, klavíru a varhan (1878 i z houslí). 1876 se vrátil do Brna a pokračoval jako zatímni, od 1880 jako řádný učitel hudby na učitel. ústavu a 1877/78 též na slovan-ském ústavu učitelek. 1879–80 studoval na konzervatoři v Lipsku a ve Vídni. Od 1876 s přestávkami do 1888 dirigoval Filharmonický spolek Besedy brněnské, 1881 založil brněnskou

varhanickou školu a stal se jejím prvním ředitelem (1919 byla přebudována na státní konzervatoř). 1881 se také oženil se Zdenkou Schulzovou, dcerou ředitele učitel. ústavu, kde sám vyučoval (měl 2 děti, syn Vladimír zemřel ve dvou letech, dcera Olga v jednadvaceti). 1884–88 vydával Hudební listy, 1890–92 působil jako hudební redaktor Moravských listů; v obou periodikách sledoval brněnský koncertní a hudební život a zasloužil se o rozvoj brněnské české hudební kritiky. V polovině 80. let se začal zabývat i etnografií, po založení Národopisného odboru pro hudbu na Moravě (1894) v něm vedl referát pro lidovou hudbu; sbíral písně i tance a vydával je (zejm. s F. Bartošem). Od 1905 byl i předsedou pracovního výboru pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku a řídil Ústav pro lidovou píseň. Zasloužil se o rozvoj českého kulturního života v Brně: stál u zrodu stálého českého divadla, od 1910 byl předsedou Klubu přátel umění, patřil k iniciátorům Ruského kroužku (1909–15 předseda), mnoho energie věnoval péči o brněnské školství. Po válce 1919–25 působil jako profesor skladby na brněnské pobožce mistrovské školy pražské konzervatoře. 1878 navštívil Německo, 1904 Varšavu, 1912 Jadran, 1896 a 1902 Rusko, 1924 a 1926 Berlín, 1925 Benátky, 1926 Londýn. K pravidelným léčebným pobytem jezdil od 1885 do Luhačovic; tam se 1915 seznámil a navázal důvěrné přátelství s Kamilou Stösslovou z Písku, jež se stala inspirátorkou jeho posledního tvůrčího období. Nejčastěji se vracel na Hukvaldy, kde vznikly četné jeho skladby a kde si také 1921 zakoupil domek po zemřelém bratru. Zemřel na zápal plic po nastuzení na hukvaldském výletě.

Do literatury J. vstoupil především jako autor fejetonů, jež psal – nepravidelně a s velkými přestávkami takřka po celou dobu své tvůrčí aktivity – hlavně pro Lidové noviny. Ozřejmoval v nich genezi některých svých hudebních děl i metodu tvorby, zejména teorii nápěvků a práci s nimi; v jejich zaměření se odráží též J. zájem o psychologii prostých lidí i významných osobností. Fejetony přispívají i k poznání J. člověka: zaznamenávají jeho dojmy z cest a zpovědní vzpomínky z dětství, prozrazují jeho těsné sepe-tí s rodným krajem, hluboký vztah k lidové písni, intimní poměr k přírodě i k národnostně smíšenému Brnu, o němž pojednává s hlubokým národním i sociálním cítěním. Podstatná část fejetonů má ráz beletrizovaných črt, v je-

jichž spontánní nestylizovanosti se setkává aforistická sevřenost, jazyková úsečnost, maximální významové zatížení věty a z nich vyplývající sytější konkrétní realistická věcnost a dramatickosti s nevšední lyrickou obrazností; nezřídka tak přerůstají v malé básně v próze. Přestože se v nich projevují prvky dobového impresionismu a částečně i expresionismu, vybočují svou spontánní neliterárností z běžného rámce soudobých beletrizovaných projevů; v české literatuře představují vyhraněnou, svéráznou hodnotu, v níž realistická věcnost zkonkrétňuje lyrickou náladovost a současně zase lyričnost změkčuje drsnost J. realismu. Jedna z těchto J. lyrických črt (*Moje děvče z Tater*) inspirovala V. Holana k poemě Terezka Planetová; Bartošovy a J. edice písní se staly jedním z pramenů Halasovy a Holanovy antologie lidové poezie *Láska a smrt*. Mezi skladateli zaujal J. osobité prvenství operním zpracováním prózy (Její pastorkyňa). Až na výjimky (Počátek románu, podle G. Preissové, prem. 1894; Výlety páně Broučkovy, podle S. Čecha, prem. 1920) si též sám upravoval libreta svých oper. Vlastní libreto vytvořil k opěře *Osud*, z přejatých předloh nejvýrazněji zasáhl do textu Šárky (prem. 1925), v němž potlačil romantickou a mytologickou složku Zeyerova libreta původně vytvořeného pro A. Dvořáka. U dalších děl (Její pastorkyňa podle G. Preissové, Káťa Kabanová podle Ostrovského Bouře, Příhody lišky Bystroušky podle R. Těsnohlídka, Věc Makropulos podle K. Čapky, Z mrtvého domu podle F. M. Dostojevského) směřovaly J. úpravy ke zhuštění textu nebo k jeho přizpůsobení vlastnímu hudebně dramatickému projevu.

ŠIFRY: –á–, △. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Cecílie (1875–77); Čas (1920); Časopis Mor. muzea (1901–03); Čes. lid (1893–1927); Dalibor (1905–11); Divadelní šepť (Brno, 1924); Hlídka (1897–1917); Hlídka literární (1886–89); Hudební besídka (1924–27); Hudební listy (Brno, 1884–88); Hudební revue (1911–20); Lidová čítanka moravská (1907); Lid. noviny s příl. Večery (1893–1928); Listy Hudební matice (1905, 1926); Lit. listy (1887); Lit. svět (1927–28); Mor. orlice (1875–1920); Mor. revue (1899); Mor. listy (Brno, 1891–92); Moravskoslez. revue (1914–18); Muzyka (Varšava, 1926); Národ (1917); Nár. listy (1921–25); Národopisný věstník československý (1926); Niva (1921); Nový život (1924); Opavský týdeník (1907); sb. Památce E. Babáka (1927); sb. Památník Orlice (Prostějov 1912); Prager Presse (1922, 1927); Prácheňské noviny (1928); Průdy (Bratislava, 1923); Venkov (1928). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* Pohled do života

i díla (FF a vzpomínky, 1924, ed. Ad. Veselý); – posmrtně; J. fejetony z Lidových novin (1938, ed. J. Racek, L. Firkušný; rozšíř. vyd. 1958, něm. Lipsko 1959); Triptychon (FF 1948, ed. J. Racek); Obrátit! (F 1964, ed. J. Procházka). – *Ostatní práce:* O skladbě souzvukův a jejich spojův (1897); Návod pro vyučování zpěvu (1899); Nauka o harmonii (1912, rozšíř. 1920 s tit. Úplná nauka o harmonii); – posmrtně: L. J. o lidové písni a hudbě (1955, ed. J. Vysloužil); Hudebně teoretické dílo 1, 2 (1968, 1974, ed. Z. Blazek). – *Libreta* (J. úpravy lit. děl): Káťa Kabanová (Viedeň–New York 1922, prem. 1921; 1958 in Dvě operní libreta L. J. Káťa Kabanová – Z mrtvého domu, příl. čas. Divadlo, ed. J. Procházka); Její pastorkyňa (1953, prem. 1904, ed. J. Procházka); Z mrtvého domu (1958, prem. 1930, in Dvě operní libreta L. J. Káťa Kabanová – Z mrtvého domu, ed. J. Procházka; změn. vyd. 1962 s pův. závěrem opery, ed. J. Vogel); Příhody lišky Bystroušky (1961, prem. 1924, ed. J. Šeda); Věc Makropulos (1961, prem. 1926, ed. J. Burjanek). – *Výbory:* Hukvaldské studánky (1954, ed. J. Strnadel); Musik des Lebens (Lipsko 1979, ed. T. Straková); Hledal jsem proutkem pramenitou vodu (1982, ed. J. Šeda). ■ **SCÉNICKY.** *Libreto:* Osud (1958). ■ **KORESPONDENCE:** Dopisy L. J. Artuši Rektorysovi (1934; 1949 dopln. vyd. s tit. Korespondence L. J. s Artušem Rektorysem: A. Rektorysovi z 1906–18, F. Skácelíkovi z 1907, O. Šourkovi z 1920; ed. A. Rektorys); L. Firkušný: Dopisy L. J. z archivu Družstva ND v Brně (Družstvu ND v Brně, jeho řediteli A. Frýdovi a předsedovi J. Elgartovi z 1900–18), sb. Muzikologie 1, 1938, s. 132; Bratři Mrštíkové a jejich citový vztah k L. J. a V. Novákovi (bratřím Mrštíkům z 1909, A. Mrštíkově z 1914–21; b. d., 1940, ed. J. Racek); J. ve vzpomínkách a dopisech (1946; 1986 dopln. vyd. s tit. L. J. Vzpomínky, dokumenty, korespondence a studie: různým adresátům z 1869–1928; ed. B. Štědroň); Korespondence L. J. s Otakarem Ostrčillem (z 1914–28; 1948, ed. A. Rektorys); Korespondence L. J. s F. S. Procházkou (z 1915–25; 1949, ed. A. Rektorys); Korespondence L. J. s libretisty Výletů Broučkových (K. Maškovi z 1908, J. Holému z 1908, J. Mahenovi z 1916, V. Dykovi z 1916; 1950, ed. A. Rektorys); Korespondence L. J. s Gabrielou Horvátovou (G. H. z 1917–28, E. Destinnové z 1907–18, Hudební matiči z 1918; 1950, ed. A. Rektorys); Korespondence L. J. s Karlem Kovařovicem a ředitelstvím ND (K. Kovařovicovi z 1903–19, G. Schmoranzovi z 1916–20, ředitelství ND z 1923–26 a dalším adresátům z 1904–27; 1950, ed. A. Rektorys); Korespondence L. J. s Marií Calmou a MUDr. Františkem Veselým (F. Veselému z 1903–16, M. Calmě z 1909–25; 1951, ed. J. Racek, A. Rektorys); Korespondence L. J. s Maxem Brodem (M. Brodovi z 1919–28 a belgickému vyslanectví z 1917; 1953, ed. J. Racek, A. Rektorys); F. Bartoš a L. J. (F. Bartošovi z 1899–1903; 1957, ed. T. Straková); Jan Löwenbach a L. J. (J. Löwenbachovi z 1916–28; 1958, ed. I. Stolařík); J. Procházka: J. anglické listy

důvěrné (různým adresátům z 1926), Kult. tvorba 1964, č. 34 + Podivuhodné osudy J. Osudu (J. Kvapilovi z 1917), LD 10. 10. 1965 + Janáčkova brána ke slávě (G. Preissové, O. Nebuškoví, J. Löwenbachovi z 1916–17), Gramorevue 1966, č. 6; Listy důvěrné (G. Horvátové z 1916, K. Stösslové z 1917–28, úryvky; 1966, ed. J. Slavický); Dopisy Zdence (Z. Schulzové z 1879–80; 1968, z něm. přel. O. Fiala, ed. F. Hrabal); B. Štědroň: J. korespondence s Universal–Edition z let 1916–18 týkající se Pastorkyně, Otázky divadla a filmu 1971, s. 249; J. Skutil: P. Bezruč a L. J. K. Elgartu Sokolovi (z 1925–28), Vlastivědná ročenka Okr. archivu v Blansku 1974. ■ REDIGOVAL: Hudební listy (1884–88). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Kytice z národních písní moravských (1890, s F. Bartošem, vyd. 1901 s tit. Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých, rozšíř. o písně české a slovenské); Slavnosti a obyčeje lidové z Moravy na Národopisné výstavě československé v Praze (1895, s F. Bartošem); Národní písně moravské znovu nasbírané 1, 2 (1901, s F. Bartošem); – posmrtně: Moravské písně milostné (1930–36, s P. Vášou). ■

BIBLIOGRAFIE (lit. dílo): O. Fric: Literatura o J.; T. Straková: J. spisovatel, obojí in Katalog výstavy L. J. Obraz života a díla (1948); an.: Úplný seznam fejetonů L. J. z Lid. novin, in L. J.: Fejetony z Lid. novin (2. vyd. 1958, ed. J. Racek, L. Firkušný). ■ LITERATURA (základní monografie a k literární tvorbě): M. Brod: L. J. (1924); J. Racek: Z duševní dílny L. J. (1936); V. Helfert: L. J. – obraz životního a uměleckého boje 1. V poutech tradice (1939); J. Racek: Bratři Mrštíkové a jejich citový vztah k L. J. a V. Novákovi (b. d., 1940, viz i KORESPONDENCE); B. Štědroň: J. ve vzpomínkách a dopisech (1946; 1986 dopln. vyd. s tit. L. J. Vzpomínky, dokumenty, korespondence a studie, viz i KORESPONDENCE); R. Smetana: Vyprávění o L. J. (1948); J. Procházka: Lašské kořeny života a díla L. J. (1948); M. Trkanová: U Janáčků (1959, podle vyprávění M. Stejskalové); J. Šeda: L. J. (1961); J. Vogel: L. J. Život a dílo (1963); J. Racek: L. J. Člověk a umělec (1963); M. Černohorská: L. J. (1966); F. Kožík: Po zarostlém chodníčku (1967); B. Štědroň: L. J. (1976); S. Přibáňová: L. J. (1984). ■ O. Koblížek: J. a Preissová, MSIR 1918, s. 28; ● nekrology: G. Černušák, P. Váša, LidN 13. 8. 1928; K. Čapek, A. Novák, LidN 14. 8. 1928; E. Axman, Almanach ČAVU 1929 ●; V. Dyk: Vzpomínka na L. J., Lumír 1928, s. 183; V. Helfert: J. čtenář, Hud. rozhledy 1929; A. Novák: L. J. spisovatel; V. Helfert: Kořeny J. kritického stylu; J. Racek, L. Firkušný: L. J. a Lidové noviny, vše in L. J.: Fejetony z Lid. novin (1938, další vyd. 1958); ● ref. L. J.: Fejetony z Lid. novin: P. E. (Eisner), Prager Presse 20. 12. 1938; DE (J. Strnadel), Večerník Nár. práce 17. 3. 1939; drb (J. Borecký), Zvon 39, 1938/39, s. 322; O. Šourek, Venkov 24. 3. 1939 ●; M. Očadlík: J. lašský jazyk, Naše Valašsko 1939; B. Štědroň: Věrný spolupracovník (L. J. a Lid. Noviny), LidN 1. 2. 1942; L. Firkušný: Poměr L. J. k Lid. novinám, LidN

4. 7. 1942; J. Procházka: Dva pěvci svého zpod Beskydu lidu, Valašsko 1951, s. 37 + L. J. a Petr Bezruč, Valašsko 1954, s. 102; T. Straková: J. opera Osud, Čas. Mor. muzea 1956 a 1957; P. Eisner: J. spisovatel, Hud. rozhledy 1958, s. 762; T. Straková: Setkání J. s G. Preissovou, Čas. Mor. muzea 1958; J. Procházka: Vznik libreta a jeho zhudebnění, in L. J.: Káťa Kabanová (1961); P. Vrba: J. ruská knihovna, SLSb 1962; Z. Vavřík: Neznámý prozaik, Červený květ 1963, s. 352; A. Sychra: J. spisovatelský sloh, klíč k sémantice jeho hudby, Estetika 1964; I. Vojtěch in M. Trkanová: U Janáčků (1964); an. (J. Procházka): Zapomenutý J. fejeton, Gramorevue 1965, č. 5 + Z mrtvého domu. J. tvůrčí i lidský epilog a manifest, Hud. věda 1966; A. Mázlová: Zeyerova a J. Šárka, Čas. Mor. muzea 53/54, 1968/69; V. Lébl: L. J. – pramenné edice a literatura, Hud. věda 1978; J. Rychlík: J. der Schriftsteller, in L. J.: Musik des Lebens (Lipsko 1979); T. Straková: J. opery Šárka, Počátek románu, Osud a hudebně dramatická torza, Čas. Mor. muzea 1980; A. Závodský: Petr Bezruč a L. J., SPFF Brno 1981; R. Pečman: Námětová geneze Věci Makropulos, sb. L. J. ac tempora nostra (1983); T. Straková: J. a literatura, A. Němcová: J. libretista, S. Přibáňová: K literární popularizaci L. J. (1916–1948), vše sb. Hudba a literatura (1983); Z. Pešat: Fejetony L. J. a česká literatura, sb. Umění a příroda (Frýdek-Místek 1989).

zp

Vincenc Janalík

- * 21. 1. 1804 *Rymice* u Holešova
- † 23. 7. 1855 *Milotice* u Kyjova

Prozaik, autor katolicky tendenčních povídek.

Narodil se v rodině sedláka. Absolvoval nižší kněžská studia, částečně v Prešpurku (Bratislava); vysvěcen 1827. První léta působil jako kaplan v menších obcích na Moravě, až celoživotně zakotvil v Míloticích u Kyjova (s přerušením 1846–47, kdy byl lokalistou ve Skřipově na Opavsku). Funkce farního administrátora v Míloticích jej vyčerpávala množstvím kancelářské práce; ve volných chvílích maloval církevní obrazy a psal mravoučné povídky. Čeština mu dělala potíže a posílal proto své rukopisy k náhledu nejprve F. Sušilovi do Brna (na oplátku pro něho zapisoval lidové písně o Ondrášovi), později vlasteneckému knězi, příteli O. Brázdilovi. Byl nepevného zdraví. V padesáti letech oslepl na jedno oko a při fyzických obtížích ztrácel životní energii a chuť k literární tvorbě. Byl pohřben na hřbitově v Míloticích.

J. publikoval tři rozměrnější povídky s katolicky pojatou mravně výchovnou a věroučnou tendencí, již je podřízena celková výstavba próz; jí také slouží dlouhé, do povídkového vyprávění často vkládané pasáže z různých žánrů církevní literatury (bible, kázání, modlitby, polemiky, křesťanská cvičení). J. povídky měly u venkovských čtenářů úspěch, vycházely v mnoha vydáních až do 90. let 19. století; anonymní vydavatelé k nim v těchto posmrtných přetiscích přiřazovali drobné prózy asi z autorovy pozůstalosti. J. prvotina *Katolické náboženství pravé utěšení* spojuje dobrodružné motivy (líčení života otroků v Číně, kam byl prodán český sedlák, zajatý při odvozu nákladu bojující rakouské armádě) s příklady vzorného chování v duchu katolické věrouky. Literárně byly J. vzorem povídky německých autorů pro mládež Ch. Schmida a G. Nieritze a také volný překlad z J. Röllingera Rodina Bohověrných z Dolan od J. M. Pohořelého. Povídka *Dvanáctero přátelův* rámuje romantické, z literatury přeжатé osudy rodin každoročním setkáním venkovanů na mariánské pouti; na rozdíl od prvotiny však evokuje i určité subjektivní emoce starého člověka a víry. Tendenci prózy *Věrná Róza* je dokázat přednosti katolického náboženství před evangelickým a varovat před církevně smíšeným manželstvím.

KNIZNĚ. *Beletrie*: Katolické náboženství pravé utěšení aneb Ponaučující truchloradostná povídka pro vlastenské rodiče a milé dítky jejich (P 1844, od 1848 s tit. Rodina Důvěrova, posmrtně rozšíř. v 7. vyd. b. d. o 1 drobnou prózu); *Dvanáctero přátelův* (P 1847, posmrtně 1869 s tit. Přátelé, rozšíř. o nový závěr); *Věrná Róza aneb Vítězství katolického náboženství* (P 1849, posmrtně 1890 rozšíř. o 2 drobné prózy). – *Ostatní práce* (překlad): Která církev jest církev Kristova? aneb Katechismus o naukách, v nichž církev protestantská od katolické odstupuje (1845). ■ KORESPONDENCE: P. Vychodil in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1845–54; 1917). ■

LITERATURA: ● ref. *Věrná Róza*: an., Časopis pro katol. duchovenstvo, 1850, sv. 1, s. 147; an., Časopis katol. duchovenstva 1872, s. 239 ●; ● nekrology (an.): Pražské noviny 14. 8. 1855; Moravský nár. list 18. 8. 1855; Slovenské noviny, příl. Světozor (Videň) 18. 8. 1855 ●; V. Prasek: K životopisu V. J., Selský archiv 6, 1907; an.: V. J., Náš domov 1907; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911).

Jan Janča

* 13. 9. 1866 Vlčnov u Uherského Brodu
† 27. 1. 1928 Brno

Romanopisec a povídkář, využívající k řešení dobových politických a sociálních otázek většinou naturalistických postupů. Žurnalista hájící práva české menšiny v Dolních Rakousích a usilující o povznesení moravských Slováků.

Po maturitě na českém gymnáziu v Olomouci (1888) studoval J. v Praze práva (1889–91); studia nedokončil a stal se novinářem. Byl všestranně veřejně činný, v Brně např. navrhl již 1890 rezoluci pro zřízení české univerzity. Před první svět. válkou působil v Olomouci, Kolíně, Uh. Hradišti a Prostějově. V Olomouci začal pracovat v listu Našinec, redigoval Náš domov, v Kolíně Polaban, v Uh. Hradišti Slovácké noviny a poté pro moravskou větev mladočeské strany list Slovač, zaměřený proti germanizaci. V Prostějově redigoval Slovan (od 1895), který po roce přenesl do Vídně. Po jeho zániku vstoupil do redakce Vídeňského deníku a 1908–14 byl jeho šéfredaktorem. Zasloužil se o české obecné školství ve Vídni, zejm. v 16., 17. a 18. okrese a v předměstí Floridsdorf, a v Cáhnově (Hohenau) v Dolních Rakousích; dal také podnět ke zřízení Národní rady české. Za války vážně onemocněl a vzdal se na dvě léta novinářské činnosti; místo toho vydával Vídeňskou ilustrovanou lacinou knihovnu. 1917 se vrátil na Moravu, převzal redakci Selských listů v Olomouci, poté deníku Svoboda v Brně, kde nakonec redigoval deník Ruch. Ve Vídni byl předsedou školského spolku Komenský, v ČSR od 1926 funkcionářem pobočky Syndikátu českých novinářů v Brně, dále pokladníkem Moravského kola spisovatelů a členem Klubu žurnalistů. Jeho manželka Zdeňka byla dcerou prostějovského tiskaře, kulturního a politického pracovníka J. Vrlý.

Zpočátku psal povídky ze Slovenska a moravského Slovácka (obě oblasti nazýval Slovenskem), později též povídky a novely z vídeňského prostředí. Dominuje v nich národní a slovanská orientace; jejich místní vázanost vychází z autorova zájmu o sociální a národnostní problémy slováckého lidu a o sociální, politickou i kulturní problematiku české Vídně. Ve 20. letech se J. pokusil i o román, založený buď na širě vykresleném dobovém pozadí (*V dravém*

proudu), anebo na intimnější psychologické studii (*Satan* s centrální postavou lehkomyšlného a požívačného muže, který ničí životy lidí kolem sebe). Spojováním naturalistických postupů s naléhavou kritikou poměrů se J. beletrie řadí do kontextu literatury z přelomu století; povídky s vídeňskou tematikou upozorňují na morální zkázu mladých lidí příšlých z venkova, sledují osudy vydržovaných žen, pletichy velkoburžoazie při poslaneckých volbách, rozervanost a nedůslednost drobné a střední buržoazie. Povídky ze Slovenska jsou vyostřeny proti maďarizaci, z moravského Slovácka orientovány k hospodářskému zvelebení prostého lidu. Žánrově a tematicky nejpestřejší je sbírka *Na poušti života*, přinášející mj. povídku ze slovenského boje proti maďarizaci, milostné příběhy ze Slovácka i z českého měšťáckého prostředí a historickou prózu o slováckých zbojnicích; fejetony sbírky se vedle aktuálních společenských témat zabývají i literaturou (článek věnovaný památce M. J. Lermontova). Často využívá J. nahodilých nebo výjimečných motivů, názory na politické a sociální otázky vkládá do kazatelských exkursů. Aktuální problematika řešená v jeho díle působí proto již jen dokumentárně, trvalou hodnotou zůstává spíš živé vyličení lidských osudů v J. menších prózách. - Podle některých slovníků byl J. autorem divadelních her *Plagiát*, *Olympie* (knižně ani v scénické realizaci nedoloženy) a *Ústup silného* (zadáno brněnskému Nár. divadlu, neprovozováno).

PSUDONYMY: Jaja, Verus (Vídeňský deník). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy lidu* (1916); *Hlasy republiky* (Olomouc, 1919–21); *Květy* (1891–96); *Lumír* (1890); *Nár. listy*; *Náš domov* (Olomouc, 1892); *Našinec* (Olomouc, 1890–91, 1919–21); *Niva* (1891, 1923–24); *Nový lid* (Brno); *Polaban* (Kolín, 1892); *Pozor* (Olomouc); *Ročenka Vídeňské Matice* (1911–12); *Ruch* (Brno, 1925–28); *Selské listy* (Olomouc, 1917–19); *Slovácké noviny* (Uh. Hradiště, 1892–93); *Slovač* (Uh. Hradiště, 1893–94); *Slovan* (Prostějov–Videň, 1895–96); *Svoboda* (Brno, 1921–25); *kal. Velehrad* (1893); *Venkov* (1924); *Vesna* (Brno, 1890–93); *Vídeňský deník* (1908–14); *Zlatá Praha* (1899, 1910). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Paprsky a stíny* (PP 1892); *Na poušti života* (PP, FF 1893); *Z města a venkova* (PP b. d., 1899); *Orfanův román* a jiné novely (1904); *Život a jiné vídeňské novely* (b. d., 1910); *Vichřice* (PP 1915); *U nás pod Karpaty* (PP 1916); *Satan* (R 1922); *V dravém proudu* (R 1925). – *Překlad*: *Puella Classica* (J. Marečková); *Báchorky* (1919, s R. Bubelou). – *Ostatní práce*: *Ottův průvodce po Vídni* (1914); *Péče o zdraví* (b. d.). ■ REDIGO-

VAL periodika: *Náš domov* (Olomouc, 1892, s J. Věvodou), *Polaban* (Kolín, únor–srpen 1892), *Slovácké noviny* s příl. *Slovácký hospodář* (Uh. Hradiště, 1892–93), *Šotek* (Uh. Hradiště, 1893), *Slovač* (Uh. Hradiště, 1893–94), *Slovan* (Prostějov, pak Vídeň, 1895–96), *Selské listy* (Olomouc, 1917–19), *pokr. s tit. Hlasy republiky* (1919–21), *Svoboda* (Brno, 1921–25), *Ruch* (Brno, 1925–28); *knižnici*: *Vídeňská ilustrovaná laciná knihovna* (1915–17). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. *Chceme, aby vše bylo lepší* (1926). ■

LITERATURA: L. Čech: ref. *Paprsky a stíny*, *Osvěta* 1894, s. 85; ● ref. *Z města a venkova*: J. K. (Karásek), *Rozhledy* 9, 1899/1900, s. 562; J. Hradil, *Obzor lit. a umělecký* 1901, s. 27 ●; ● ref. *Život a ... : an.* (O. Šimek), *Novina* 3, 1909/10, s. 700; –ejč– (J. Krejčí), *Naše doba* 17, 1909/10, s. 774; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 1910, s. 396; F. Sekanina, *Zvon* 10, 1909/10, s. 575; –il, *LidN* 22. 4. 1910; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1910, s. 737 ●; ● k šedesátinám (an.): *NO* 12. 9. 1926; *Naše kniha* 1926, s. 166 ●; an.: J. J. zemřel, *NO* 28. 1. 1928; J. Jilík: *Vzpomínky na J. J., Malovaný kraj* 1976 + J. J. – „Der tschechische Marat“, *Malovaný kraj* 1979.

ah

Alois Janda

* 15. 2. 1869 *Klatovy*

† 6. 2. 1911 *Chicago* (USA)

Básník, prozaik a novinář, působící v USA.

Absolvoval gymnázium v Domažlicích (mat. 1888, spolužák J. Š. Baara) a malý bohoslovecský seminář v Čes. Budějovicích. Krátký čas strávil v klášteře, po jeho opuštění dokonce projevoval radikální protiklerikální smýšlení; pro svou bohémskou povahu nemohl nikde zakotvit. Krátce učil v Kydlinách u Klatov, rok studoval na filoz. fakultě v Praze, hrál divadlo u kočovné společnosti. 1893 se vystěhoval do USA; zprvu žil v Chicagu a živil se jako učitel, pak jako redaktor často střídající místa působení i zaměstnavatele; pracoval v denících Američan (Cleveland), *Právo lidu* a *Svornost* (oboji Chicago) a v týdeníku *Osvěta americká* (Omaha). Hrál s ochotníky a překládal pro ně divadelní hry (jeho úpravu *Popelky* měla 1892–1900 v USA na repertoáru profesionální Ludvíkova společnost). Zemřel v úplné bídě, byl pohřben v Chicagu. J. Vrchlický mu věnoval báseň ve sbírce *Meč Damoklův*.

První J. básně, uveřejněné 1892 ještě ve vlasti, a sbírka *Českým duším* naznačovaly slibný debut. Stročnost meditativní lyriky, deziluzivní vztah k světu, sociální kritičnost a neokázalé básnické prostředky souzněly s dílem J. S. Machara. Vedle lyriky obsahovala sbírka i satirickou legendu *Đáblův syn*. Linie J. tvorby však byla prudce sestupná, v novém prostředí se účelově zaměřil na potřeby krajanských spolků. K jejich slavnostem uspořádal dvě antologie z vlastenecké české poezie; ukázky z děl J. Nerudy, S. Čecha, J. Vrchlického, A. Heyduka, J. V. Sládka, L. Quise a J. S. Machara doplnil vlastními verši, které příležitostně psal k národním a spolkovým výročím. Próza *Celibát reverenda Strakatého* představuje nezdařilý pamflet na morálku katolických kněží.

PRÍSPĚVKY in: Lumír (1892, básně); sb. Nový besedník (Chicago 1910); sb. Proslovy a řeči ku slavnostem spolkovým (Chicago b. d., 1900); Svojan (Chicago); Svornost (Chicago); Volnost (Cleveland). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Českým duším (BB, St. Louis 1894); *Celibát reverenda Strakatého* (P b. d., Chicago 1909). ■ **SCĚNICKY**. *Překlady a adaptace*: G. Hauptmann: Tkalci (Chicago); Popelka (Chicago 1894). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Svobodná škola (Chicago, 1896–97), Nedělní listy (Cleveland, 1901); *noviny*: Právo lidu (Chicago, 1894). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Proslovy a řeči ku slavnostem spolkovým (Chicago b. d., 1900); Nový besedník (Chicago 1910).

LITERATURA: an.: Český básník v Americe, Lumír 22, 1893/94, s. 347; J. Habenicht in Dějiny Čechů amerických (1910); T. Čapek in The Čechs (Bohemians) in America (1920) + in Naše Amerika (1926); V. Bitnar: Literární počátky Baarovy, sb. Baarův památník (1926, s. 105); m. n. (M. Novotný): A. J., LidN 6. 2. 1936; F. Teplý in Ze života J. Š. Baara (1937).

is

intimní a vlastenecké lyriky a epiky s milostnou i historickou tematikou; překladatel.

VI. jm. B. Janda. Přívlasku Cidlinský (podle řeky v rodišti) užíval od 2. poloviny 50. let. – Syn učitele, záhy ztratil matku a nelad v soužití s macechou ho silně poznamenal. Vychodil hlavní školu v Poděbradech, od 1845 navštěvoval Akad. gymnázium v Praze (mat. 1852); patřil k iniciativním příslušníkům přátelského studentského kroužku (V. Č. Bendl, V. Hálek, J. Kolář, J. Neruda, G. Pflieger), usilujícího o literární tvorbu nového typu podle vzoru H. Heina. 1856 vystudoval J. práva, na nichž se těžce probíjel, pak byl praktikantem ve stát. finanční správě, od 1863 úředníkem zemské samosprávy. Pro jeho tvorbu se stal důležitým momentem sňatek (1860) s měšťanskou dívkou z Poděbrad, který měl vliv na jeho rozchod s byronským světobolem 50. let. J. působil v Umělecké besedě, byl starostou Akad. čtenářského spolku. Dovolené trávil u tchána v Poděbradech, kde i zemřel a byl pohřben.

J. debutoval 1851 povídkou *Z paměti čápa* v Mikovcově Lumíru, kde pak otiskoval i básně. Jeho verše v Ladě Nióle poskytl konzervativní kritice jednu ze záminek k útokům na almanachy pro „mravní pokleslost“ a „neznabožství“, pak vystupoval v májovských sbornících, přispěl však i do alm. Kytice, jenž se měl stát protiváhou k tvorbě mladé generace. Počáteční světobol a rozpolcenost, jednostrunně promítané do intimní lyriky (stesk po matce, plachá láska, prosba o věrnost, strach ze zklamání a nesmělé naděje do budoucnosti), vystřídala v J. poezii z 60. let harmonizující umírněnost. Svě verše sebral později do souboru *Básně*, jenž vedle milostné lyriky obsahoval i jednoaktovku *Rosenberg*, kritizující některé záporné rysy české povahy, a dosti volné překlady z Lermontova, Bérangera, Słowackého a hlavně Heina; výbojné verše z Lady Nióly J. nezařadil. Ve sbírce, členěné podle dobového zvyku do jednotlivých tematických cyklů, převládá forma lidové písně a vliv poezie B. Jablonského; krajinomalby a reflexe tvoří zde jen občasný rámec k variacím na základní milostné téma. V duchu rozervaneckého subjektivismu se nese i J. raná veršovaná epika. Její osnovu tvoří opět láska, zničená zradou nebo lidskou krutostí. Hutností a tragickým laděním tvoří tyto verše přechod k poz-

Bohumil Janda (nakl.) viz *Sfinx*

Bohumil Janda Cidlinský

* 1. 5. 1831 *Pátek* u Poděbrad

† 29. 9. 1875 *Poděbrady*

Prozaik a básník, v mládí souputník májovců. Autor historických románů a próz ze soudobého života,

dějším baladám, jež zpracovávají lidové pověsti nebo příběhy typu kramářské epiky. V době oživení společenských besed v 60. letech se J. pokusil i o deklamovánky (Besedník). V samostatně vydaném eposu *Jan Talafús z Ostrova* převládá již nad doznívajícími tóny J. poezie z 50. let snaha o historickou věrnost, inspirovaná díly historiků (F. Palacký, H. Jireček), a programové zdůrazňování práce pro národní společenství. Později (s výjimkou příležitostné vlastenecké lyriky) přestal J. verše psát. Jako prozaik čerpal zprvu látku ze života městské a venkovské inteligence, zpodoboval převážně lidi osamělé a bezbranné, jejichž čistý cit nenalézá patřičnou odezvu. Kus vlastní citové zpovědi podal J. v novele *Jaroslav*; její hrdina je blouznivý idealista, jenž ztroskotává na nepochopení svého okolí. I v próze se J. postupně zbavoval subjektivismu a s. nejkriklavějších romantických rysů. Zvláště v drobných črtách a hlavně v povídkách z vesnického života předjal Hálkovu tematiku a vykreslil vesnický život v jeho tvrdé skutečnosti. V povídkách *Z loveckého života* (Světazor 1869–73) pak vytvořil nový žánr, v němž je v duchu I. S. Turgeněva kresba lidských typů prostoupena přírodní náladovostí. Nejvýrazněji se nové tendence projevíly v J. historické próze, zejména v trilogii *Pod Vyšehradem*, *Anna Městecká*, *Boček*, časově situované do období husitských válek, a postavou pana Bočka z Kunštátu, strýce Jiřího z Poděbrad, lokalizované do spisovatelova rodného kraje. J. se tu jako první v české historické próze opíral o Palackého koncepci husitství, které pojímá jako nábožensky, mravně i národně obrodné a sociálně spravedlivé hnutí. Přestože se ani v trilogii nezbavil některých starších klíše (zejm. v podání milostných příběhů) a zatížil dílo obšírnými historickými a topografickými výklady i málo funkčními a nadměrně patetickými dialogy, podařilo se mu přiblížit se novému typu historického románu, v němž minulost není jen rámcem rozbujelých novelistických příběhů. Zájemem o husitství, jeho ideovou koncepci i úsilím o historicky věrnější zpodobení doby se tak J. stal bezprostředním předchůdcem V. Beneše Třebízského a A. Jiráska.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: B. J. Cidlinský, Boh. J. Cidlinský, J. B. Cidlinský, V. Lánský (Máj 1858); B., B. J., B. J.-a (Lumír 1852), B. J. C., J. (Lumír 1851), J. B., J. Cl. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedník (1861–64); Čas (1860); Humoristické listy; Květy (1866–67); alm. Kytice (1859); Lada (1862); alm. Lada Nióla (1855);

Lumír (1851–65); alm. Máj (1858–62); Naše listy (1869); Obrazy života (1859–62); sb. Po desíti letech. Vzpomínky na F. J. Rubeše (1863); Pokrok; Pražské noviny (1858); Obec; Rodinná kronika (1863); alm. Růže (1860); Světozor (1867–73; 1868 Pod Vyšehradem); Zlatá Praha (1855–56); Zlaté klasy (1855–56). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Jaroslav (P 1857); Obraz z minulého desetiletí (P 1857); Jan Talafús z Ostrova (B 1864); Pod Vyšehradem (P 1869); Anna Městecká (R 1870); Boček (R 1871); Básně (1873). ■ REDIGOVANÝ *časopis*: Zlatá Praha (1865). ■ KORESPONDENCE: F. Střejček: „Zvadlé růže“ našich romantických básníků (K. Vranému z 1852–56, úryvky), Zvon 24, 1923/24. ■

LITERATURA: ● ref. Jan Talafús z Ostrova: △ (J. Neruda), Hlas 8. 6. 1864 → Literatura 1 (1957); an. (V. Hálek), Zlatá Praha 1864, s. 145; an., Krit. příloha k NL 1864, s. 236 ●; an.: ref. Anna Městecká, NL 19. 11. 1870; an.: B. J., Světozor 1871, s. 330; F. Zákrejs: ref. Básně, Osvěta 1873, s. 705; ● nekrology: F. Zákrejs, Osvěta 1875, s. 879; an., Světozor 1875, s. 477; an., NL 30. 9. 1875 ●; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877; –is–: ref. Pod Vyšehradem, NL 1. 8. 1902; an. (A. Macek): ref. trilogie, Svět 1, 1915/16, s. 47; M. Hýsek: B. J., Osvěta 1920; ne (A. Novák): Sté narozeniny B. J. C., LidN 1. 5. 1931.

mř

Václav Jandit

17. století

Autor latinsky psané mluvnice českého jazyka, jejíž pozdější vydání obsahují také výklady z teorie dramatu a o metodě překládání.

Psán též Jandyt, Jandýt a asi omylem Jandyta, podle domnělého rodiště Tynhorskoviensis. – O jeho životě téměř neexistují spolehlivé zprávy, údaj, že byl členem jezuitského řádu (od 1625), je nevěrohodný, možná se i některé z dalších údajů o něm (*1607 v Horšovském Týnu, 19 let misionářského působení, † 4. 7. 1669 v Itálii) vztahují k jiné osobě. Prokazatelně pobýval na dvoře toskánského velkovévody Jana Gastona z Etrurie a učil ho češtině; jemu také jako „neobyčejnému milovníku“ češtiny je připisáno 1. a 2. vydání J. gramatiky.

Toto jediné známé dílo J., *Grammatica linguae Boëmicæ*... (do 1753 celkem 6 vyd.), nazývá koncepci i uspořádáním na české barokní mluvnictví (J. Konstanc, M. V. Šteyer, V. J. Rosa). V předmluvě je stručný nárys dějin jazyka podáván s apologetickou tendencí v du-

chu balbínovského vlastenectví a tato nota se ozývá i v jiných partiích. Pouze 1. vydání obsahuje výklad o prozódii, který se (stejně jako výklad o rozdělení hlásek) přidrzuje Rosova pojetí, soustřeďuje se však jenom na jeho nejdůležitější pravidla; je doplněn ukázkami z Komenského časoměrného překladu Katóna v Rosově přepracování. Od 2. vydání obsahuje Gramatika kapitolu *Krátká zpráva, která a dle jakých pravidel Čechové v jazyku českém v tyto časy komedie skládají a k spatření vydávají*, ilustrativně spojenou se synopsí dvou her „nedávno udělaných“ (Žalostné vale aneb Vlastislav, rodu a vlasti své v cizích zemích rek slavný; Bellum religionis aneb Pobožná hádka a pře mezi dvěma hlavními městy Prahou a Hnězdnem o tělo a svaté ostatky sv. Vojtěcha, b. pražského). Tato dramatická teorie je myšlenkově závislá na příslušném pojednání v Balbínově díle *Verisimilia humaniorum disciplinarum*... z 1666 (a tímto prostřednictvím na starší jezuitské teorii dramatu), je však podstatně stručnější než Balbínův výklad a při zjednodušení zejména upouští od rozlišení mezi přísně normovaným dramatem klasickým a novým typem divadelní hry, v dramatické výstavbě daleko uvolněnějším. Tomuto typu také svým melodramatickým charakterem odpovídají jak připojené synopsis, tak i většina české dramatické produkce 17. a 18. stol. Pozdější vydání Gramatiky jsou též rozšířena o kapitolu o zásadách, jimiž se má řídit překládání z cizích jazyků do češtiny; teorie překladu se tu soustřeďuje výlučně na popis jazykových postupů (vystižení smyslu překládaného textu, zřetel k české frazeologii, slovosledu a vůbec k českému způsobu vyjadřování, nutnost vyhýbat se opisům apod.). Obsah a forma J. Gramatiky se i jinak od 2. a dalších vydání (3.–5. nákl. K. Vusína) proměňuje: objevuje se tu báseň na V. Jandita od A. Koniáše, antologie pochvalných projevů o češtině, stručná latinsko-česko-německá konverzace, soupis frází a úsloví civilního a náboženského života; od 2. vydání jsou nadpisy překládány do češtiny, od 3. vydání se dílo mění na učebnici latinsko-česko-německou. Jako není jisté, že 1. vydání dával do tisku sám autor, tak ani není vyloučeno, že změny a přídatky již ve 2. vydání (včetně pojednání o teorii dramatu a o překladatelství) nejsou jeho dílem. Je tu však zjevná spojitost těchto doplňků s anonymním vydáním českého Katóna (Moudrého Katóna mravná poučování..., b. d., asi 1705, Knihopis

č. 1 498). Na prozodická pojednání v této knize totiž Gramatika odkazuje, když sama vypouští výklad o prozódii, a v této knize je také ve shodné verzi otiskána zmíněná *Krátká zpráva, která... Čechové... komedie skládají...*

KNIŽNĚ: *Grammatica linguae Boëmicæ... in Orthographiam, Etymologiam, Syntaxim et Prosodiam divisa... Specialiter insertae sunt Regulae orthographicae accuratissimae* R. P. Konstancii... (1704).

■ EDICE (části z Gramatiky): Z. Kalista in České baroko (1941, *Krátká zpráva, která... Čechové... komedie skládají...*); J. Levý in České teorie překladu (1957, *Přidavek neboli upozornění o metodě a správném způsobu, jak náležitě překládat z cizích jazyků do jazyka českého*). ■

LITERATURA: A. Hlavinka: Obránce jazyka českého za zlých časův. O P. V. Jandytovi T. J., Obzor 1884; J. Herben: Stará mluvnice česká, Hlas národa 10. 11. 1886; J. Král in O prozódii české, LF 1893 → O prozódii české 1 (1923); B. Ryba: Literární činnost Karla Kolčavy (závislost J. teorie dramatu na Balbínových *Verisimiliích*), ČMM 1926, s. 442; J. Vašica: Jezuité pobělohorští a český jazyk, in České literární baroko (1938); Z. Kalista in České baroko (1941); J. Levý in České teorie překladu (1957).

mo

Jaroslav Janeček

* 28. 1. 1870 *Pardubice*

† 24. 12. 1953 *Praha*

Překladatel z ruštiny, latiny, němčiny, francouzštiny a angličtiny, náboženský publicista, prozaik, básník.

Podepisoval se též Jaroslav Immanuel J. – Absolvoval vyšší reálnou školu v Pardubicích (mat. 1887) a učitelský ústav v Jičíně. Při učitelském povolání literárně tvořil, překládal z ruštiny a vydával okultní časopis *Hvězda záhrobní*. Ze školské služby odešel 1897 a od té doby se živil až do penzijního věku redaktorskou prací: 1897–1908 a 1911–20 ve Vilímkově nakladatelství, 1908–10 v deníku *Hlas národa*. Pro Vilímku zpracoval katalog vynikajících osobností českého národa se základními biografickými údaji a fotografiemi, jichž bylo částečně použito v Národním albu (1899); celý katalog shořel při požáru nakladatelství 1899. Více než čtvrt století byl J. propagátorem učení švédského mystika 18. stol. E. Swedenborga a vydavatelem okultních časopisů. Pro výklad a překlad Swedenborgova díla založil a redigoval edici

Náboženství a život, revui Nový Jeruzalém, zřídil Swedenborskou charitní jednotu a stal se duchovním správcem swedenborské sekty u nás. Jeho pseudonym Emil Wiesner byl odvozen od rodného jména manželky Emilie.

J. se v mládí pokoušel o samostatnou tvorbu, později se věnoval překladům a náboženské publicistice. Debutoval statí *Subjektivnost a literatura* (Hlídka literární 1890) a románem ze života soudobé rakousko-uherské inteligence *Ambrož*, v jehož epilogu vyzvedl víru v Boha jako životní východisko. K próze se ještě vrátil detektivkou *Závět bankéřova*. Sbírku meditativní lyriky *Podzimní růže* ovládla elegická nálada, vyjadřovaná přírodními obrazy a motivy vyjevujícími autorovu víru v posmrtný život. V pozdějších verších, uveřejňovaných v okultních časopisech, mystika převládla. J. překládal jednak beletrii, hlavně z ruštiny (L. N. Tolstoj, A. A. Bestužev-Marlinskij) a francouzštiny pro edice Vilímkova nakladatelství (1000 nejkrásnějších novel, Z knihy do srdéčka), jednak spisy E. Swedenborga a náboženskou publicistiku z latiny, angličtiny a němčiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. M. Barbour, B. Čech, Emil Wiesner; E. W., J. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Hlídka literární (1890); Humoristické listy (1907); Hvězda záhrobní (1893-97); sb. Jos. R. Vilímek (1937); Lit. listy (1890-94); Malý čtenář (1890-91); Nár. album (1899); Nár. listy (1906-07); Nár. politika (1903); Nové slunce (1903-04); Nový Jeruzalém (1911-35); Pražský deník; Rozkvět (1912); Velehrad (Brno, 1899); Velehrad (Kroměříž, 1901); Venkov (1930-31); Vesna (1893-94); sb. Vínek ku prvé studentské meřendě uvitý studentstvem vysokých a středních škol z Pardubic (1885); Vlast' (1891-93, román Ambrož). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Podzimní růže (BB 1892); Slovenské pohádky (b. d., 1899); O králích a vílách (pohádky, b. d., 1899, pseud. B. Čech); Závět bankéřova (R b. d., 1908, pseud. A. M. Barbour, údajně přel. pseud. E. Wiesner); Volání ke břehům věčnosti (P b. d., 1908). - *Překlady*: G. A. Mačtět: Dvě sibiřské povídky (1894) + Druhá spravedlnost (1914, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 70); J. Verne: Dvacet tisíc mil pod mořem (1897); A. S. Puškin: Piková dáma a ostatní krásná próza (1899); T. M. Reid: Za běloušem (1899); V. I. Kryžanovskaja: Světla Čech (b. d., 1904); G. Sand: Dobráček (b. d., 1909); L. N. Tolstoj: Albert a jiné povídky (b. d., 1911) + Kozáci (b. d., 1911) + Rodinné štěstí (b. d., 1911) + Statkářovo jitro a jiné povídky (b. d., 1911) + Válečné obrazy sevastopolské (b. d., 1911) + Kreutzerova sonáta a jiné povídky (b. d., 1912, s F. Husákem) + Korněj Vasilev (1914, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 68); E. Swedenborg: Nebe a peklo (1912) + Náboženská filozo-

fie nového křesťanství obsažená ve spisech E. Swedenborga (1913) + Okamžiky po smrti (z kn. Nebe a peklo, 1913) + Styk duše s tělem (1918) + Nový Jeruzalém a jeho nebeská nauka (1918) + Nauka Nového Jeruzaléma o víře (1919) + Poslední soud a ztroskotaná Babylonie, Pokračování o posledním soudu (1921) + Nauka Nového Jeruzaléma o Písmu svatém (1924) + Nauka Nového Jeruzaléma o účinné lásce (1926) + Tělesa světová v naší sluneční soustavě, zvaná oběžnice, jakož i tělesa na hvězdném nebi, jejich obyvatelé, duchové a andělé (1927) + Stručný výklad učení Nové církve (1930) + Desatero přikázání, jich význam podle smyslu zevnějšího a vnitřního (1932); Ch. Giles: Duch a duchovní svět (1913); D. Duncker: Idyla královské lásky (b. d., 1913); C. Lathbury: náš věčný život (b. d., 1913) + Jak Bůh nás získává (1932); A. A. Bestužev-Marlinskij: Zrádce (1915, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 86); L. A. Čarskaja: Smělý život (b. d., 1915); A. O. Brickmann: Bůh, člověk, věčnost (1918, s E. Horou). - *Ostatní práce*: Před branou vyšších světů (1903); Emanuel Swedenborg, apoštol nového křesťanství (1912). ■ REDIGOVAL časopisy: Hvězda záhrobní (1894-97), Nové slunce (1903-06), Pokoj tobě (1905), Nový Jeruzalém (1911-35); knižnici: Náboženství a život (1912-25); spisy: Spisy E. Swedenborga (1912-30, 10 sv.). ■

LITERATURA: ● ref. Podzimní růže: π (F. Patočka), Lit. listy 13, 1891/92, s. 159; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 240; J. Korec, Hlídka literární 1893, s. 454 ●.

is

Dalibor Janek

* 10. 7. 1907 Třebíč

† 28. 2. 1968 Praha

Novinář a prozaik.

Vyrůstal v Třebíči, kde byl otec přednostou stanice. Po maturitě na místním gymnáziu studoval J. 1926-31 v Brně práva, už tehdy však (spoluprací s košickým čas. Slovenský východ) směřoval k novinářské dráze. 1931-43 byl zprvu v Košicích, pak v Brně členem redakce Lid. novin, poté pracoval v ostravské redakci Moravských novin. Kromě causerii a reportáží, přibližujících hlavně kulturní život na Slovensku, resp. Ostravsku, publikoval v novinách rovněž divadelní referáty, básně a povídky. Oženil se 1930, syn Dalibor J. (nar. 1937) se stal publicistou a autorem knih z oblasti automobilismu a zejména motoristického sportu. Po osvobození působil J. při zakládání brněnské

redakce Práce, od 1948 pracoval v tiskovém oddělení ÚRO v Praze, 1951–54 vedl rubriku vědy a techniky v čas. Svět práce. Po krátkém působení ve Večerní Praze přešel do Novin vnitřního obchodu, kde pracoval až do své smrti jako vedoucí rubriky pro odbor cestovního ruchu a veřejného stravování a zástupce vedoucího redaktora. Zemřel náhle na záchvat mozkové mrtvice, pohřben byl v Kostelci n. Orlicí.

Těžiště J. literární činnosti leželo v žurnalistice, uplatnil se však také jako beletrista. Knižně debutoval povídkou *Horváth, král primášů*, zpracovávající beletristicky skutečné osudy slavného cikánského houslisty z Banské Bystrice, který svou hudbou okouzloval koncem minulého století Evropu. Úsilím zachytit svět ostravských dolů v jeho sociální rozpornosti se vyznačovala románová prvotina *Měsíční záře*; mezi životními osudy haviřů za předmnichovské republiky dominuje příběh mladého horníka, který nachází své životní uplatnění v nezištné pomoci přátelům, hraničící až se sebeobětováním. Příběh manželské nevěry, který tvoří dějovou osnovu románu *Jednou se vrátím...*, je laděn mravoličně; myšlenku bdělosti chtěl mládeži vštípit dobrodružný prázdninový příběh z pohraničí roku 1945 *Poklad na hranicích*.

ŠIFRY: dj, jv + aj (spol. šifra s J. Votavou). ■ PŘÍSPĚVKY in: Budujeme; Lid. noviny (1931–43); Mor. noviny (Brno–Ostrava); Noviny vnitřního obchodu (1956–68); Práce; Pravda (Bratislava, 1957); Přítomnost (1938); Slovenský východ (Košice); Svět práce (1951–54); Večerní Praha (1955). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Horváth, král primášů (P 1934); Měsíční záře (R 1942); Jednou se vrátím... (R 1944); Poklad na hranicích (P pro ml., 1950).■

LITERATURA: ● ref. Měsíční záře: K. P. (Polák), KM 1942, s. 327; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 4. 10. 1942 ●; kp. (K. Polák): ref. Jednou se vrátím..., Nár. práce 15. 8. 1944; ● ref. Poklad na hranicích: V. Škutina, LidN 14. 7. 1950; F. Tenčík, Štěpnice 4, 1950/51, s. 43 ●;● nekrology: (r), Práce 29. 2. 1968; an., Noviny vnitřního obchodu 1. 3. 1968; F. K. Zeman, Čs. novinář 1968, s. 94 ●.

mu

František Josef Janke

* 13. 4. 1848 *Dvůr Králové nad Labem*

† 15. 7. 1888 *Hradec Králové*

Regionální žurnalista; dramatik, zejména autor frašek, veseloher a vlasteneckých obrazů pro divadelní ochotníky.

Pocházel z rodiny živnostníka; po základním školním vzdělání v rodišti byl zaměstnán v otcově závodě a přitom se aktivně podílel na kulturně spolkové činnosti ve Dvoře Král. (zpěvácký spolek Záboj, Sokol), zejména jako nadšený divadelní ochotník (od 1865 jednatel, režisér, herec i dramatik spolku Hanka). Po sňatku odešel 1880 do Prahy, kde se pokusil o vlastní podnikání (jako majitel tiskárny); po obchodním neúspěchu žil krátce jako soukromník na Vinohradech, pak byl existenčně nucen nalézt si zaměstnání. 1882 přesídlil do Hradce Král., kde se stal redaktorem časopisu Polabské noviny. Pro příznaky propukající duševní choroby se musel zaměstnání vzdát; za přechodného zlepšení stavu byl 1886 redaktorem Kutnohorských listů, ale koncem roku odešel pro nemoc už natrvalo do soukromí.

J. literární činnost vycházela z jeho všestranného podílu na aktivitě divadelních ochotníků ve Dvoře Králové. Pro potřeby jejich repertoáru psal jednoaktové i celovečerní veselohry a frašky, těžící z komiky situačních zápletek a zkonvenčnějších charakterů; díky své jednoduchosti a snadné proveditelnosti se J. hry na ochotnických jevištích rozšířily a udržely až do 90. let (aktovka *Byl v Paříži* byla 1874 vydána i ve slovenském překladu V. Paulíny-Tótha). Řada J. dramatických prací vznikla jako adaptace nebo volně upravený překlad cizích her (zejm. z nenáročného německého repertoáru) či jako dramatizace próz (Světla, Wenzig). V pozdějších letech začal J. dramaticky zpracovávat i vážné náměty, buď spjaté s historickými událostmi Dvora Králové (k otevření Hankova divadla 1874 napsal např. podle RK slavnostní hrdinskou hru *Jaroslav, vítěz nad Tatary*), nebo zaměřené k vlastenecké výchově lidu (životopisná montáž o práci a utrpení J. K. Tyla). Vedle dramatických textů psal J. pro ochotníky i instruktivní stati a přehledy. Do novin, které redigoval, přispíval kromě místních zpráv i fejetony, často vycházejícími z jeho divadelních a spolkových zkušeností.

ŠIFRY: –e, F. J. J., □, ■. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Čes. Thalia (1870–71); Divadelní almanach (1869); Divadelní listy (1881, seriál Praktická pokynutí našim divadlům ochotnickým); Kutnohorské listy (1886); Merendy (1882); Nový besedník (1869); Polabské noviny (Hradec Král., 1882–84); Věstník královédvorský (1883). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a práce o divadle:* Komédie života (div. kuplet, 1865); Byl v Paříži (D 1866); Letopis ochotnického divadla... města Dvora Králové (1867); Nehas, co tě nepálí! (D 1870); Montek a Kapulet (D 1870); Půl hodiny knížetem (D 1871); Krakonoš (D 1871); Fidlovačka (D 1871, s B. Vrzalem); Jaroslav, vítěz nad Tatary (D 1875, prem. 1874); Jen proč? (D 1882); Josef Kajetán Tyl aneb Všechny naše kroky musí vésti láska k národu a jeho štěstí! (D 1882). – *Dramatizace, adaptace a překlady:* Zdali mne miluje? (D 1865, prem. 1866, podle novely J. Wenziga); Už ho máme! (D 1867, úprava aktovky J. J. Stankovského); Zázračná princezna anebo Dobrodružství v zemi bláznů (D 1870, podle A. Kotzebue); Oběť lásky (D 1873, podle povídky K. Světlé Společnice); Tichý nájemník (D 1874, podle J. Wimmera); Tkalcovský tovaryš (D 1874, podle K. H. F. J. von Steina); Můj medvěd a má neť (D 1876, prem. 1872, podle K. A. Görnera); L. Anzengruber: Červ svědomí (1875); Bezděční družbové (D 1877, podle E. R.); Cikán v dílně kamenické (D 1881, podle F. Kaisera). ■ **SCÉNICKY.** *Hry:* Ahasver, věčný žid aneb Zvon sv. Jana Křtitele (1886); Braniboři v Čechách. ■ **REDIGOVAL periodika:** Polabské noviny (Hradec Král., 1882–84); Kutnohorské listy (1886); *knižnici:* Divadelní knihovna (1882). ■

LITERATURA: ● ref. Můj medvěd a má neť: uh (V. Guth), Politik 24. 12. 1872; O. H. (Hostinský), Pokrok 31. 12. 1872 ●; F. Zákrejs: ref. Fidlovačka, Osvěta 1885, s. 473; ● nekrology: N. L., Čes. Thalia 1888, s. 234; an., Lit. listy 1888, s. 299; an., Polaban 21. a 28. 7. 1888 ●.

II

Jaroslav Janouch

* 22. 10. 1903 Světlá nad Sázavou

† 7. 9. 1970 Praha

Autor pohádek a dobrodružných próz pro mládež, překladatel z polštiny a propagátor česko-polských kulturních styků.

Otec František J. (1. 12. 1869 Choltice u Přelouče – 11. 12. 1955 Humpolec) byl ředitelem měšťan. školy v Ledči n. Sáz. a zároveň činný jako beletrista pod pseud. Jaroslav Choltický. Knižně vydal prózu Vychovatel (Chicago 1905) a román Dvě zlatá srdce (1944), kromě toho

prispíval do řady časopisů, novin a kalendářů: Cep (1911), Lidové listy (zde na pokr. romány Zámecký vychovatel, 1939, a Přebýtečný člověk, 1942), Národní noviny (1939), Newyorské listy (1918), Nové ilustrované listy (1912–17), Smíšek (kal., 1913–14), Veselý agrárník (kal., 1913–14). – J. J. po měšťan. škole v rodišti (1914–18) absolvoval učitelský ústav v Kutné Hoře (mat. 1922). Učil ve Světlé n. Sáz. a zároveň studoval na Škole vysokých studií pedagogických v Praze (1922–24). Od 1930 byl učitelem, 1947–64 ředitelem zvláštní školy v Praze v Ostrovní ul. 1934 zastával funkci zástupce ředitele dvouměsíčníku Slovanská revue. 1939–45 působil zároveň jako externí redaktor nakl. Vyšehrad, 1946–47 jako vedoucí redaktor nakl. Atlas.

Vlastní i přeloženou poezii a informace o novinkách polské kultury publikoval J. časopisec, a to zejména v katolicky orientovaných periodikách. V knihách určených výhradně mládeži preferoval jednak pohádku, jednak dobrodružný román. J. pohádky jsou charakteristické humornou zápletkou a dramatickým spádem děje, v němž lidoví hrdinové vstupují do světa nadpřirozených bytostí chránících ctnost a napomáhajících spravedlnosti. J. dobrodružné romány s dějem umístěným do exotického prostředí nebo do minulosti souvisejí ve volbě protagonistů se silnou domácí tendencí beletrie z počátku 40. let, která příklady české zdatnosti, odolnosti, dělného a demokratického vlastnictví mobilizovala mravní energii svých čtenářů. Hrdiny románů *Zajatci džungle* a *Zpěv z pralesa* jsou Češi zvládající tvrdé podmínky indické džungle, resp. jihoamerického pralesa, próza *Plachty nad oceánem* je adaptací zápisků námořníka F. Doležala vzpomínajícího na dobrodružnou plavbu podniknutou světovými oceány na rakousko-uherské školní plachetnici. Osudy středověkého španělského hrdiny Cida zpracoval J. volně v próze *U Toledské brány*, próza *Pro čest a slávu* situuje dobrodružný příběh malého chlapce do Brna obléhaného za třicetileté války švédskými vojsky. Rovněž v překladatelské činnosti se J. orientoval na typ beletrie, který sám psal, tj. na prózu dobrodružnou, historickou a cestopisnou.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Vojtěch Vlk; J. Ch., J. J. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Akord (1931–34); Cesta (1929); Čes. slovo (1932–33); Českosl. republika (1932–33); Českosl. noviny; Dětský svět (1935–36); Forum (1928); Hospodář (1938–39); Kvart (1937);

Lid. demokracie (1956); Lid. listy (od 1932); Lid. noviny (od 1937); Nár. osvobození (od 1932); Našinec (Olomouc, 1939); Plamen (1966–67); Poezie (1933); Práce (od 1947); Právo lidu (od 1936); Pražské noviny (od 1933); Rozhledy po literatuře a umění (od 1933); Rozprawy Aventina; Rudé právo (od 1936); Slovanská revue (1934); Venkov (od 1932). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Rozmarné pohádky (1930, 1944 přeprac. s tit. Křišťálové zrcadlo); Pro čest a slávu (R pro ml., 1940); Pohádka za pohádkou (1941, 1957 přeprac. s tit. Ve stínu jabloně); Zajatci džungle (R pro ml., 1943); Zpěv z pralesa (P 1943); U Toledské brány (R pro ml., 1944); Plachty nad oceánem (P pro ml., 1967). – *Překlady*: C. Norwid: Litanie k nejsvětější Panně Marii (1934); W. Berent: Živé kameny (1937); S. Žeromski: Mučedníci (1937); Z. Kossak-Szczucka: O Kristovu korunu I, 2 (1937); 1948 přeprac. s tit. Křižáci) + Puškař Orbano (1939) + Malomocný král (1958); S. Piasecki: Milenec hvězd (1938) + Král hranice (1938); J. Andrzejewski: Mír v duši (1941) + Řád srdce (1947); H. Sienkiewicz: Křižáci (1949); W. Wasilewska: Ujařmená země (1950); K. Tetmajer-Przerwa: Legenda Tater (1953); Z. Młynarski: Z dějin polského demokratického hnutí (1954); J. Korzeniowski: Šlechtická vesnice, Spekulant (1956); H. Malewska: Jaro Řečka (1960); A. Godlewski: Tahiti nejkrásnější (1960). – *Úpravy pro ml.*: K. Makuszyński: Okřídlený chlapec (1934, i překl.); C. Lupati: Norimberské loutky (1942, i překl., pseud. Vojtěch Vlk); Ch. Dickens: Oliver Twist (1947, i překl.); K. Minařík: Rytiř v žiněném rouchu (1947); F. Marryat: Miloslav Vlnovský (1948, s použitím prvního čes. zprac. od J. Zimmermanna). – *Výbor*: Plachty nad oceánem (1978, ed. J. Novák). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Blok (1930, s J. Heydukem; 1936 edice obou vyšlých čísel formou sborníku), Slovanská revue (1934), Radostné mládí (1946–48); *knižnice*: Raná setba (1939–42), Dětské knihy Vyšehradu (1939–45). ■

LITERATURA: ● ref. Pro čest a slávu: dr. Šretová, Úhor 1940, s. 157; vz. (V. Zelinka), Zvon 41, 1940/41, s. 250; vpa (V. Pazourek), LidN 6. 2. 1942 ↓ ●; J. P. Pilař: ref. Pohádka za pohádkou, Venkov 21. 3. 1942; ● ref. Zpěv z pralesa: –šp– (F. Kašpar), NO 23. 5. 1947; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský), Komenský 71, 1946/47, s. 493 ●; ● ref. Pro čest a slávu (další vyd.): EFM (E. F. Mišek), NO 1. 5. 1947; F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 240 ↓ ●; V. K. (Kalivoda): ref. úpr. Rytiř v žiněném rouchu, LD 15. 2. 1948; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. U Toledské brány, Komenský 73, 1948/49, s. 223; jšr. (J. Šnobl): J. J., ZM 1968, č. 6, příl.; V. Nezkusil: ref. Plachty nad oceánem, ZM 1968, s. 352; ● ref. Pro čest a slávu (další vyd.): S. Vykopal, ZM 1971, s. 479; (yd), LD 9. 7. 1971; J. Fiedler, ZM 1974, příl., s. 61 ●; M. Tmč: ref. Plachty nad oceánem (další vyd.), Komenský 103, 1978/79, s. 128.

mm

Jaroslav Janoušek

* 20. 4. 1906 *Nemělkov* (Nemilkov) u Sušice

Prozaik a básník rodného Pošumaví, přední organizační činitel a kritik skupiny Aktivisté.

Syn řídicího učitele. Po studiích na nižším reál. gymnáziu v Klatovech (1917–21) absolvoval tamtéž obch. školu (1921–23) a obch. akademii v Berouně (1923–27). 1928–43 pracoval jako ekonom v Pojišťovně průmyslu kvasného v Praze; 1928–29 byl členem voicebandu E. F. Buriana. Krátce byl zaměstnán v nakl. Cesta a v Podnikohospodářském ústavu (1944–48); poté působil v podniku zahraničního obchodu Oleaspol (1949–51), v učebním oddělení n. p. Rico (1952–53), na Vysoké škole ruského jazyka a literatury jako její tajemník (1954–56), v Ústavu pro zdravotní výchovu (1957–60), v Ústředním klubu zdravotníků (vedoucí 1961–64), v ČKD Dukla (1965–68). 1969 přešel na civilně správní úsek min. vnitra, kde do 1978 vykonával funkci revizora pro věci hospodářské.

Literárně debutoval J. v časopise Šumavan fejetonem *Pověsti z vesnice Kydlín u Klatov*. Silně se angažoval pro vytvoření „literárního uměleckého kruhu“ Aktivisté (1936–44), byl jedním z jeho vůdčích představitelů, redigoval časopisy skupiny. Po studentském románu z maloměsta *Dynamitové mládí*, vyzdvihujícím silácké, živočišné lidské typy, se pokoušel svými dalšími knihami cílevědomě naplnit program Aktivistů. Romány *Parno v polích* a *Vichřice letí krajem*, jakož i povídkou *Zplanělá ves* chtěl oslavit silnou lidskou osobnost, jejíž životní jistotou je pevné sepětí s rodným krajem a vesnicí-kou pospolitostí. Mytizací půdy a selství i lpěním na tradicích se tato tvorba blížila ruralismu. Podobně v románu z pražského uměleckého prostředí *Socha rozčísnutá bleskem* dominoval motiv osudové přitažlivosti k domovu, která přivádí sochaře zpět do kraje, odkud vzešel.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fela Hron, Felix Hron; arak, arjan, –jj–, J.J., Jšk, –ou–. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj (1978); Aktivisté (1936–42); Čes. deník (Plzeň, 1938–39); Kult. měsíčník D 34 (1933); Kult. práce (1964); Květy (1970); Lit. listy (1967); Pionýr (1959); Práce (1963–65); Pravda (Plzeň, 1972–78); Rudé právo (1966–68); Společenský skeč (1933–34); Studentský časopis (1924–27); Svět práce (1967–75); Svět v obrazech (1963–67); Šumavan (Klatovy, 1924); Taneční revue (1931–33); Technický týdeník (1963);

Uboj (1938–42); Večerní Praha (1966–67); Venkov (1939); Vysoká škola (1963); Zdravotnická pracovnice (1962–65); Zdravotnické noviny (1962–65); Zvon (1937–38); Živá tvorba (1942–44). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Dynamitové mládí (R 1932); Parno v polích (R 1937); Zplanělá ves (P 1938); Slovy sukovitými (BB 1941); Vichřice letí krajem (R 1943); Socha rozčísnutá bleskem (R 1944). – *Ostatní práce*: Krajina kolem Úhlavy (rozhlas. pásmo, 1948). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Aktivisté (1936–42), Uboj (1938–42, s V. Kolátorem), Živá tvorba (1942–44, s V. Kolátorem); *sborník*: O jedenácti doktorech a pacientech k tomu (1955, vyd. Ústřední klub zdravotníků). ■

LITERATURA: ● ref. Dynamitové mládí: A. H. (Hoffmeister), LitN 6, 1931/32, č. 8; V. Zelinka, Zvon 32, 1931/32, s. 602; I. Liškutín, LidN 14. 10. 1932 ●● ref. Parno v polích: vbk (V. Běhounek), PL 2. 7. 1937; J. Strnadel, Čin 1937, s. 138; V. P. (Pekárek), U 1937, s. 298; K. Sezima, Lumír 64, 1937/38, s. 514; A. Veselý, Aktivisté 1, 1936/38, č. 7 ●; HF in J. J.: Zplanělá ves (1938); d. b. (J. Borecký): ref. Zplanělá ves, Zvon 39, 1938/39, s. 209 ↓; ● ref. Slovy sukovitými: vbk (V. Běhounek), Děln. osvěta 1942, s. 117; jšr. (J. Šnobl), Čes. osvěta 1941/42, s. 282 ●● ref. Vichřice letí krajem: A. Č., Živá tvorba 1, 1942/43, s. 69; Kp. (K. Polák), Nár. práce 23. 5. 1943 ●; ● ref. Socha rozčísnutá bleskem: an., Živá tvorba 2, 1943/44, s. 76; kp. (K. Polák), Nár. práce 13. 8. 1944; J. Machoň, LidN 14. 8. 1944 ●; Kp. (K. Polák): ref. Zplanělá ves (další vyd.), Nár. práce 20. 2. 1945.

mu

Matěj z Janova

* před 1355 snad Janov u Mladé Vožice

† asi 30. 11. 1393 Praha

Teolog, příslušník předhusitského reformního hnutí.

Snad syn jednoho z drobných zemanů na královském vožickém panství. Navštěvoval pravděpodobně některou farní nebo kolegiátní školu v Praze, kde se stal krátce žákem Jana Miliče. 1373–81 studoval na pařížské univerzitě (1376 mistr svobodných umění; poté pokračoval studiem teologie – nedosáhl však další hodnosti – a zároveň působil na artistické fakultě). Již vysvěcen získal 1378 v Římě papežskou rezervaci na církevní beneficium z patronátu pražského arcibiskupa, probošta, děkana nebo pražské kapituly. 1381 navštívil Řím znovu a dostal od Urbana VI. expektanci na kanovníctví pražského kostela; t. r. se vrátil z Paříže přes Norimberk do Prahy, v říjnu byl přijat za kanovníka pražské kapituly, avšak bez prebendy. V exis-

tenční tísní se ho ujal Vojtěch Raňkův z Ježova; poskytl mu útočiště ve svém domě a snad na něj upozornil Jana z Jenštejna, který ho ustanovil arcibiskupským zpovědníkem a kazatelem u Sv. Víta. Vedle toho pokračoval osm let ve studiu na pražské univerzitě. Beneficia, na něž měl papežské buly, nezískal ani později, třebaže uplatnil své nároky i soudně. 1388 se mu podařilo opatřit si k dosavadním nevýnosným úřadům faru ve Velké Vsi u Podbořan na panství Jindřicha z Dubé. Důchodů z ní užíval k pobytu v Praze, kde denně kázal (u Sv. Víta a také u Sv. Mikuláše na Starém Městě) a usilovně pracoval na vlastní teologické soustavě. Kázáními, zvl. odmítáním uctívání obrazů a soch svatých a tím, že vedl posluchače ke každodennímu přijímání, i ostatní činností, jak praktickou, tak literární, se dostal do vleklého konfliktu s konzistory. 1389 byl nucen před synodou zmíněné názory veřejně odvolat. V červenci 1392 musel předložit arcibiskupovým vikářům k přezkoumání dvě knihy, latinskou (patrně svůj stěžejní teologický spis nebo jeho část) a českou (není vyloučeno, že překlad bible). V září mu arcibiskupský soud na základě slibu, že bude ve věroučných otázkách poslušen arcibiskupových příkazů, dovolil – zřejmě po předchozím zákazu – vykonávat kněžský úřad. Třebaže se opětovně podrobil církevní autoritě, nevzdal se ani svých názorů, ani jejich šíření. Před novým vyšetřováním ho, jak se zdá, uchránilo jen rozpoutání prudkého střetnutí mezi konzistórií a králem a předčasná smrt. Byl pohřben u Sv. Víta.

Literární činnost M. z J. je známa jen zčásti. Z jeho kázání se dochovaly nepatrné zlomky, některé spisy jsou ztraceny a byla vyslovena domněnka, že se podílel na svodu a redakci českého překladu bible. Rané traktáty *Super passione Christi* (O Kristově umučení, 1378) a *De decem praeceptis* (O desateru přikázání, po 1381) se nevymykají z běžné teologicko-asketické a exegetické dobové produkce. *Regulae Veteris et Novi Testamenti* (Pravidla Starého a Nového zákona), na nichž začal pracovat 1388 a které se proti jeho původnímu záměru rozrostly v rozsáhlý spis, uspořádaný při konečné redakci po 1392 do pěti knih, jsou naproti tomu jedním z nejvýznamnějších projevů předhusitského reformního myšlení. Soubor traktátů, z nichž je dílo, psané slohem prosyceným biblickými obraty a biblickou představivostí, sestaveno, má za cíl odkrýt zásady pravého křesťanství a zdůvodnit časté přijímání eucha-

ristie. Aby k němu došel, vyvodil autor exegetickou metodou ze Starého a Nového zákona třináct „pravidel“, tj. základních principů bible, jichž užil k rozlišení pravého a nepravého křesťanství, k dogmatickému vymezení církve a svátostí a k vytčení eschatologických znamení doby. Na těchto základech formuloval program návratu k prvotní církvi. Bibli a příkladem apoštolské církve odůvodnil potřebu častého přijímání, pojatého na rozdíl od současné církevní praxe jako společný úkon všech věřících, který sjednocuje křesťanské obecnství. Regule navazují na Milíče a souvisejí s reformními proudy, které v celé Evropě vyvolala církevní krize, prohloubená 1378 papežským schismatem. Milíčem a novoaugustinismem, v jehož ovzduší se octl na Sorbonně, byl M. z J. přiveden k důrazu na bibli, k jejímž hlubšímu poznání využil rozsáhlých znalostí patristiky. Milíčovým přesvědčením o eschatologické situaci církve, podepřeným teologicko-historickými úvahami navazujícími na Gioacchina da Fiore (jeho myšlenky, prohlášené 1215 za kacířské, pronikly do Čech prostřednictvím Coly di Rienzo), zdůvodnil – souběžně s reformním programem Viklefovým – požadavek odstranění dogmatických a institučních novotvarů, které se během staletí navrstvily na původní apoštolský základ. Na M. z J. působila na jedné straně bojovná literatura, jakou byly spisy čelného představitele opozice proti žebravým řádům Guillaumea de Saint Amour, s nimiž se seznámil v Paříži, na druhé straně niterně orientovaná zbožnost, zvl. anonymní spis *Malogranatum*, vzniklý kolem poloviny 14. století v Čechách, z něhož přejal teorii tří stupňů křesťanské dokonalosti, a starší i souvěké směry ženské mystiky, představované mj. sv. Hildegardou, Brigitou Švédskou a ženskými sdruženími v Paříži, Římě, Norimberku a Praze, které ovlivnily jeho eucharistickou horlivost. Přestože myšleni M. z J. nemá konkrétně uskutečnovatelský charakter pozdějšího díla Husova, nezůstalo uzavřeno v okruhu následovníků soustředěných na pěstování osobní zbožnosti, ale stalo se, zradikalizováno teologicky i sociálně, součástí ideové výzbroje husitské revoluce (na Regule uvědoměle navázal Jakoubek ze Stříbra a po něm táborští bohoslovci, ve svých kázáních z nich těžil Jan Želivský) a později jedním z ideových zdrojů Jednoty bratrské.

EDICE: in Documenta M. Ioannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia (1869, *Retractatio M. Matthiae...* in synodo cleri Pragensis die 18. Oct. 1389 facta, ed. F. Palacký); in FRB 1 (1873, *Narratio de Milicio* z 3. knihy Regulí, ed. a přel. J. Emmler); *Regulae Veteris et Novi Testamenti* 1–5 (sv. 1–4 Innsbruck 1908, 1909, 1911, 1913, ed. V. Kybal; sv. 5 Praha 1926, ed. V. Kybal, O. Odložilík, 5. kniha Regulí dosud nevydána); *Zlomek neznámého dosud kázání M. M. z J.* (ed. A. Podlaha), *Časopis katol. duchovenstva* 1915; *Matthias von Janov: Opera, Quellen und Darstellungen zur Geschichte der Böhmisches Brüder-Unität* (Hildesheim-New York 1975, faksimile domněle Husových spisů vydaných O. Brunfelsem ve Štrasburku 1524, ed. A. Molnár). - *Ukázky z Regulí v překladech do nové češtiny*: in *Próza z doby Karla IV.* (1938, další vyd. 1948, přel. J. Vilikovský); *Výbor z Pravidel Starého a Nového zákona* (1954, přel. R. Schenk); in *Duchem i mečem* (1958, přel. F. Heřmanský); in *Výbor z české literatury doby husitské* 1 (1963, přel. A. Molnár, R. Schenk); in *Slovem obnovená* (1977, ed. a přel. A. Molnár, N. a L. Rejchrtovi); in *Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení* (1981, přel. M. Mráz). ■

BIBLIOGRAFIE: P. Spunar in *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans* 1 (Vratislav 1985). ■ LITERATURA: V. Kybal: M. M. z J. Jeho život, spisy a učení (1905); F. Loskot: M. M. z J. (1912); O. M. Petrů: M. z J. o častém svatém přijímání (1946); F. M. Bartoš: Dva slavní rodáci podblaničtí. M. M. z J. a M. Vojtěch Raňkův z Ježova (1952); E. Valasek: *Das Kirchenverständnis des Prager Magisters Matthias von Janow* (1350/55–1393). *Ein Beitrag zur Geistesgeschichte Böhmens im 14. Jahrhundert* (Řím 1971). ■ F. Palacký in: *Die Vorläufer des Hussitentums in Böhmen* (Lipsko 1846 pod jm. J. P. Jordan, 2. vyd. Praha 1869 pod vl. jm.), čes. *Předchůdcové husitství v Čechách*, in *Radhost* 2 (1872) → *Spisy drobné* (1900–03, sv. 2); A. Neander: *Über Matthias von Janow als Vorläufer der deutschen Reformation und Repräsentanten des durch dieselbe in die Weltgeschichte eingetretenen neuen Prinzips, Philologische und historische Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin* 1849 + in: *Allgemeine Geschichte der christlichen Religion und Kirche* 6 (Hamburk 1852); V. V. Tomek in *Dějepis města Prahy* 3 (1875); K. Krofta: *Kněz Jakub, stoupenec M. z J.*, ČCH 1900; V. Kybal: M. M. z J. a M. Jakoubek ze Stříbra. *Srovnávací kapitola o Antikristu*, ČCH 1905 + M. z J., ČCH 1905; Z. Nejedlý: ref. V. Kybal: M. M. z J. Jeho život, spisy a učení..., ČCH 1906 + in *Počátky husitského zpěvu* (1907) → *Dějiny husitského zpěvu* 2 (1954); A. Naegle: *Ist Matthias von Janow die Einführung des Laienkelches in Böhmen zuzuschreiben, ist er überhaupt als ein Vorläufer*

der hussitischen Bewegung zu betrachten?, Theologie und Glaube 1909 + Der Prager Kanonikus Matthias von Janow auf Grund seiner jüngst zum erstenmal veröffentlichten Regulae Veteris et Novi Testamenti, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1910; V. Kybal: Étude sur les origines du mouvement hussite en Bohême. Matthias de Janov, Revue historique 1910; J. Sedlák: Počátkové kalicha, Časopis katol. duchovenstva 1911 a 1913 + Studie a texty k náboženským dějinám českým 1–3 (1914–19); F. M. Bartoš: K datování a vzniku Regulí M. z J., ČČM 1915; V. Kybal: K edici Regulí M. z J., ČČM 1914, 1915, 1916 (repliky na kritiku J. Sedláka ve Studiích... 1, 2 a F. M. Bartoše v ČČM 1915); K. Krofta in Novější badání o Husovi a hnutí husitském, ČČH 1915; J. Sedlák in M. Jan Hus (1915); V. Novotný in Náboženské hnutí české ve 14. a 15. století I (b. d., 1915); F. M. Bartoš: Otázka datování a vzniku Regulí M. z J., ČČM 1916; K. Chytil in Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antiteze (1918); J. Prokeš: Brunfelsova edice domněle Husových spisů z r. 1524 a autorství antikristovských traktátů Sermones de Antichristo a Anatomia Antichristi, ČČM 1919; F. M. Bartoš: Ještě jednou o muzejním kodexu M. z J., ČČM 1921 + Počátky kalicha v Čechách, ČČM 1922; O. Odložilík in Regulae Veteris et Novi Testamenti 5 (1926); S. Souček: Staročeský výňatek z Regulí M. z J., LF 1927; R. R. Betts: The Regulae Veteris et Novi Testamenti of M. z J., Journal of Theological Studies 32, 1930/31; Ch. N. Gandev: Joachimitské myšlenky v díle M. z J. Regulae Veteris et Novi Testamenti, ČNM 1937; F. M. Bartoš in Počátky české bible (1941) + Summa super epistolas et evangelia, Jihočeský sb. historický 1947 + in Čechy v době Husově (1947); Z. Kalista: Milíč z Kroměříže a M. z J., sb. Hrdinové a věštcí českého národa (1948); L. Brož: Utraktivismus M. z J., Teologická příl. Křesťanské revue 1953; F. M. Bartoš: M. z J. a kalich, Teologická příl. Křesťanské revue 1953 (replika na čl. L. Brože); M. Machovec in Husovo učení a význam v tradici českého národa (1953); M. Kaňák in Výbor z Pravidel Starého a Nového zákona (1954, přel. R. Schenk); A. Molnár in Eschatologická naděje české reformace, sb. Od reformace k zítřku (1956); F. M. Bartoš: Nová postila pražského kazatele husitského z doby revoluce a nové zlomky postily M. z J., Teologická příl. Křesťanské revue 1959; J. Nechutová: Traktát Mikuláše z Drážďan De imaginibus a jeho vztah k M. z J., SPFF Brno, E 9, 1964; S. Bylina: Z problematyki kontaktów M. z J. ze Śląskiem w drugiej połowie XIV wieku, Śląski kwartalnik historyczny Sobótka, 1964; E. Winter in: Frühhumanismus. Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für die Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundert (Berlin 1964); B. Töpfer: Chiliasmatische Elemente in der Eschatologie des Matthias von Janow, sb. Ost und West in der Geschichte des Denkens und der kulturellen Beziehungen (Berlin 1966); J. Nechutová: Kategorie

zákona božího a M. M. z J., SPFF Brno, E 12, 1967; H. Kaminsky in A History of the Hussite Revolution (Berkeley–Los Angeles 1967) + On the Sources of Matthew of Janov's Doctrine, sb. Czechoslovakia – Past and Present 2 (Haag 1968); F. M. Bartoš: Hus a jeho účast na staročeské biblí. Dodatek: O původce první české bible, sb. Strahovská knihovna 1968 (1970); J. Nechutová in Gioacchino da Fiore ed i principi della riforma Boema, SPFF Brno, E 14, 1969 + De Tractatus de corpore Christi M. Mauritio adscripti fonte Janoviano, LF 1970 + Filozofické zdroje díla M. z J., Filoz. časopis 1970; H. Mainušová: Sociálně politické aspekty učení M. z J., SPFF Brno, C 17, 1970; J. Nechutová: K předhusitské a Husově eklesiologii, SPFF Brno, B 19, 1972 + M. M. z J. v odborné literatuře, SPFF Brno, E 17, 1972; A. Molnár in Pohyb teologického myšlení. Přehledné dějiny dogmatu (skripta, 1982); V. Herold in Pražská univerzita a Wyclif (1985).

jl

Jaroslav Janovský

* 8. 5. 1911 *Budapešť* (Maďarsko)

† 31. 12. 1962 *Praha*

Zpočátku romanopisec, později dramatik pro dospělé i pro mládež; jako dramaturg a dramatik spjat hlavně s divadlem J. Skupy, rozhlasový pracovník.

J. studoval rok gymnázium v Čáslavi, tři roky reálku v Turnově, pak obch. akademii v Turnově (1926–29) a v Praze (mat. 1930). Zde byl krátce úředníkem Hasičské pojišťovny, pak korespondentem Hospodářského družstva statkářů a nájemců (1931–33). Po vojen. službě (1933–34) byl rok bez místa; tehdy se zabýval studiem zpěvu, malováním, hraním tenisu (působil jako první hráč a trenér jednoho vinohradského klubu) a literaturou. 1935–42 pracoval ve filiálce Vacuum Oil Company, pak žil až do konce války jako spisovatel z povolání. 1945 byl krátce dramaturgem Východočeského divadla v Pardubicích, tamtéž 1945–46 programovým ředitelem Východočeského rozhlasu, 1947–50 lektorem a dramaturgem Čs. rozhlasu v Praze a 1949–50 zároveň dramaturgem karlovarského divadla. Od října 1950 působil krátce jako dramaturg Divadelní ústředny v Praze, 1951–53 pracoval na min. školství, věd a umění, 1953–54 ve Stát. výboru pro umění, 1954–56 na min. kultury jako referent divadel pro mládež. Pak nastoupil jako zástupce uměleckého ředitele do Divadla Spejbla a Hurvínka, kde pracoval

jako autor, dramaturg a vedoucí zahraničních zájezdů do prosince 1959. Od té doby žil opět jako samostatný spisovatel; od 1960 byl tajemníkem sekce divadelníků Svazu čs. spisovatelů.

Po prvních románových pracích, společenských a detektivních, knížce veršů a knížce pro děti, které jsou napsány rutinovane, ale v konvenčním duchu, vynikl J. po osvobození jako dramatik svým smyslem pro vzrušující dialog, umnou výstavbou děje i ideovým zaujetím, s nímž tvářoval výseky ze života slavných lidí (Vincenta van Gogha v *Hledači světla*, Matěje Kopeckého ve *Velkém komediantovi*, Mikoláše Alše ve stejnojmenné hře). J. zpolitizování dokumentuje dvojí verze téhož námětu v dramatech *Proud* (netištěno ani neprovozováno) a *Soumrak bohů*: nápad šíleného Švéda na svedení Golfského proudu jinou cestou v *Proudu* je v *Soumraku* bohů předveden jako projev německého revanšismu namířeného proti SSSR. Některé J. práce jsou spojeny s činností v Divadle Spejbla a Hurvínka (satirická hra *Spejbl na Venuši*, reportážní práce *Hurvínek vypravuje...*). Nejcenější částí autorova díla jsou však hry pro mládež, v nichž na osudech životních postav spádne vedenými ději přesvědčuje mládež staršího školního věku o ceně pravého přátelství, o škodlivosti brakové četby a iluzi jí vzbuzených (*Tygři bratrstvo*, *Noc pod Čerchovem*) a v nejstarší z nich, o M. Kopeckém, učí také účtě k tradicím lidového češství a práce pro lid. – Pořídil též několik dramatizací pro divadlo i rozhlas, 1946–48 napsal řadu rozhlasových pásem a her pro dospělé (*A hvězdy mlčí...*, *Směšní hrdinové*, *Pět postav hledá romantiku* aj.) i mládež, zpracovával nově libreta klasických operet (např. *Nedbalovy Polské krve* nebo *Krásné Saskie*), 1948–49 psal texty pro politický kabaret.

PŘÍSPĚVKY in: Divadlo (1951–56); Ozvěny (1936 R Zářivý cíl). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Alexandra (R 1941); Návrat z plesu (R 1941); Neklidné dny (R 1941; 1946 ve 2 sv. s tit. Bob Sheridan v Evropě, Bob Sheridan v Číně); Stín ve větru (R 1941); Zářivý cíl (R 1941); O věčné touze (BB 1943); O Buclínkovi a jiné pohádky (1944); Modrá maringotka (P pro ml., 1948); Velký komediant (D pro ml., 1950, i prem.); Noc pod Čerchovem (D pro ml., 1953, i prem.); Hledač světla (D 1953, prem. 1948; přeprac. vyd. 1955, prem. 1954); Mikoláš Aleš (D 1955, i prem.; 1. verze 1952); V městě na severu (D pro ml., 1960, i prem.); Hurvínek vypravuje, co všechno zažil na zahraničních zájezdech s Divadlem S + H (Rp pro ml., 1960); Je libo cigaretu? (D 1962, i prem.); – posmrtně: Tygři

bratrstvo (D pro ml., 1964, prem. 1965). – *Dramatizace:* A. S. Puškin: Evžen Oněgin (1951, prem. 1949). ■ **SCÉNICKY.** *Hry:* Spejbl na Venuši (1956); Šestý den je sobota (1957, s jinými); Opožděná nadílka (1958, s J. Skupovou); Skupa stále živý (1959, s jinými); Soumrak bohů (1960). – *Dramatizace:* M. Majerová: Nejkrásnější svět (1950). ■

LITERATURA: ● ref. Hledač světla: H. Budínová, Kult. politika 3, 1947/48, č. 30; jtg (J. Träger), Práce 10. 4. 1948; L. Fikar, Mladá fronta 10. 4. 1948; AMP (A. M. Piša), PL 11. 4. 1948; O. Šafránek, Divadlo 1954 ●; N. Č. (Černý), F. H. (Holešovský): ref. Modrá maringotka, Komenský 74, 1949/50; ● ref. Velký komediant: A. U. (Urbanová), LidN 3. 11. 1950; L. Kundera, Rovnost 10. 2. 1952 ●; F. Buriánek: ref. Noc pod Čerchovem, NŽ 1954; O. Šafránek in J. J.: Hledač světla (1955); ● ref. Mikoláš Aleš: J. Kopecký, RP 13. 6. 1955; F. Götz, LitN 1955, č. 25 ●; Z. Bezděk: ref. Šestý den je sobota, Div. noviny 1, 1957/58, č. 6; J. Fixa in J. J.: V městě na severu (1960); ● ref. Soumrak bohů: Nt (E. Turnovský), LD 21. 5. 1960; F. Götz, Div. noviny 3, 1959/60, č. 25–26 ●; ● ref. Je libo cigaretu?: S. Machonin, LitN 1962, č. 3; J. Opavský, Plamen 1962, č. 3 ●; ● nekrology: E. Drmola, Div. noviny 6, 1962/63, č. 12; (b) (V. Běhounek), Práce 3. 1. 1963; zV (Z. Vavřík), LitN 1963, č. 1; O. Kryštofek, ZM 1963; K. Stanislav, Plamen 1963, č. 2 ●.

ah

Benjamin Stanislav Jansa

* 26. 9. 1842 *Praha*

† 26. 1. 1860 *Praha*

Předčasně zemřelý básník a prozaik, mladší druh májovců.

Podpisoval se vždy B. St. Jansa na rozdíl od B. (Bohuslava) Jansy, soudobého autora cestopisných a národopisných črt. – Byl synem klempíře a věnoval se chemii. Zemřel na srdeční vadu.

Přestože J. otiskl jen několik drobných básní v Nerudových Obrazech života, projevil se v nich jako lyrik na svůj věk neobyčejně vyzrálý. Převážně intimní verše písňového charakteru upoutávají epigramatickou sevřeností a vystouplou pointou. Jako prozaik napsal J. dvě „romantické povídky“, tragédie lásky a žárlivosti, vynalézavě ve fabulaci i v kresbě charakterů. Překládal také poezii německého básníka I. F. Castellioho, zanechal po sobě i náčrt veselohry.

PŘÍSPĚVKY in: *Obrazy života* (1859–60); *Poutník od Otavy* (Písek, 1859 „romantická povídka“ Černý závoj). ■

LITERATURA: J. N. (Neruda): nekrolog, *Obrazy života* 1860 → *Literatura* 1 (1957); M. Hýsek in *Ztrhané struny zvuk* (1940).

zp

Erna Janská (nakl.) viz **Hyperion**

Emanuel Janský

* 22. 10. 1900 *Praha*

† 30. 9. 1965 *Praha*

Divadelní a kulturní referent denního tisku a autor popularizujících teatrologických statí; v mladších letech psal též lyrické a satirické verše a drobné náladové prózy.

Vl. jm. Antonín J.; podepisoval se i A. Emanuel J. a A. Em. J. – 1916 absolvoval v Praze obchodní školu, po válce vstoupil do zaměstnání u První české vzájemné pojišťovny, kde setrval až do odchodu do důchodu 1959; zastával funkci archiváře a knihovníka (ve 20. letech si doplnil vzdělání studiem archivářství a knihovnictví při filoz. fakultě UK), redaktora podnikových časopisů a publikací a později vedoucího studijního a publikačního oddělení. Vedle tohoto trvalého pracovního poměru prošel řadou zaměstnání v oblasti divadelního podnikání a v tisku: 1919 tajemník Pištěkova lidového divadla na Král. Vinohradech, 1920 zástupce ředitele přírodního divadla v Šárce, 1922 sekretář a dramaturg společnosti Axafilm, 1924–26 kult. referent týdeníku 28. říjen, 1927–40 redaktor Poledního listu a *Expresu*, 1940–45 *Nár. politiky*, 1945–52 *Zemědělských novin* (divadelní ref.), 1945–57 dramaturg Vesnického divadla, jež zakládal (s A. M. Brousillem a šéfredaktorem Zeměd. novin A. Nedvědem). 1923 byl spoluzakladatelem Klubu přátel divadla, působil ve výboru Kruhu českých spisovatelů, Klubu za starou Prahu aj. – Jeho synem je básník Pavel J. (nar. 1929), autor sbírek *Hlavou dolů* (1967) a *Území tekutých písků* (Mnichov 1982).

Pro J. beletristickou tvorbu jsou příznačné především básně, které v podtitulu první sbírky *Návraty* sám označil za „prostou lyriku“, milostnou, přírodní i reflexivní; charakterizuje ji

intimní, melancholicky náladový tón spolu se sklonem k písňovosti a mírné ironii, motivicky pak řada obrazů vyjadřujících přimknutí k tradičním jistotám venkovského světa. V další knížce *Něco z chodníku a něco modrého z nebe* se vedle veršů objevily i drobné lyrické prózy, obrázky, fejetony, aforistické úvahy a milostný „reportážní příběh“ z prostředí kabaretu. Ve studii *MLÁDÍ v díle Viktora Dyky* se J. pokusil interpretovat autorovy juvenilie i jeho vztah k omladinářskému hnutí jako klíč k celé tvorbě. – Určitý ohlas získal J. divadelními referáty a popularizujícími statěmi o divadle; ve 20. letech byla jeho pozornost zaměřena zejména na český kabaret (výsledkem tohoto zájmu byl doslov a poznámky v knize J. Červeného *Paměti Mansardy*, 1962) a na ochotnické divadlo (*Ochotnické jeviště*), jehož aktuálním praktickým potřebám se věnoval i později. Pro edici Národní umělci napsal faktograficky vybavenou životopisnou monografii o L. Dostalové, v posledních letech života pomáhal E. Kohoutovi při přípravě jeho memoárů. Jako kulturní referent denního tisku publikoval kromě divadelních kritik i referáty o literatuře, filmu a výtvarném umění i poznámky obecně kulturního charakteru.

ŠIFRY: –an–, ej, ej., –ej–, (ej), E. J., Eský, je, –k, –ký, –s, Udejs, us, ý. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Acta scenographica* (1961–63); *Čes. divadlo*; *Českosl. divadlo*; *Divadlo* (od 1948); *Divadelní noviny*; 28. říjen; *Dobrá cesta*; *Expres*; sb. *Hry lidového jeviště* (1951–53); *Lit. noviny*; *Lumír* (1931); *Nár. divadlo*. List divadelní práce (1960, č. 2 *Nár. divadlo mládeži*); *Národní divadlo 1958–1961* (ročenka, 1961); *Nár. politika* (1940–45); *Nedělní list*; *Polední list* (1927–40, kult. ref.); *Pondělník* (1921, debut); *Samostatnost* (týdeník); *Sdělení První české vzájemné pojišťovny*; V. Škvor: *Jak se dělá Polední list* (1933); sb. *Základy nové práce československého divadla* (1948); *Zemědělské noviny* (od 1945, div. ref.); *Zvon* (1930–33, básně). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o divadle a literatuře*: *Ochotnické jeviště*. *Glosy ochotnictvu i o něm* (EE 1927); *Návraty* (BB 1927); *Něco z chodníku a něco modrého z nebe* (BB, PP 1930); *Červené království* (BB 1933); *MLÁDÍ v díle Viktora Dyky* (studie, 1937); *Slovo k ochotnictvu o dramaturgii a kritice s bibliografií* (1945); *Národní umělkyně Leopolda Dostalová* (1948); *Knížka o desetiletých zkušenostech a práci Vesnického divadla 1945–1955* (1955, s F. Smažikem). – *Ostatní práce*: *Cesta k pojistníkovi* (1938); *Malé dějiny První české vzájemné pojišťovny v Praze 1827–1946* (1946). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Sdělení První české vzájemné pojišťovny* (1930–47), *Dobrá cesta* (1948); *edice*: *Lidové jeviště* (1927–28),

Sešity Divadelní žatvy (1949–53); *sborníky*: Základy nové práce československého divadla (1948, s M. Kouřilem), Divadelní žatva 1948 (1948), Divadelní žatva 1949 (1950, s V. Maškem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: L. Stroupežnický: Sirotčí peníze (1932, úprava, šifra E. J.); Gabriel Hart. 60 let života, 40 let umělecké práce (1954). ■

LITERATURA: K. Š. (Štorch): ref. Ochotnické jeviště, RA 2, 1926/27, s. 198; ● ref. Návraty: J. B. Čapek, Sever a východ 1927, s. 200; J. V. Sedlák, Tribuna 29. 5. 1927; J. Knap, Venkov 26. 8. 1927; A. C. Nor, Host 7, 1927/28, s. 190; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 28, 1927/28, s. 14 ●; ● ref. Něco z chodníku... : G. (F. Götz), NO 28. 8. 1930; F. L. (Lukáš), Čin 1, 1929/30, s. 866; –pa– (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 15 ●; Vch. (K. Vach): ref. Mládi v díle V. Dyka, Rozhledy 1937, s. 146 ; ● ref. Slovo k ochotnictvu... : ah (A. Holas), Rovnost 7. 2. 1946; –II–, Svob. Československo 14. 2. 1946; DH–, Loutková scéna 2, 1945/46, s. 75; A. Skála, Čes. lidové divadlo 1946, s. 45 ●; ● nekrology: L. Dostalová, Divadelní a filmové noviny 9, 1964/65, č. 5; (Gm) (P. Grym), LD 5. 10. 1965 ●; H. Rokyta: Památce E. J., LD 22. 10. 1975.

II

Karel Janský

* 25. 10. 1890 *Praha*

† 18. 2. 1959 *Praha*

Vydavatel a redaktor bibliofilských edic, máchovský badatel a editor, textolog, odborný publicista, překladatel.

Pocházel z rodiny majitele kavárny Bristol v Jindřišské ul., v osmi letech však ztratil otce a vyrůstal ve stísněných poměrech. 1901–05 studoval nižší střední školu, potom obchodní akademii. Po maturitě (1909) se stal bankovním úředníkem v Živnostenské bance, kde pracoval (s výjimkou let první svět. války, která prožil na frontě) až do odchodu do důchodu (1950). Již za studií se zajímal o literaturu a umění, směr jeho životnímu zaměření daly osobní styky se spisovateli a výtvarníky (S. K. Neumann, K. Toman, F. X. Šalda, G. Jaroš, V. H. Brunner, F. Kysela, J. Štursa aj.). Jako nejmladší nakladatel u nás vydával bez výdělečných ambic od 1911 bibliofilské edice Knihovna Člunu (s knižní řadou Pan, 1911–12), později Hyperion (1913–20), Edice Hyperionu (1914), Grafická edice Hyperionu (1923), Stožár (1923–29), Editio princeps (1928); ústřední z nich, Hyperion, dala ve 20. letech jméno nakladatelství, které

J. převedl na svou ženu (ženat od 1919) a spolupracovníci Ernu J. (pokračovala místo K. J. i ve vydávání knižnic Hyperion, Stožár a Editio princeps), protože jako bankovní úředník nemohl být majitelem nakladatelské koncese. V nakladatelství pracoval dále jako redaktor, pořadatel a editor. S touto činností souviselo již od předválečných let i J. aktivní členství ve Spolku českých bibliofilů; 1924 byl jedním z iniciátorů obnovení spolkové činnosti a 1928 znovuvydávání časopisu Český bibliofil, později redigoval nebo spoluredigoval spolkové časopisy. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze.

Od 1919, kdy spolupracoval s F. Krčmou na edici Máje v Hyperionu, se datuje J. celoživotní zájem o osobnost a dílo K. H. Máchy. Uplatnil se v této oblasti jako badatel, textolog, editor i sběratel. Soustředil největší máchovskou sbírku, obsahující rukopisy, jejich fotokopie (díky jim byla zachována podoba některých Máchových autografů zničených 1945 při požáru Staroměstské radnice), všechna vydání děl, vědeckou, vzpomínkovou i beletristickou literaturu o Máchovi, výstřižkový archív, osobní památky a doklady o jeho kultu. Na základě vyčerpávajícího poznání máchovských pramenů zpracoval básníkův život a dílo po dnech, vydával jeho texty, psal odborné studie, doslovy a fundované ediční poznámky, pořádal výbory. Byl ve výboru pro Máchovy oslavy 1936 a spolupracoval s dalšími máchovskými badateli (V. Jirátko, později K. Dvořák, F. Vodička aj.). J. odborná studia, během nichž se stal ze zaníceného samouka profesionálem, vyvrcholila po druhé světové válce dvojím úplným vydáním Máchových Spisů a monografií K. H. Mácha. *Život uchvatitele krásy*. Výsledky jeho bádání jsou však obsaženy i v pracích mnoha dalších literárních vědců a editorů, kterým dával k dispozici své znalosti a sbírky. Od poloviny 30. let měl podstatný podíl na rozvoji máchovského studia. Literárněhistorický a textologický zájem věnoval i jiným básníkům národního obrození (v posledních letech života se zabýval V. B. Nebeským, J. Lindou, J. E. Sojkou) i básníkům meziválečné generace (J. Hořejší, K. Biebl).

PSEUDONYM, ŠIFRY: Cajus; Kaj., kj, K.J., –ký. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. literatura (1955–58); Čes. bibliofil (1929–45); Kmen (1928); Kritický měsíčník (1938–48); Kult. měsíčník (1946); Lid. noviny (1935–43); Listy filologické (1935–37; 1935 Nové rukopisy K. H. Máchy, i sep.); Lit. noviny (1930–38);

Lit. noviny (1953); Litoměřické listy (1936); Lumír (1936); Marginalie (1936–50); Nár. politika (1935); Naše kniha (1937; mj. Tajemství Máchova Křivokladu, i sep.); Naše věda (1943); Naše vojsko (1956); sb. Návrat K. H. Máchy (1939); Nový život (1953–54); Panoráma (1941); Plán (1930); Rakovnícké noviny (1938); Rozhledy (1933–35); Rozprawy Aventina (1927); Slovesná věda (1952); Stopa (1911); Svobodné noviny (1945); Tylův herec, buditel a spisovatel Jan Kaška Zbraslavský a jeho doba (katalog výstavy, 1952); Vitřinka (1926); sb. Z doby Nerudovy (1959).

■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Tajemství Křivokladu a jiné máchovské studie (1941, s V. Jirátem); Karel Hynek Mácha. Život uchvatitele krásy (1953). – *Překlady*: P. Altenberg: Amen (b. d., 1911); O. J. Bierbaum: Markéta a tři mládenci (b. d., 1911); A. Roda Roda: Jeden den králem (b. d., 1911); A. Theuriot: Proces froidevillský (1919); J. Marni: Hříšná láska (1922). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Oznamovatel Člunu (1913–14), Český bibliofil (1942–45; 1942, seš. 3–4; Čes. bibliofil věnovaný Janu Nerudovi, s M. Novotným; 1945, seš. 1–2; Český bibliofil J. Vrchlickému, s V. Jirátem), Marginalie (1944–51, s M. Novotným, 1948–50 navíc s V. Nopem); *knihnice*: Knihovna Člunu (1911–12), Hyperion (1913–44), Stožár (1923–42), Editio princeps (1928–32), Duch a tvar (1941–49, s J. Š. Kvapilem), Svítání (1945–47); *sborník*: Věčný Mácha (1940, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Seznam knih vydaných členy Klubu moderních nakladatelů Kmen (1928, s J. Fromkem); K. H. Mácha: Život a dílo (katalog výstavy v Nár. muzeu, 1936, s M. Novotným, J. Malým); K. H. Mácha: Máj (1936, 1937, 1941, 1954, 1956, 1958) + Návrat (1940) + Pouť krkonošská (1940) + Daleká cesta má - (výbor, 1941) + Dílo K. H. Máchy 1–3 (1948–50) + Básně (1951, s K. Dvořákem) + Cikáni a jiná próza (1953, s R. Skřečkem) + Zemi krásnou, zemi milovanou (výbor, 1956, s M. Petříčkem) + Spisy K. H. Máchy 1–3 (1959, 1961, 1972; s K. Dvořákem, R. Skřečkem); J. Arbes: K. H. Mácha (1941, s K. Polákem); J. Hořejší: Návrat ztraceného syna (1946); Shakespearovy sonety (1954, z rkp. překl. J. Vrchlického); K. H. Mácha ve vzpomínkách současníků (1959). ■

LITERATURA: K. Resler: Padesát let K. J. (1941). ■ D. S.: Tajemství Máchova Křivokladu (k J. čl. v LitN), LidN 9. 9. 1931; ● ref. Nové rukopisy K. H. Máchy: K. P. (Polák), PL 21. 7. 1935; m. n. (M. Novotný), LidN 16. 10. 1935; B. Václavek: První žeh máchovské literatury, Index 1936, s. 87 ●; ● ref. ed. Máj (1936): M. M. (Majerová), Čin 1936, s. 173; m. n. (M. Novotný), LidN 5. 6. 1936 ●; n. (M. Novotný): Dva katalogy máchovských výstav, LidN 2. 7. 1936; B. Brouk: Máchův kult, sb. Ani labuť, ani Lúna (1936) + Prohlášení, LidN 2. 1. 1937; K. Polák: Nová literatura máchovská I (o objevených a vydaných rukopisech K. H. Máchy), Naše věda 1938, s. 194; M. N. (Novotný): Neznámá báseň K. H. Máchy, LidN 26. 4. 1940; ● ref. Tajemství Křivokladu...: J. B. (Bo-

recký), Zvon 41, 1940/41, s. 686; J. Š. Kvapil, LidN 14. 9. 1941; an., Děln. osvěta 1941, s. 206; V. Černý, KM 1941, s. 277; K. P. (Polák), Nár. práce 27. 7. 1941; F. Krčma, Střední škola 22, 1941/42, s. 47; J. Mukařovský, SaS 1943, s. 145 ●; kp (K. Polák): Nakladatel a máchovec (k padesátinám), Nár. práce 4. 10. 1941; p. (A. M. Piša): ref. výbor Daleká cesta má -, Nár. práce 8. 1. 1942; K. Polák: Nová literatura máchovská 4,5 (ref. Máj, Návrat, Pouť krkonošská, Daleká cesta má -, J. Arbes: K. H. Mácha, Věčný Mácha, Návrat K. H. Máchy, Tajemství Křivokladu...), Naše věda 1942, s. 139, 232; ● ref. ed. Dílo K. H. Máchy: K. Z. (Zink), LD 28. 6. 1950; R. Havel, SaS 12, 1950/51, s. 189 ●; AB: Šedesátka máchovského vydavatele K. J., LD 26. 10. 1950; R. Cikhart: ref. K. H. Mácha. Život uchvatitele krásy, Jihočes. sb. historický 1953, č. 2; O. Králík: O metodu tvůrčí práce Máchovy (k J. čl. v ČLit), SLSb 1955, s. 402; R. Havel: Za K. J., ČLit 1959, s. 197; ● ref. K. H. Mácha ve vzpomínkách současníků: mo (M. Otruba), ČLit 1959, s. 357; (sš) (S. Šmatlák), SLit 1959, s. 382; lo (M. N. Kraslová), Svob. slovo 22. 3. 1959 ●; ● ref. Spisy K. H. Máchy 1: ok (O. Králík), Plamen 1960, č. 11; J. Wagner, Plamen 1961, č. 4 ●.

sm

Karel Vojtěch Janta

* 25. 1. 1752 *Neplachovice* (Holasovice-N.) u Opavy

† 24. 2. 1806 *Kokory* u Přerova

Básník, epigramatik, člen Puchmajerovy družiny.

Podle křestního zápisu Karel František Josef, psal se též Jantha. - Syn učitele. Na kněze byl vysvěcen v Olomouci 1779. Známo je jeho působení jako lokalisty v Dolním Štěpánově (Štěpánov) u Olomouce; tam byl jeho kaplanem jiný puchmajerovec, T. Mnich, a v nedaleké Velké Bystřici působil jako kaplan J. Zabranský. Od 1805 byl J. farářem v Kokorách u Přerova. Byl oblíbeným kazatelem (viz báseň J. Zabranského „Na V. J.“ v alm. Nové básně, 1798).

J. verše pro Puchmajerovy almanachy posílal J. Zabranský J. Dobrovskému. Otištěny byly dva J. epigramy.

PRÍSPĚVKY in: alm. Sebrání básní a zpěvů (1797). ■

LITERATURA: M. Hýsek: Dvě poznámky k Puchmajerovým almanachům, LF 1932.

mo

Jaroslav Janů

* 1. 5. 1908 *Říčany* u Prahy† 28. 7. 1969 *Dobříš*

Literární historik a kritik zabývající se českou, slovenskou a německou literaturou; překladatel z němčiny.

Vl. jm. J. Jahnů. – Otec byl železničním úředníkem. 1919–27 studoval J. v Praze na gymnáziu v Truhlářské ul. a pak do 1932 bohemistiku a germanistiku na UK (z toho 1929–30 jako stipendista na berlínské univerzitě). Byl žákem O. Fischera, u něhož získal 1936 doktorát prací *Ferdinand Lassalle a jeho drama Franz von Sickingen*. Učil na středních školách nejprve ve Strakonicih a 1935–49 v Praze (vojen. služba 1936–38). 1949–54 přednášel dějiny české a slovenské literatury na Vysoké škole politických a hospodářských věd (1952–53 externě na FAMU), poté do 1959 pracoval v nakl. Čs. spisovatel jako redaktor a 1957–58 jako šéfredaktor časopisu *Nový život*. Od 1960 přednášel v Ústavu pro dálkové studium učitelů při rektorátu UK (později v Ústavu pro učitelské vzdělání při pedag. fakultě UK), kde se 1965 habilitoval. Od 1968 do své smrti pracoval v Ústavu pro českou literaturu ČSAV, v němž získal (1968) titul kandidáta věd obhajobou monografie o F. Hečkoví. Jeho druhou ženou byla překladatelka z francouzštiny Marie Veselá (nar. 1921).

Sledováním ideových kořenů zkoumaného díla (podle vzoru německé duchovеды) stály literárněhistorické a kritické práce J. v opozici k převládajícím literárněvědným tendencím své doby: od poloviny 30. let ke strukturalistické analytičnosti a zájmu o tvar, od 50. let k jednostrannému postupu sociologickému. Z české literatury se J. věnoval především poezii 20. století; ve svých kritikách i pozdějších studiích publikovaných v podobě doslovů k výborům (A. Sova, V. Závada, F. Hrubín, B. Benešová, O. Březina aj.) sympatizoval zvláště se spiritualisticky laděnými proudy. Také jeho větší studie věnované literatuře německé vyšly většinou jako doslovy (R. M. Rilke, G. E. Lessing, J. R. Becher, J. von Eichendorf, T. Fontane, J. W. Goethe aj.). Po válce se těžiště jeho kritické činnosti stále více přesouvalo k literatuře slovenské; v ní se J. rovnou měrou věnoval i jiným literárním útvarům než dosud preferované poezii. Svou největší publikovanou práci vůbec, monografii o prozaikovi F. Hečkoví, se

snažil pojmut s kritickou náročností jako příspěvek k obecnější problematice vztahu spisovatele a doby; i zde však chtěl autora a jeho dílo spíše vyložit než soudit.

ŠIFRA: jj. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. literatura (1968–69); Čes. dělník (1940); Čteme (1939); Dnešek (1946–47); Host do domu; Impuls; Kritický měsíčník (1941–48); Kultura; Kult. politika (1948–49); Kult. tvorba; Kytice; Lid. noviny (od 1945); Listy (1968–69; 1969 stať O. Březina a P. Teilhard de Chardin); Lit. listy; Lit. noviny (1955–67, většina recenzí slovenské literatury); Lumír (1936–38); Nár. listy (od 1939); Novina (od 1938); Nový život (1954–58); Orientace; Plamen (od 1958); Romboid; Rozhledy (1935–38); Rudé právo; Střední škola (od 1941). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Petr Bezruč (1947); Dějiny české literatury (skripta, 1950); František Hečko (1967). – *Překlady*: K. B. von Mechow: Rané léto (1939); G. Rendl: Radostný člověk (1942); A. Dumas: Tři mušketýři (1947); F. Wolf: Dva na hranicích (1950); J. R. Becher: Obrana poezie (1954) + Poetický princip (výbor, 1959). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Nový život* (1955, č. 4 - 1958; od 1957 šéfred.); *knižnici*: České básně (1954–59, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Před sto lety (výbor próz českého obrození, 1948); I. Herrmann: Blednoucí obrázky (1955); Česká jar (výbor z české poezie 1945–55, 1955, s V. Stejskalem); A Handful of Linden Leaves (výbor z české poezie, 1958); Antologie odborných textů k dějinám české literatury 1, 2 (skripta, 1963, 1964, s kolektivem; přeprac. vyd. 1969). Viz též KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: ● ref. F. Hečko: F. Benhart, Plamen 1967, č. 9; M. Jungmann, LitN 1967, č. 35 ●; M. Petříček: Šedesát let J. J., Plamen 1968, č. 4; –mč– (M. Červenka): Stať J. Janů O. Březina a P. Teilhard de Chardin, ČLit 1969, s. 445; ● nekrology: (ju), LD 30. 7. 1969; –il–, RP 5. 8. 1969; V. Forst, ČLit 1969, s. 553 ●; J. Bžoch: J. J., Nové knihy 1986, č. 17.

pb

František Janura

* 3. 2. 1914 *Praha*† 20. 12. 1986 *Praha*

Prozaik, soudnickář, publicista; autor dramát a loutkových her pro mládež, rozhlasových a televizních pořadů.

Podpisoval se též Redy Janura. – Otec byl policejním inspektorem civilní stráže. J. studoval na reálném gymnáziu (1926–30) a obchodní akademii v Praze (mat. 1935), po vojenské prezenční službě a po absolvování dvouleté důstojnické

školy v Praze působil do 1939 jako důstojník v Užhorodě. 1939–45 byl úředníkem v Praze, 1945–50 tiskovým referentem Hlavní správy oděvního obchodu, kde též redigoval mutaci časopisu Československý obchod. 1949 studoval při zaměstnání dva semestry novinářské fakulty Vysoké školy politické a sociální v Praze. T. r. začal autorsky spolupracovat s Čs. rozhlasem, kde pak 1951–52 působil jako redaktor; 1953–66 byl dramaturgem a redaktorem Čs. televize. Od 1966 se věnoval literární činnosti.

Těžiště J. literárního díla spočívá v soudních, kriminálních a detektivních příbězích, pojatých humorně nebo satiricky a zabývajících se především hospodářskými delikty (krádeže, sabotáže, pojišťovací podvody apod.). Za kriminální zápletkou se J. snažil vždy vidět člověka; dobíral se nejen příčin jeho protizákonného jednání, ale uvažoval i o cestách k možné nápravě. Považku většiny J. takto orientovaného díla předznamenala první kniha *Zlodějčkové*, jejíž jednotlivé povídky se z velké části objevovaly i v dalších souborech. Patří sem svazky soudniček *Lišáci a lištičky* a *Pěkní ptáčky* i obsáhlejší povídka *Divčí válka* nebo hra *Druhý případ*, rozhlasové pořady a montáže scének a vtipů pro televizní pořad *Potyčky s paragrafem*. Další oblastí J. tvůrčího zájmu byl svět manéží a jejich zákulisí. V knihách z tohoto prostředí (*Za cirkusem*, *Svět na kolečkách*) přibližoval nejen jeho exotiku, ale i těžkou práci lidí milujících své povolání. J. napsal též několik loutkových her s pohádkovými náměty pro nejmenší a her pro dospívající mládež (*Sedm pater*).

PSEUDONYM: Jan Zlonický. ■ PŘÍSPĚVKY in: Ahoj na neděli; Čs. televize (od 1966); Čs. rozhlas (od 1953); Čs. voják (od 1954); Dikobraz (od 1945); Družstevní noviny (1952–58); Květy (od 1954); Mladý svět (od 1965); Pionýrské noviny; sb. Pohádky ze školní brašny (loutk. hry, 1965; D pro ml. Jak se konvička vychloubala); Práce; Roháč (od 1954); Sedmička pionýrů (od 1974); Stadión (od 1953); Svět práce (od 1952); Svět socialismu (od 1956); Svět v obrazech (od 1954); Svoboda (od 1955); Tramp (od 1930); Trn (od 1930); Večerní Praha (od 1955); Vlasta (od 1954); Zpravodaj (od 1932). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Zlodějčkové* (PP 1941); *Druhý případ* (D 1946); *Nic se nestalo* (DD 1948); *Divčí válka* (P 1951); *Za cirkusem* (RpRp 1953); *Spejblovo rodinné album* (D 1954, i prem. s tit. Spejblovo album, s J. Barchánkem); *Lišáci a lištičky* (PP 1955); *Sedm pater* (DD pro ml., 1955); *Vesele i vážně* od rozhlasu k televizi (P 1956); *Jak se pesek a kočička rozzlobili* (D pro ml., 1956, pseud. Jan Zlonický); *Ježek soudcem* (D pro ml.,

1957, pseud. Jan Zlonický); *Pěkní ptáčky* (PP 1957); *Orloj karlovarských výtečníků* (PP 1958); *Pejsek a kočička detektivy* (D pro ml., 1958, pseud. Jan Zlonický); *Jak se pesek a kočička polekali* (D pro ml., 1958, pseud. Jan Zlonický); *Svět na kolečkách* (PP pro ml., 1959); *O postrašených strašidlech* (D pro ml., 1959); *Potyčky s paragrafem* (DD, anekdoty, 1965, s K. Šaškem); *Malé ryby* (DD 1975, s J. Čermákem). ■ REDIGOVAL časopis: Československý obchod (1945–50). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Anekdoty ze šapitó* (1975, s L. Kovandou). ■

LITERATURA: D. Janek: ref. Spejblovo album, Svět práce 1954, č. 12; V. Lacina in F. J.: Lišáci a lištičky (1955); G. Laub: ref. Lišáci a lištičky, Svoboda 1955, č. 15; L. Kozáková: ref. Vesele i vážně..., LitN 1956, č. 34; V. Lacina in F. J.: Orloj karlovarských výtečníků (1958); Z. Vavřík: ref. Svět na kolečkách, ZM 1960, s. 38.

sm

Jarloch

* 1165

† asi před 1234 Milevsko

Autor latinsky psaného letopisu.

Psán též Gerlach. – Byl pravděpodobně příbuzným českého šlechtice Jiřího z Milevska, zakladatele tamního kláštera. Určen patrně k duchovnímu stavu, vzdělával se přičiněním želivského opata Gotšalka od dětství na některé klášterní škole poblíž Würzburgu, 1177 odvezl jej odtud Gotšalk zpět do Čech a další léta strávil J. u něho v premonstrátském klášteře v Želivě až do jeho smrti (1184). 1186 byl vysvěcen na kněze a 1187, dvaadvacetiletý, se stal prvním opatem nově založeného premonstrátského kláštera v Milevsku. Žil ještě počátkem 20. let 13. stol., ale doba jeho smrti není známa. Zemřel zřejmě před 1234, protože k tomu roku se už v Milevsku připomíná opat jiného jména. – Stejně není známo, kdy J. přikročil ke kronikářské práci. Je možné, že si začal vést průběžné zápisky o dobových událostech velmi záhy, ale sestavil je v celek, který známe, nejspíše až po začátku 13. stol. Snad mu k tomu poskytl impuls letopis svatovítského kanovníka Vincentia, jež poznal a dal tehdy přepsat pro svůj klášter. Navazuje na něj totiž v témže rukopise bez jakéhokoli úvodu vlastními záznamy, které dával zapisovat po částech, jak vznikaly. Jistě pra-

coval na díle ještě po 1214, pokud celá jeho dochovaná podoba nevznikala až po tomto datu. Byla však určitě dokončena před 1222.

J. letopis vznikl sice v milevském klášteře, ale není klášterní kronikou jako Letopisy hradišsko-opatovické nebo dílo Mnicha sázavského. Klášteru je zde věnováno jen velmi málo místa, hlavní zájem autorův byl soustředěn k soudobému politickému dění. Zprávy, které o něm podává, jsou spolehlivé, bohaté na detaily, i když právě pro ně a pro několikrát porušení analistického schématu ne vždy přehledně urovnané. J. zahajuje letopis zprávou o smrti pražského biskupa Daniela 1167 a dále sleduje především domácí události poslední čtvrti století, kdy za bojů mezi Přemyslovci, provázených zásahy německých panovníků, docházelo k častým změnám na českém knížecím stolci. Tato doba končí 1198, kdy Přemysl I. získává královskou korunu a J. zpráva o tom je také poslední, která je z jeho díla známa. J. se projevuje jako zastánce nezávislosti církve a jejích institucí na světské moci a jednotlivé postavy hodnotí často z tohoto stanoviska. Zůstává však objektivní, nešetří kritikou ani ty, které jinak pro jejich zásluhy o zájmy církve vyzdvihuje. Jedinou výjimkou je opat Gotšalk, jehož legendárně zabarvený obdivný životopis, vložený k roku jeho úmrtí, zaujímá značnou část díla. J. si uvědomuje i zájmy bezprávného lidu, právě tehdy, uprostřed domácích válek, nejvíce opomíjené, a přitom nejsilněji ohrožované. Je to patrné z jeho chvály Soběslava II., jehož nazývá selským knížetem pro jeho postoj k chudým a pro ochranu, kterou jim poskytoval. Dílo se dochovalo v témže jediném rukopise jako letopis Vincentiův. Nekončilo původně rokem 1198, pokračovalo podle jedné autorovy zmínky patrně aspoň k 1208, ale tato část se ztratila snad ještě v středověku.

EDICE: in Monumenta historica Bohemiae (1764, ed. G. Dobner); in Monumenta Germaniae historica, Scriptores 17 (1861, ed. W. Wattenbach); in FRB 1/2 (1875, ed. J. Emler). – *Překlady do češtiny*: in FRB 2/2 (1875, přel. J. Truhlář); Letopis Vincentiův a Jarlochův (1957, přel. F. Heřmanský). ■

LITERATURA: A. Žák: Zur Biographie des Annalisten Gerlach, Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 1895; Z. Fiala in Letopis Vincentiův a Jarlochův (1957); viz též EDICE.

Jarní almanach básnický 1940

1940

Sborník poezie čtrnácti mladých básníků, navazujících na dílo Horovo, Halasovo a Holanovo, ale předznamenávajících vývojovou proměnu českého básnictví včetně mnohotvárnosti nových poetik.

V almanachu (nakl. Fr. Borový, duben 1940) se sešli významní představitelé mladé poezie (narození v období 1910–19), které spojoval tragický životní pocit syčený katastrofickou situací vnějšího světa, sestup k niterné skutečnosti rozporuplného subjektu, jež se snažili uchopit v jeho původní lidské podstatě, jakož i návaznost na linii reprezentovanou J. Horou, F. Halasem a V. Holanem, ale kteří už zároveň hledali tvůrčí cesty nové, což autoru úvodního slova V. Černému zavdalo příčinu charakterizovat je jako mezigeneraci.

V almanachu se formovaly začátky existenciální poezie J. Ortena (pseud. Karel Jílek) i poezie civilizační (J. Kainar), později proklamované Skupinou 42. Mluví mladých K. Bednář zde pokračoval ve spirituální linii své tvorby. Zastoupena byla lyrika domova (J. Pilař) a rodné země (L. Čivrný), objevila se i tendence k mallarméovské čisté poezii (J. M. Tomeš). Smyslově intenzivní lyrika s bohatou metaforikou tu má široké rozpětí od melodického verše a pevně organizovaných útvarů až k převládajícím úryvkovitým, přerývaným veršovým strukturám plným disonancí. Kromě jmenovaných autorů tu vystoupili K. Bochořák, H. Bonn (pseud. Josef Kohout), Jiří Daniel (vl. jm. František Schulmann, 1916 Libáň – březen 1945 konc. tábor Bergen-Belsen), Jiří Klan (vl. jm. Josef Lederer, 1917 Praha – 1984 Holandsko), Z. Kriebel, O. Mikulášek a J. Valja. Kresbami doprovodili almanach mladí malíři ze skupiny Sedm v říjnu J. Liesler, A. Paderlík, V. Hejna a Z. Seydl. Význam almanachu spočíval nejen ve vytvoření kolektivní platformy mladých básníků, ale byl i manifestací životaschopnosti české poezie v okupační době.

LITERATURA: B. Polan, KM 1940, s. 243; F. Götz, Čtete 2, 1939/40, s. 171; P. Bojar, Studentský časopis 19, 1939/40, s. 282; –ühl– (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 40; B. Václavek, LidN 6. 5 1940; Z. Vavřík, LidN 6. 5. 1940.

Jaro

1907–1921

Zábavný a osvětový časopis pro děti.

Titul: Jaro; 1. 11.–1. 12. 1920 (č. 5–7 roč. 9) Nové Jaro. – *Podtitul:* Pokrokový časopis pro děti. – *Redaktor:* 1907–10 (roč. 1–3) Zachar (vl. jm. A. Macek); 1910–21 (roč. 4–9) P. Skřivan (vl. jm. J. John). – *Vydavatel:* 1907–12 (roč. 1–5) Tiskový výbor československé sociálně demokratické strany dělnické; 1912–21 (roč. 6–9) Ústřední dělnické knihkupectví, nakladatelství a antikvariát (A. Svěcený) s výjimkou č. 5–7 roč. 9 na sklonku 1920, kdy uveden Tiskový výbor československé sociálně demokratické strany dělnické, Praha. – *Periodicita:* 1907/08 (roč. 1) 11 čísel od září do července; 1908/09 (roč. 2) 12 čísel od září do srpna; 1909–11 (roč. 3–4) po 18 číslech od září do srpna; 1911–14 (roč. 5–7) po 20 číslech od září do června; během války časopis nevycházel; 1919–21 (roč. 8–9) po 20 číslech od září do června. Při dočasném přejmenování na Nové Jaro bylo při nezměněném číslování změněno uvádění ročníku na: roč. (9) 1. – *Přílohy:* 1907–14 (roč. 1–7) barevné reprodukce děl českých malířů: roč. 1–2 po 4 příl., roč. 3–4 po 3 příl., roč. 5–7 po 1 příl.

Časopis, věnovaný dětským čtenářům, byl vydáván z popudu sociálně demokratického učitelstva a navazoval na tradici Jarého věku (1883–88). Otiskoval verše, písňe s notami, prózu zábavnou a ojediněle též poučnou. Zvláštní důraz byl kladen na úroveň bohatého výtvarného doprovodu: kresby v textu, přetiskování prací předních klasických i soudobých umělců (nejen v samostatných barevných přílohách), od 5. roč. také reprodukce uměleckých fotografií. Pokroková osvětová tendence (antiklerikalismus, odsuzování politického a sociálního bezpráví, protialkoholismus) se uplatňovala především na obálkách, na nichž se redaktor A. Macek podílel též autorsky a kde byly různé zprávy, ale též vysvětlivky k obrazům, anekdoty, hádanky apod. Za redakce P. Skřivana se postupně zvýraznil zřetel pedagogický a zvláště po válce se obsah časopisu ochudil. Přispěly k tomu jistě důvody finanční, pro které časopis nakonec přestal vycházet.

Více než původní verše (J. Bystřina, P. Jiskra, J. Kožíšek, P. Skřivan aj.) otiskoval časopis již dříve publikované verše známých autorů: S. Čecha, V. Hála, K. Havlíčka Borovského, J. S. Machara, J. Nerudy aj. Prózami nejprve přispívali P. Jiskra, A. Macek, E. Štorch aj., za vedení P. Skřivana: J. Batík, J. Bous, J. Brožo-

vá–Malá, F. Homolka, M. Majerová aj. Překládány byly prózy těchto autorů: H. Ch. Andersen, G. Boccaccio, M. Cervantes, A. P. Čechov, F. van Eeden, S. Hedin, D. N. Mamin–Sibirjak, B. Prus, A. Strindberg aj. Hlavními ilustrátory byli M. Aleš (vytvořil i obálku), A. Kašpar, později též J. T. Blažek, R. Lauda, P. F. Malý. Autoři reprodukováných výtvarných prací: M. Aleš, M. Jiránek, F. Kobliha, J. Mánes, J. Mařák, A. Mucha, J. Panuška, A. Scheiner, A. Slaviček, M. Švabinský, J. Uprka, F. Ženíšek aj., cizí: I. Bilibin, W. Crane, I. Repin aj.

LITERATURA: J. Z. Stehlík: Stranictví a literatura mládeže, Úhor 1920, s. 49; Svbd. (O. Svoboda); ref. 1. a 2. č. 8. roč., Úhor 1919, s. 142 + ref. 8. roč., Úhor 1920, s. 46 + ref. 9. roč., Úhor 1921, s. 139; V. Dostálová: Nad dětskými časopisy, Literatura ve škole 1956, s. 81; S. Jareš: Vzpomínáme na A. Macka, ZM 1958, s. 147.

pb, zpk

Jaroslav panoše

15. století

Autor deníkových zápisků o cestě poselstva krále Jiřího k francouzskému dvoru.

Přímé doklady o existenci J. nejsou známy; někteří badatelé se domnívají, že jde o rodové jméno („z Jaroslavi“) zemanů sídlících na Lito-myšlsku. J. patrně měl univerzitní vzdělání. Účastnil se jako člen družiny Albrechta Kostky z Postupic cesty do Francie 1464. Poselstvo bylo vysláno Jiřím z Poděbrad, aby získalo francouzského krále Ludvíka XI. pro dohodu s Jiřím a pro spojení křesťanských panovníků do organizace, jež by řešila neshody mezi zeměmi a také se jednotně postavila proti Turkům, kteří začali ohrožovat Evropu. J. byl pravděpodobně již předtím členem poselstva do Říma 1462, vedeného Zdeňkem Kostkou z Postupic; znovu byl v Římě 1465.

Zápisky J. z cesty do Francie, které jsou prvním českým dílem cestopisného charakteru, mají formu deníku (jako Deník jsou také v literatuře obvykle jmenovány), jenž z valné části lakonicky informuje den po dni o příhodách a o putování poselstva. Největší část zápisků se týká jednání českých poslů s francouzským králem a tato partie má podobu jakéhosi relativně přímého záznamu rozhovorů obou stran. Autor

si všimal také cizích měst a poměrů v zemích, jimiž se poselstvo ubíralo, a jeho poznámky, zejména k různým cizím jazykům, nepostrádají bystrost a vtip. J. nezapřel vřelé husitské smýšlení: dal mu průchod hlavně při líčení pobytu v Kostnici.

EDICE: Deník posílův krále Jiřího ke králi franskému Ludvíkovi XI. léta 1464 vyslaných (ed. F. Palacký z budějovického rkp. neúplně), ČČM 1827; Deník českého poselstva ku králi francouzskému roku 1464 (ed. J. Kalousek), Archiv český 7, 1887; in Ve službách Jiříka krále (1940, ed. R. Urbánek); J. Kinský in Čeští cestovatelé 1 (1961). ■

LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 1 (1875); J. Kalousek in Deník českého poselstva..., Archiv český 7, 1887; R. Urbánek in Ve službách Jiříka krále (1940); J. Kinský: České poselství míru. Panoše J., in Čeští cestovatelé 1 (1961); F. Kutnar in Přehledné dějiny čes. a sloven. dějepisectví 1 (1973); E. Petru: Staročeský cestopis z hlediska genologického, AUP Olomouc 1982 + in Vzrušující skutečnost (1984).

zdt

Antonín Jaroš

* 7. 4. 1882 *Prosík* (Praha-Prosek)

† 6. 7. 1946 *Vrapice* (Kladno-V.)

Autor veršů a povídek pro mládež situovaných do venkovského prostředí.

Po maturitě na reál. gymnáziu v Karlíně (Praha-K.) absolvoval učitelský ústav v Praze. Od 1902 působil jako učitel v Radotíně (Praha-R.), Slapech, Třebotově, Zákolanech, Noutonicích, Vokovicích (Praha-V.) a Liboci (Praha-L.), zde jako řídící učitel. Intenzivní byla jeho osvětová činnost v různých spolcích, hlavně v Zemském ústředním spolku jednot učitelských v Čechách a v okruhu přispěvatelů časopisu tohoto spolku *Český učitel*.

J. prozaická i básnická tvorba pro mládež námětově čerpala převážně z venkovského života a jeho tradičního pojetí mravních hodnot. V povídkách výrazně výchovného vyznění (s důrazem na lásku k vlasti, domovu, lidem i přírodě, na pracovitost a touhu po vzdělání) má příběh i poznávací funkci: obsahuje např. i podrobné výklady přírodopisné, exkurze do české historie a prehistorie; zároveň však silná vazba člověka s přírodou a její ochrana vedou až k pohádkovým motivům vzájemné pomoci člověka a zvířete. J. poezie, tematicky i formálně odka-

zující k tvorbě J. V. Sládka a J. Kožíška, svým písňovým charakterem souvisí i s lidovými písněmi a říkadly (někdy se blíží až jejím variacím) a v duchu tradičního pojetí dětského světa se snaží o jeho lyrické vyjádření; umělecky nejsilněji tam, kde využívá drobných, prostých motivů a reálií ze života dětí a jejich přirozené fantazie a hravosti (*Písničky milým srdcím*).

PŘÍSPĚVKY in: Čes. učitel (1919–36); Malý čtenář (1924–29, posmrtně 1948); Nár. osvobození (1925–38); Naše zprávy (1939–41). ■ KNIŽNĚ. *Beltrie*: Písničky našich dětí (BB pro ml., 1928); Luka, hoch ze vsi (P pro ml., 1929); Tulačka a jiné povídky (pro ml., 1934); Písničky milým srdcím (BB pro ml., 1942, s nápěvy J. Křičky); Vesnice zpívá (BB pro ml., 1944). – *Ostatní práce*: Padesát let Budče podbělohorské. 1870–1920 (pamětní spis, 1926). ■ REDIGOVAL *časopis*: Český učitel (1925–38; od 1935 s tit. Československý učitel). ■

LITERATURA: ● ref. Písničky našich dětí: K. Juda, Střední škola 9, 1928/29, s. 285; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 29, 1928/29, s. 603 ●; ● ref. Tulačka a jiné povídky: K. J. (Juda), Střední škola 15, 1934/35, s. 111; A. F. J. (Fleischerová-Janovská), Úhor 1935, s. 11 ●; JŠr (J. Šnobl): ref. Písničky milým srdcím, Úhor 1943, s. 40; ● nekrology: (j), Svob. slovo 10. 7. 1946; an., NO 10. 7. 1946; F. D. Bulánek, Svob. noviny 13. 7. 1946 ●.

vš

František Jaroš

* 16. 12. 1846 *Rakovník*

† 19. 2. 1929 *Kolín*

Dramatik z přelomu 19. a 20. století, zejména autor divadelních her pro mládež, překladatel.

Bratr německy píšícího bohemisty a překladatele Alfreda Waldaua (vl. jm. Josef Valdemar J., 1837–1882), strýc spisovatele a novináře G. Jaroše-Gammy. – F. J. vystudoval reálku v rodišti a techniku v Praze. 1871 byl zaměstnán jako příručí v cukrovaru v Rakovníku, kde si později zřídil se svým bratrem směnárnu a bankovní obchod a také knihkupectví. 1876–77 působil jako podučitel v Hlinsku, později v Čes. Brodě, kde pak do 1916 pracoval jako městský důchodník. Zbytek života prožil u syna v Kolíně, pohřben byl v Čes. Brodě.

První J. hry, určené dospělým divákům, jsou vesměs veselohry s jednoduchou dějovou zápletkou, do nichž autor někdy vklíní i závažnější myšlenku. Veselohra *Deklarant*, situovaná do

maloměsta v období voleb, míří v rovině obecných frází proti odrodilství a panštění českých měšťanů, v lehkém tónu nesená veršovaná jednoaktovka *Básník a štolba*, vystavená na záměně osob, vyzdvihuje poslání básníka jako mluvčího národa. Některé J. hry mají zcela komediální ráz (např. *Léčení lásky*, kde si autor tropí smích z citového vzplanutí starce k mladé dívce). Větší část své dramatické tvorby věnoval J. dětem. Psal báchorky se sentimentálně pojatou sociální tematikou (*Tři halíře*, *Štědrovečerní pohádka* aj.), v nichž explicitně vyjádřenou didaxi zdůrazňoval zejména lásku k vlasti a bližnímu, bohabojnost, obětavost a pokoru. Těžkopádná alegorie stejně jako nadnesený jazyk postav jsou leckdy neúměrné dětskému vnímání. Ke zdařilejším patří hry pro děti z pozdějšího období, inspirované rovněž lidovou pohádkou, ale zasazené do prostředí současné vesnice (*Otesánek*, *O veselém ševci a smutné princezně*). V nich se J. podařilo při zachování původních výchovných hledisek zachytit v humorné poloze i kus lidového života a vesnických zvyků.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1907); Čes. Thalia (1869–70). ■ **KNIŽNĚ.** *Hry:* Omylové světem vládnou (1867); Kdo umře? (1868); Léčení lásky (1869); Z chládku (1869); Deklarant (1870); Básník a štolba (1871); Český telegram (1871); (dále vesměs pro ml.) *Tři halíře* (b. d., 1887, i prem.); Štědrovečerní pohádka (1892, upr. vyd. 1925); Vodní královna (1897); Dědouškovy sny a pohádky (1902); Krakonoš (1902); Krakonošova píseň (1905); Otesánek (1909); Sen o štěstí (b. d., 2. vyd. 1921); O veselém ševci a smutné princezně (1925). – *Překlady:* F. W. Hackländer: Náměsíčník (1863) + Tajný jednatel (1866) + Léčení magnetické (1870). ■

LITERATURA: an.: ref. *Tři halíře*, Jitřenka 1907, s. 232.

mu

František S. Jaroš

* 19. 6. 1877 *Poboří* (*Svojšice-P.*) u Kolína

† 26. 3. 1963 *Praha*

Autor humoresek, lidových románů a her, překladatel.

Syn sedláka. Zprvu studoval na reálce, pak na obchodní akademii v Chrudimi (mat. 1895). Pracoval jako korespondent a účetní u velkoobchodních firem nejprve v Kolíně, pak v Pra-

ze. 1900 se stal úředníkem státních drah v Podmoklech (Děčín-P.), pak ve Zdicích a nakonec na ředitelství v Praze. Odtud přešel na min. železnic, kde působil až do důchodu 1933. 1948 se odstěhoval do Kouřimi. Před první svět. válkou hodně cestoval po Evropě (Německo, Švýcarsko, Francie, Itálie, Rakousko, Balkán). Byl členem Spolku českých spisovatelů Máj, Svatoboru a delší čas jednatelem Jednoty Sv. Čecha.

Své prózy, soustředěné na téma rodinného života, situoval J. jednak do městského prostředí úřednického, jednak do prostředí selského venkova. Nejprve psal humoresky, později na prostém anekdotickém půdorysu i povídky vážného charakteru. Jeho romány sledují co nejúsporněji dějovou zápletku, jejich šťastné rozuzlení bývá vedeno moralistním záměrem, který proti nezdravým novotám vyzvedá zbožnost uchováající tradiční hodnoty. J. psal i veselohry a věnoval se překládání her z němčiny a francouzštiny (většinou nepublikováno), zvláště pro Švandovo divadlo.

PSEUDONYMY: Frant. J. Pobořský, Frant. Štírek, Jaroslav Franta. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Besedy lidu (1906–10); Čas (od 1900); Čes. slovo (1900–15); Humorist. listy; Kalendář Besed lidu na rok 1915; Myslivost; Nár. listy (1902–25); Nár. obzor (1909); Nár. politika (od 1900); Naše řeč; Naše úřední čeština; Právo lidu (1900–28); Pražská lidová revue (1907–10); Rudé květy (1909–11); Stopa (1910); Venkov (1928–39); Zvon (1931). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Rolničky (PP 1910); Bez závoje (PP b. d., 1911); Panáci a panenky (PP 1914); Mateřství a jiná próza (b. d., 1921); Kainovo znamení a jiná próza (1921); Sen o štěstí (D pro ml., 1921); O veselém ševci a smutné princezně (pohádka, 1925); Takový je život 1, 2 (R 1936, 1937); Rok v kriminále (R b. d., 1937); Návrat (R 1938); Křivopřísežník (R 1939); Byli jsme si souzeni (R 1940); Prokletý rod (R 1940). – *Překlady:* P. Gauvalt: Secesní manželství slečny Jaqueliney (b. d., 1911); A. Mars, M. Desvalières: Cudný Kazimír (1911); H. Stobitzer, F. Friedmann-Frederich: Slečna matinka (b. d., 1920). ■ **SCÉNICKY.** *Hry:* Ředitel (1907); Nevěsta z inzerátu (1912); Byl první máj... (1913). – *Překlady:* H. Berény, A. Rouvier, O. Tann-Bergler: Amor na Riviéře (1908); G. Davis, L. Lüp-schütz: Kraječky pana knížete (1909); A. Engel, A. Neidhart, H. Grunbaum, R. Bodansky: Ó, ty ženy! (1909); H. Lastock, E. Revelles: Bezdrátová telegrafie (1909); M. Ludassy: Žebřík do nebe (1912); P. Ar-mont: Jeho milénka (1914); A. Engel, H. Stobitzer: Útok na muže (1914); F. Filippi: Aféra Fosaretova (1914); R. de Flers, A. de Caillavet: Benátky (1914); K. Kraatz: Týden hrabětem (1914); H. Müller: Roz-košný Adrián (1914); H. Sturm: Čtverák Ekehardt

(1914) + Šalebný Theobald (1918); F. Friedmann-Frederich: Meyerové (1921). ■ **REDIGOVAL časopis**: Naše úřední čeština. List pro očistu a třibení řeči úřední na železnicích Republiky československé (1921–23). ■

LITERATURA: Hký (K. Horký): ref. Ředitel, Nár. obzor 16. 3. 1907; F. V. Vykoukal: ref. Panáci a panenky, Osvěta 1915, s. 544; drb (J. Borecký): ref. Prokletý rod, Zvon 41, 1940/41, s. 53.

jc, pb

Gustav Jaroš-Gamma

* 6. 5. 1867 *Rakovník*

† 17. 3. 1948 *Praha*

Autor realistických žánrových obrázků, esejista a kritik literatury a výtvarného umění, navazující zejména na estetické názory J. Ruskina. Představou sociální a mravní obrody společnosti stál blízko masarykovskému realismu.

Vl. jm. G. Jaroš, podepisoval se i G. Gamma Jaroš. – Jeho strýci byli českoněmecký spisovatel, propagátor a překladatel české poezie do němčiny Josef Valdemar J. (Alfred Waldau, 1837–1882) a František J., autor divadelních her, hlavně pro mládež. – 1878–86 studoval J.-G. na Akad. gymnáziu v Praze a pak na právnické fakultě (abs. 1890). Po skončení roční vojenské služby nastoupil 1891 jako konceptní praktikant na pražském magistrátě, kde pracoval v různých úředních funkcích až do 1917, kdy požádal o předčasné penzionování, aby se mohl plně věnovat literární a žurnalistické práci i pedagogickým studiím (spolupracoval např. s výchovným ústavem pro děti legionářů v Horním Krnsku). Ve 20. a 30. letech žil trvale ve vlastní chalupě v Klášterci n. Orl. v Orlických horách; jeho manželka zde byla známa svým lidumilným působením. Pohřben byl na Malvazinkách v Praze-Smíchově.

Literární jméno si J.-G. získal na počátku 90. let povídkami, přivítanými kritikou jako nadějný příslib realistické metody. Veršovanou burlesku z obrozenské doby *Sláva* a zejména knihu próz *Publikáni a hřišníci* charakterizuje žánrová drobnokresba prostředí, schopnost zachytit jeho svérázné ovzduší a soucitný pohled na rázovité figurky ze všedního velkoměstského života, ovlivněný vedle Nerudy i ruskou realistickou prózou. Od beletrie se J.-G. už v 90. letech obrátil k umělecké kritice a esejistice

eticko-moralizátorské orientace, kterou postavil do služeb tehdejšího realistického hnutí (zejm. v čas. Čas, kde např. 2. 9. 1893 v nepodepsaném článku první upozornil na zapomenuté Karafiátovy Broučky, a Česká stráž). Jako kritik literatury, hudby, hlavně však jako vykladač a popularizátor výtvarného umění a průkopník umělecké výchovy mládeže vycházel – navazuje na příklad J. Ruskina – z názoru o těsné souvislosti umění se životem a z pojetí umělecké tvorby jako vážné životní záležitosti, které bylo polemicky zaměřeno jednak proti koncepci umění jako hry, jednak proti tzv. estetické kritice, soustředěné především k formálně uměleckým kvalitám děl. V Ruskinově duchu si J.-G. vybudoval eticko-estetický ideál „čistě země a „krásného“ lidu jako předpoklad velkého umění; ztělesněn jej viděl v životním stylu antického Řeka a novodobého Japonska. Kritika umění přecházela v pojetí J.-G. v kritiku života a splyvala tak s jeho publicistikou v jednotný celek zaměřený už vysloveně k etickým a sociologickým problémům (moc církve a kapitálu, prodejní tisk, předsudky náboženského, sexuálního a rodinného života, výchova mládeže aj.). Vedle F. X. Šaldy a F. V. Krejčího patřil J.-G. na počátku 20. století k průkopníkům formy eseje v české umělecké kritice. Po filozofické stránce eklekticky navazoval ve svých úvahách, neustále se vracejících k ideálu morální, citové i fyzické obrody národa, na dobové názory anglických, ruských a severských autorů o potřebě mravní regenerace úpadkové západní Evropy. – V rukopisné pozůstalosti zůstala sbírka básní, studie o A. Waldauovi a knížka pro mládež, věnovaná dílu B. Smetany.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Adam, Adam Kříž, Gamma, L. Bílý, Lukáš Říha; G. J., J., L. B. (zejm. Besedy Času od 1912). ■ **PŘÍSPĚVKY in**: Besedy Času (od 1900; 1914 esej Umění a život); Čas (od 1893); Čas. Beletristická příloha (1896–97); Čes. knihovnictví (1900–01); Hlas národa (od 1890); Jarý věk (1885); Kmen (1918); Lit. listy (1893); M. Aleš: Vlast (1926, slovní doprovod obrazů); Nár. listy (1884, 1889); Nár. obzor (1906–08); Nár. osvobození (od 1924); Niva (1892, 1922); Nové proudy (1893); Novina (1915–16); Právo lidu (1928–29, pak 1. 10. 1947 slavnostní číslo); Rakovnické listy; Ruch (1888); Stopa (1911–12); Světobzor (1891–92); Švanda dudák (1902); Večerník Prava lidu (1929); Vesna (1892); Zlatá Praha (1886–87). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a úvahy* (vesměs pod pseud. Gamma): Sláva (B 1891, pod vl.jm.); Publikáni a hřišníci (PP 1891, pod vl. jm.); Vánoce (úvahy, 1900, rozšíř. vyd. 1920); Mikoláš Aleš (E 1912); Brázda.

Dvě knížky českého novináře (EE 1917; 1. Uměním, 2. Životem, upr. vyd. 1920); Rembrandt. O jeho grafice několik nápodobí (1918); Hlas 1918 (EE 1919); Ovoce a strom (E 1920, pův. in Brázda 1); Ježíš, Tábor, bolševik (E 1920); Matka a dítě (úvahy, 1920); Knížka z leta (PP 1921); Pohádky (1922); O Šimonu řezbářem a panu králi (pohádka, 1922); O jelínkovi a o studánce (pohádka, 1922); Jak žáby dostaly nového krále (pohádka, 1922); Besedy o obrazech 1. O Vlasti Alšově s úvodem k besedám (pro ml., 1923); Náš tatíček Masaryk (P pro ml., 1923); V Domě dětství 1, 2 (P pro ml., 1923); O knězi Chaloupkovi (P 1923). – *Překlad*: R. Muther: Dějiny malířství (1904). ■ **REDIGOVAL časopis**: Besedy Času (1900–01). ■

LITERATURA: ● ref. Sláva: π., Lit. listy 1892, s. 32 a 56; -a- (F. V. Vykoukal), Světozor 26, 1891/92, s. 34; L. Šolc, Hlídka lit. 1892, s. 19 ●; ● ref. Publikáni a hřišníci: jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 35; F. V. Vykoukal, Světozor 26, 1891/92, s. 71; L. Šolc, Hlídka lit. 1892, s. 104 ●; F. X. Š. (Šalda): G. J., Kmen 1, 1917/18, č. 15 → KP 10 (1957); ● ref. Brázda: jv. (J. Vodák), LidN 2. 3. 1918; K. (F. V. Krejčí), PL 10. 3. 1918; F. Skácelík, Lípa 1, 1917/18, s. 541; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 276; F. X. Šalda: Kritik života, Kmen 2, 1918/19 → KP 10 (1957); A. Novák: Národní kritik a novinář, Národ 1918 → Krajané a sousedé (1922) ●; J. Zrzavý: ref. Rembrandt, Lípa 2, 1918/19, s. 284; J. Laichter in Uměním k životu (1919, dopl. vyd. 1947); ● ref. Ovoce a strom: I. A. Bláha, LidN 27. 7. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 470; V. Novák, Nové Čechy 4, 1920/21, s. 331 ●; ● ref. Ježíš...: J. Kpl (Kopal) a Dr. J. L. F. (Fischer), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 387; J. L. Fischer, Červen 1921, s. 35 ●; K. Sezima: ref. Knížka z leta, Lumír 1922, s. 252; ● ref. V Domě dětství: K. Žitný, Komunistická revue 1924, s. 280; J. Laichter, Naše doba 31, 1923/24, s. 439 (též O knězi Chaloupkovi) ●; ● ref. O Vlasti Alšově: J. Laichter, Naše doba 31, 1923/24, s. 440; J. M., Pramen 4, 1923/24, s. 370; V. Brtník, Venkov 12. 4. 1924 ●; Z. F. G. vychovatel, NO 28. 1. a 4. 2. 1925; ● k šedesátinám: A. N. (Novák), LidN 6. 5. 1927; S. (P. Sula), NO 6. 5. 1927; F. V. S. (Suk), Úhor 1927, s. 87 ●; ● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), LidN 6. 5. 1937; G. (F. Götz), NO 6. 5. 1937; P. Sula, Úhor 1937, s. 117 ●; ● nekrology: K. Polák, PL 19. 3. 1948; Č., NO 20. 3. 1948 ●; V. K. Krofta: Vzpomínka na G., NO 27. 3. 1948; J. Špičák: Diskuse F. X. Šaldy s G. J. o národní očistě. K tradicím moderní české kritiky, Václavkova Olomouc 1967, AUP Olomouc 1970; J. Opelík in sb. Lehký harcovník (1986).

Jarý věk

1883–1888

Zájmově mnohostranný, slovansky orientovaný ilustrovaný časopis pro mládež s výraznou beletristickou složkou.

Podtitul: Obrázkový časopis pro mládež. – *Redaktor*: J. Sokol. – *Vydavatel*: 1883–85 (roč. 1–3 do č. 10) F. Šimáček. Od č. 11 1885 (roč. 3) do č. 13 1886 (roč. 4) v tiráži uveden F. Topič jako vydavatel a F. Šimáček jako majitel a nakladatel. Od č. 14 1886–88 (roč. 4–6) v tiráži jako vydavatel F. Hudeček, majitel a nakladatel se nemění. – *Periodicita*: 1883–84 (roč. 1–2) 1 × měsíčně, od ledna do prosince 12 čísel; 1885 (roč. 3) 2 × měsíčně s výjimkou ledna a prosince, kdy vyšlo po 1 čísle, celkem 22 čísel; 1886–88 (roč. 4–6) 2 × měsíčně, vždy od ledna do prosince 24 čísel.

J. v. patřil k nejvýznamnějším literárním časopisům pro mládež v 2. polovině 19. stol. Jeho úroveň souvisela s náročným programem zaměřeným jak k hodnotnému uměleckému zážitku, tak i k zábavě a poučení ve vlasteneckém a slovanském duchu. Hlavní složku časopisu tvořila původní beletrie pro starší děti, stranou nezůstaly ani potřeby nejmenších školáků, jimž byl vyhrazen oddíl *Listky a poupata*; v 6. ročníku od č. 10 přestal být označován samostatným titulem, ojedinelé se pak titul vyskytl ještě u č. 14. Beletristickou složku doplňovala rozsahem menší, avšak odborně vyspělá část poučná, zejména zeměpisná, dějepisná, přírodovědná a uměnovědná, a složka zábavná (hádky, rébusy, početní oříšky atd.). Zvláštní osobitost časopisu spočívala v pozornosti, kterou věnoval slovanské vzájemnosti. Projevovala se jednak překlady pohádek a beletrie, především z polské a ruské literatury pro mládež, jednak důrazem na znalost slovanských jazyků. 2. ročník přinesl na pokračování návod k osvojování si polštiny od K. Vrány a ruskou azbuku, další ročníky samostatný oddíl Slovánská čítanka, v němž se mládež seznamovala se čtením jednotlivých slovanských jazyků a v posledním ročníku i s pojmoslovím ruským, polským a charvátským.

Vysokou úroveň časopisu zajišťovala především beletristická složka, v níž se J. Sokolovi podařilo soustředit značný počet autorů, a to nejen spisovatelů pro mládež, ale i tehdejších předních představitelů národní literatury (V. Beneš Třebízský, S. Čech, A. Heyduk, A. Jirásek, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, F. Kvapil,

II

Jarý věk

T. Nováková, S. Podlipská, K. V. Rais, K. Světlá, J. Vrchlický); slovenské spisovatele reprezentoval M. Kukučín. Ke stálému okruhu přispěvatelů vedle redaktora patřili F. J. Andrlík, O. Auředníček, L. Benýšek, J. Braun, B. Čermák, A. Černý, F. Doubek, F. Doucha, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská, J. K. Hraše, K. O. Hubálek, F. Chalupa, G. Jaroš, R. Jesenská, K. Jiránek, J. Klecanda, A. Kosina, S. A. Košťál, J. Kozel, K. V. Kuttan, B. Kvapilová, V. Lužická, T. Mellanová, J. Milota, E. Miřiovský, E. Musil Daňkovský, J. Nálevka, J. Nečas, V. Pakosta, B. Patera, F. Polášek, A. Potěhník, V. Prokop, A. Řeháková, V. Řezníček, J. Skuhřavý, V. Sokolová, J. Soukal, B. Studničková, A. Škampa, P. Škampová-Maternová, L. Tesař, J. Uhlíř, jako překladatelé z polštiny a ruštiny J. Nečas a P. Skalický. Poučné články sem psali: B. Bauše, K. Čermák, J. Dolenský, A. Kletečka, J. Klika, F. V. Kodým, J. Kořenský, V. Kurz, G. J. Lašek, K. S. Sokol (i pod pseud. P. Staniš), K. Vognar aj. Časopis byl bohatě ilustrován obrázky a kresbami, které pravidelně zajišťovali především A. a K. Liebscherové, E. Zillich, V. Král z Dobré Vody a J. Schulz. Objevily se také jednotlivé práce M. Alše, A. Chittussiho, J. Schikanedra, B. Havránka, F. Jeneweina, F. Ženíška, E. K. Lišky, J. Mařáka, reprodukce J. Mánesa, J. Čermáka aj.

LITERATURA: ● ref. Jarý věk: F. Doucha, Světozor 1884, s. 83; F. V. Vykoukal, Světozor 1887, s. 363; an., Hlas národa 8. 1. 1888; -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1888, s. 254, 298 ●; V. Marek: Dějiny J. v., Úhor 1919, s. 74.

hp

Jason

1859-1860

Literárně orientovaný časopis, vzniklý na sklonku Bachova absolutismu.

Podtitul: Časopis poučný a zábavný. – *Redaktor:* J. E. Sojka. – *Vydavatel:* J. E. Sojka. – *Periodicita:* 1. 4.–1. 6. 1859 3 × měsíčně (č. 7 z 1. 6. úředně zabaveno), 20. 7. 1859–20. 1. 1860 (č. 15 poslední) nepravidelně. J. přestal vycházet pro nedostatek odběratelů.

V patetickém úvodním Proslovu si J. klade za cíl „literární, umělecké i jiné zájmy, časové, českou myslí pojmuté, čtenářstvu svému podáva-

ti“, a to „v smyslu pokroku a v novotě ducha“ a být prostředníkem „mezi literární minulostí a přítomností, mezi ideálními a reálnými směry časovými“. Pro takto náročně koncipovaný časopis se vydavateli nepodařilo získat větší okruh spolupracovníků. Většina příspěvků je nepodepsaná, část je signována Sojkovým jménem nebo šifrou; podle svědectví J. V. Friče však vydatný podíl na J. měl anonymně K. Sabina, což sám dokládá ve své Obráně proti lhářům a utrhačům; podle Sojkova vyjádření mu pomáhal i K. Hof. Časopis, vydávaný bývalým barikádníkem a přítelem J. V. Friče, byl pod bedlivým dozorem Bachova policejního aparátu: č. 7 bylo konfiskováno pro stať Časopisectvo české od r. 1515–1800, v níž mj. stálo, že národ bez novin, hlavně politických, je národem bezhlavým, a Sojka byl odsouzen k 50 zlatým pokuty a k úhradě nákladu za sazbu (ani později se vydávání J. neobešlo bez pokut, též pro zpoždění ve vycházení, i bez redaktora krátkodobého věznění). Nedodržování časového rozvrhu i zmenšení rozsahu časopisu (od č. 9 měl J. místo 8 novinových stran 4) se setkal i s kritikou a nedůvěrou veřejnosti (slib, že náhradou za nevyšlá čísla obdrží čtenář portrét B. Němcové, Sojka nesplnil) a vedlo nakonec k zániku J.

J. se skládal ze dvou částí: první přinášela stati, druhá (s titulem Fejeton) drobné referáty o knižních novinkách a o českém divadle a zprávy z literárního života, zajímavosti a kuriozity ze světa (Rozmanitosti). Zvláště zpočátku byl obzor J. dosti široký. Jádro příspěvků tvořily stati o literatuře, časopis však zahrnoval i oblast přírodních věd a hlavně historie (Sojkovy příspěvky: pojednání o Erbenově práci o pražských primátorech, Výpisky z kroniky města Litoměřic, zpracované podle rukopisu V. Krolmuse, obsáhlá reprodukce knihy A. Gindelyho Historie českomoravských bratří aj.). Beletrie se omezila na Sabinův román Na poušti (na pokračování, nedokončeno) a na české, ruské a dánské báchorky zpracované podle M. Hartmanna a H. Ch. Andersena hlavně V. Guthem. Cestopisnou literaturu zastupují informativní, zčásti i přejaté stati místopisného rázu o Islandu, Itálii a Srbsku. V literární části se vedle článků zabývajících se uměleckou kritikou, čtenářstvem, minulými i soudobými směry a kritikou časopisectva a literatury 40. let (zde jsou stopy Sabinovy účasti nejpatrnější) vyskytují i stati literárněhistorické o původu fejetonu

a zejm. stať Časopisectvo české od r. 1515–1800 a pak též v 19. století, oceňující přínos Havlíčkův a odsuzující pro romantickou orientaci Míkovcův Lumír (zde je zase patrný bombastický styl Sojkův). Polemicky se J. zastal RKZ proti kritice M. Büdingera. Nejceněnější jsou životopisy B. Němcové a V. K. Klicpery, jež v rozšířeném znění vešly i do Sojkovy knihy Naši mužové. Řevnivost na jiné, lépe prosperující časopisy se odrazila v několika útocích na Vilímkovy Humoristické listy, jež na oplátku soustavně J. napadaly, a zejména (pro Nerudovu kritiku J.) na Obrazy života, které byly obviňovány z „heinovství“, z nedostatku „kalého směru“ i z toho, že „namnoze obecenstvo naše, zvláště ženský svět, ‘hampejzními obrazy’ svými urážel“.

LITERATURA: an.: Dne 10. t.m. vyšlo..., Pražské noviny 13. 4. 1859; an.: J., Mor. noviny 25. 3. 1859; Redakci (J. Neruda): J., Obrazy života 1859 → Literatura 1 (1957); J. E. Sojka: Kusy žertovné z tobolek českého redaktora, Posel míru 1862, s. 42; J. V. Frič in Paměti 1, odd. 4 (1886, nově 1960); O. Odložilík: Z redakční činnosti J. Nerudy, Lumír 1925, s. 546; I. Pfaff: J. E. Sojka a J. Neruda, ČLit 1955, s. 67; K. Janský: Případ J. E. Sojky, sb. Z doby Nerudovy (1959).

zp

Jan Jáša

* 23. 10. 1904 Beroun

† 27. 6. 1979 Sušice

Básník a publicista, autor citově vroucích veršů, sloupků a fejetonů inspirovaných především šumavskou přírodou.

Pocházel z rodiny zedníka. Ve svém rodišti navštěvoval obecnou školu (1910–15) a gymnázium (mat. 1923), poté absolvoval pedagogický kurs na učitelském ústavu v Praze (1924–25). Po jeho ukončení nastoupil dráhu učitele na obecných a měšťan. školách, přičemž si dále rozšiřoval kvalifikaci (1928, 1942). Působil nejprve ve Stachách a Petrovích na Prachaticku, později v Sušici (1928–45), kde byl po druhé svět. válce okresním knihovnickým inspektorem (1945–51) a učitelem na základní devítileté škole (1951–72). Dlouhá léta byl veřejně činný, zejména jako městský knihovník a kronikář. Pohřben byl v Bavorově.

Od začátku 30. let psal J. verše a básně v próze s přírodními a milostnými motivy, v nichž se projevil jako autor s hlubokým citovým vztahem k Šumavě, svému domovu a celé rodné zemi. Tato tendence u něho ještě zesílila v básnických sbírkách psaných koncem 30. let a za nacistické okupace (*Má země, Hlas*); tehdy také napsal skladbu *Barunka*, inspirovanou postavou B. Němcové a tematicky blízkou dobovým knihám J. Seiferta (Vějíř Boženy Němcové) a F. Halase (Naše paní Božena Němcová). Verši provázel dřevoryty K. Vika, pokusil se též o drama. Většinu svých prací vydával bibliofilsky, resp. vlastním nákladem. Řadu let přispíval do denního tisku a časopisů, regionálních sborníků, almanachů a ročenek, kde otiskoval básně, povídky, vzpomínkové stati, hlavně však lyrické fejetony, sloupky a entrefilety. Z jeho publicistiky jsou nejceněnější drobné esejistické projevy s přírodní tematikou, které vycházely v 70. letech v Lidové demokracii.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Jan Vydra; ja, jaj (Lid. demokracie). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. deník (Plzeň, 1940–41); Jihočeská pravda (Čes. Budějovice); K. Vik: Na horách (1958); Lid. demokracie (1975–79); Nový den (Plzeň, 1945–48); Svob. noviny (1946); Venkov (1938–39); Vpřed; Západočeská pravda (Plzeň, 1973–78); Zprávy Sušicka (1946). ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie*: Zrození (BB v próze, 1932, pseud. Jan Vydra); Pohádka nedokončená (B v próze, 1934); Píseň o topolu (P 1935); Má země (BB 1939); Hlas (BB 1945); Šumavské jesličky (B 1948); Barunka (B b. d., 1960); Tvář vlasti (BB 1960, k dřevorytům K. Vika). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Bratři Petrsenové (1934). ■

LITERATURA: J. Vladýka in Můj Beroun (1938).

jp

Ivan Javor

* 10. 8. 1915 Boršov (Kyjov-B.)

† 25. 7. 1944 Linec (Rakousko)

Komunisticky orientovaný básník, prozaik, dramatik a publicista.

Vl. jm. Alois Mikula. – Narodil se jako první ze čtyř synů v rodině stárka (později nájemce mlýnů). Po skončení měšťan. školy studoval na dvouleté obch. škole, a to nejdříve v Hodoníně (1929), pak ve Dvoře Král. n. L.; rodina tehdy bydlela na mlýnské samotě Sýkorník u Bílé

Třešeň (za 17 let vystřídala 14 mlýnů). 1931–32 byl zaměstnán ve Dvoře Král. jako kancelářský praktikant, potom pomáhal otci ve mlýně v Pasekách n. Jiz. a v Dolní Dušnici u Jablonce n. Jiz.; zde vstoupil 1933 do KSČ a zapojil se do komunistického hnutí. Od počátku 30. let se datují jeho literární pokusy a přátelství s K. J. Benešem, s nímž přišel do styku jako s lit. poradcem Družstevní práce. 1936 získal úřednické místo v Praze ve Sboru námezdních mlýnů, kde setrval až do svého zatčení. 1937–38 konal prezenční vojen. službu. Od 1940 pracoval v ilegálním komunistickém hnutí ve Vysočanech (ČKD) a podílel se na vydávání ilegálního časopisu *My z Kolbenky*, jehož 1. číslo vyšlo v březnu 1942, 2. a poslední v srpnu 1942. Po zatčení 21. 6. 1942 byl zpočátku vězněn na Pankráci (mj. s K. J. Benešem), od 29. 7. 1942 v Terezíně, odkud byl koncem ledna 1943 převezen do koncentračního tábora v Mauthausenu. Zahynul při náletu na filiálku tábora v Linci (jeho snoubenka Zdeňka Lachmanová popravena 2. 5. 1945 v Terezíně).

Takřka celé J. literární dílo bylo zveřejněno až z pozůstalosti a mnohé z něho zůstalo fragmentem. Autor se, v cílevědomém doteku se současnou českou literaturou, pokoušel o poezii, prózu i drama; práce v komunistickém hnutí ho přirozeně vedla k publicistice, ze specifické situace vězně vytěžil reportážně pojaté portréty. V předválečné povídce *Engelbert Mikuláš*, slohově ovlivněné V. Vančurou, vymodeloval v literární typ postavu svého venkovského dědečka. Hru *Profesor Lambert* (i torzo další hry) osnoval kolem postav opouštějících rodný buržoazní svět a přerazujících se v stoupence revolučního boje dělnické třídy, v básnickém cyklu *Zpěvy žalární* lapidárně vyslovil ideu internacionalismu, nenávist k fašismu a touhu po svobodě.

PŘÍSPĚVKY in: Haló-noviny (1936); Lumír (1939); Rozséváčka. ■ **KNIŽNĚ** (posmrtně). *Výbory*: Za krásu života (1951, ed. A. Mikula); V pokoře neumlknu (1956, ed. A. Mikula); Nepijte z řeky Léthé (1986, ed. A. Mikula). ■

LITERATURA: J. Mikula: Kdybych se nevrátil (1965, 1976 přeprac. s tit. Vráťím se posledním vlakem). ■ A. Mikula in I. J.: Za krásu života (1951); ● ref.: Za krásu života: V. Běhounek, *Práce* 20. 9. 1951; J. Hilčr, *NŽ* 1952 ●; S. Bártl: I. J., básník z rodu bojovníků, *Mladá fronta* 25. 7. 1953; K. J. Beneš: Setkání s I. J., *NŽ* 1953; J. Hájek in I. J.: V pokoře neumlknu (1956); A. Mikula: Básník nepokořený, *Kultura* 1957, č. 35; J. Moucha: Básník I. J., *Průboj* 1. 8. 1959; I. Na-

zarov: Splnění tužby českého vlastence, *Průboj* 7. 11. 1959; V. Kladivová: K historii činnosti ilegální KSČ v Praze v letech 1941–42, *AUC Praha, Philosophica et historica* 1962; V. Larin, I. Nazarov in *Nikdy nezapomeneme* (1963); A. Bieberle: I. J. a nejtěžší doby národa, *Od Hradské cesty* (1970) a *Malovaný kraj* 1973, č. 2; J. Hájek: Mrtví nestárnou, *Tvorba* 1975, č. 33; ● ref. Vráťím se posledním vlakem: V. Brett, *Lit. měsíčník* 1976, č. 10; M. Blahynka, *Tvorba* 1977, č. 7 ●; AB: Poéma o I. J., *Malovaný kraj* 1978, č. 3; vb: Odkaz dosud živý, *Průboj* 20. 8. 1980; O. Kotík: Básníkův vlak poslední, *Kmen*, příl. *Tvorby*, 1984, č. 24; J. Hájek: Mladý revolucionář, *RP* 10. 8. 1985 + in I. J.: Nepijte z řeky Léthé (1986).

sb

Pavel Javor viz Jiří Škvor

Jan Javornický

* 24. 6. 1785 *Vysoké Mýto*

† 20. 7. 1847 *Církvice* u Časlavi

Katolický kněz a pedagog; překladatel a autor knih zaměřených k výchově mládeže, knížek lidového čtení a jazykových příruček.

Základní vzdělání získal v rodišti. V Litomyšli studoval filozofii (1804–05), pak teologii. Po vysvěcení na kněžství (1808) se stal 1809 katechetou v Nových Dvorech u Kutné Hory na škole, kterou řídil J. Rautenkranc. Jeho přičinním se začal J. věnovat české literatuře, zejména pedagogické a lidové četbě. 1817 převzal po Rautenkrancovi řízení školy. 1820 se stal farářem v Církvici u Časlavi, kde žil až do smrti jako čestný děkan a biskupský notář.

Literární činnost J. je jen zčásti původní. Obsahuje básně a drobné beletristické příspěvky poučného rázu, které J. otiskoval časopisecky. Jeho knižní práce byly buď přímo překlady, nebo byly zpracovány podle vzorů; vesměs byly zaměřeny k pedagogické a lidovýchovné oblasti. Řada z nich měla výrazný beletristický charakter. Poučky o chování ve škole, doma a ve společnosti i mravní příkazy, v nichž se vychází z biblického desatera, byly pro názornost ilustrovány krátkými příběhy ze života, jejichž smysl byl na konci často shrnut do několika veršů; v J. tvorbě se tak stíraly hranice mezi věcnou a krásnou literaturou. Tutéž podobu

mělo i rozsáhlé rozmlouvání o volbě povolání (*Zlaté zrcadlo*), jehož rozvláčně vypravované životní příběhy J. doprovodil básní *Píseň s stavem svým spokojeného člověka*. Psal a vydával knížky pro lid zaměřené proti pověrám o strašidlech a ďáblech (*Duchové a strašidla*, *Lucián, syn Fortunátův, a obec Skalenská*) nebo pojednávající o zbožnosti, výchově dětí, či poučující o cizích zemích, některých právních věcech apod. (*Česká bibliotéka*). Byl autorem česky i německy psaných učebnic němčiny a příruček česko-německé konverzace, které byly i posmrtně přetiskovány, resp. znovu zpracovávány (např. J. Šrůtkem), a četných spisů náboženské-ho obsahu, modliteb a kázání.

PSEUDONYMY: Ivan Javornický, Ivan Javorský.

■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1829–32); Květy (1842); Prvotiny pěkných umění (pak Literární příl. k Vídeňským listům; 1813–15); Přítel mládeže (1823–26). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce zčásti beletristické*: Zlaté zrcadlo (P 1815); Píseň pro mládež školní (1817); Kleine Sammlung deutscher und böhmischer Lieder für die liebe Schuljugend (1817); Vysvětlená přísloví česká 1, 2 (1818); Hora Kalvárie (modlitby, další vyd. též s tit. Hora Kalvárská); Žáček má zalíbení v Bohu (1821); Hora Sion aneb Katolické modlitby v čas výroční pro lid městský (1823); Duchové a strašidla (PP 1824); Podobnoství aneb Rostlinky země Svaté (PP 1824); Lucián, syn Fortunátův, a obec Skalenská 1–3 (P 1827–28); Česká bibliotéka 1–7 (1830–43); Ouplný zlatý nebeklič aneb Katolická modlitební knížka (1839); Kam to ten chlapec přivedl! (P 1844). – *Překlady a úpravy beletrie*: J. Jais: Krásné povídky k vzdělání rozumu a ošlechtění srdce roztomilých dítek 1, 2 (1812, 1813); J. Glatz: Paní Miroslavová aneb Povídky pro útlu mládež obého pohlaví (1815); Zdvorilý žák aneb Vyobrazení krásných ctností a ohyzdných nectností (1818); M. Reiter: Katolické modlitby (1823); R. Münster: Maria, matka Boží (1826); Desatero kázání božích dle Rittera vyložené (1827). – *Ostatní práce*: Německá dobropisemnost (1817, něm. verze 1822); Německý mluvník aneb Malá gramatika (1817, i něm. s tit. Kleine deutsche Sprachlehre); Cvičení v mluvení jazykem německým (1818, rozšíř. vyd. spisu J. Rautenkrance, něm. verze 1820); Dokonalý jednatel aneb Zemský advokát (1820); Kratochvilné učení, jak by se dítky česky a německy slabikovati a čísti v krátkém čase naučily... (1820, i něm. verze); Bezpečný vůdce katechetův 1–5 (1823–25); Häusliche Lehrstunden (1832); Katechismus o koleře čili dávivé úplavici (1832); Nový klíč k náležitému vyslovení němčiny (1833, i něm.); Pobožnost ku stoleté slavnosti založení řádu sv. Voršily od sv. Angely (1837). ■

LITERATURA: H. Jireček: Ke stoleté památce J. J. (Videň 1885). ■ Z. (K. V. Zap): nekrolog, Poutník

1847, s. 288; F. Faltus: Čtyřicetileté památce úmrtí kněze-spisovatele-učitele J. J., Beseda učitelská 1887, s. 301.

dh

Miloslav Javorník

* 7. 5. 1877 Lhota (Lhota pod Radčem) u Zbiroha

† 20. 12. 1942 Roudnice nad Labem

Autor tzv. lidových povídek z počátku století, esejista, básník a překladatel.

VI. jm. Antonín Helebrant. – Otec byl rolník a hostinský. M. J. vystudoval gymnázium v Příbrami (1889–96, spolužáci A. Bernášek – K. Toman a H. Jelínek) a teologii v Praze (vyšvěcen 1900). 1900–02 kaplanoval v Nejdku a do 1908 v Plané u Plzně, pak suploval na gymnáziu v Plzni a na novoměstské reálce v Praze, od 1910 do odchodu do důchodu byl profesorem náboženství na reál. gymnáziu v Roudnici, kde zároveň 10 let učil na střední hospodářské škole.

J. povídky z venkovského prostředí se soustřeďují výhradně k dějové linii, v níž rozvíjeji nejčastěji téma lásky a sňatku; jsou přitom vyhrocovány do svízelné situace, kterou vyvolaly sociální podmínky, lidská zloba nebo pouhé nedorozumění a která je na samý závěr šťastně vyřešena. Z referující popisnosti se J. pokouší zejména drobnější povídky pozvednout tím, že příběh podbarvuje určitou náladou (*Ovoce života*). – Časopisecky uveřejňoval J. též kulturněhistorické a folkloristické články, básně a překlady z němčiny a ruštiny.

PŘÍSPĚVKY in: Archa; Čechie; Čes. lid; Eva; Křesťanský demokrat (od 1898); Lidové listy; Máj (1906–07); Meditace (1908–11); Muzeum (1896); Náš domov (od 1898); Našinec; Nový obzor (1911–12); Nový věk; Nový život; Obrazková revue (1899); Obzor; Selské hlasy (od 1909); Těsnopisné zábavy; Vlast (1902–07). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Lesní růže (P 1905); Pode mlýnem, nade mlýnem... Světlovský zámek (PP 1908); Olešnická rybárna (P 1909); Ovoce života (PP 1910). ■

LITERATURA: an. (J. Zítek); M. J., kal. Praha 1912; J. Obr: M. J., Náš domov 1928, s. l.

pb

Vlasta Javořická

* 25. 3. 1890 *Studená* u Telče

† 1. 8. 1979 *Studená*

Autorka velkého počtu populárních románů a povídek z vesnického života.

Roz. Marie Barešová, provd. Zezulková; pseudonym zvolila podle Javořice, hory nad Studenou. – Narodila se jako třetí dítě v rodině obvodního lékaře. Chodila do místní obecné a měšťan. školy (1896–1904), později ještě navštěvovala rodinnou (hospodyňskou) školu v Německém (Havlíčkově) Brodě. Provádala se za účetního továrny na masné výrobky ve Studené; měla pět dětí, rodina navíc přijala chlapce po zemřelém příbuzném. 1912 se přestěhovala s rodinou do Tišnova, kde muž usiloval založit vlastní podnik; po neúspěchu se 1916 vrátila zpátky do rodiště. Studenou opouštěla jen výjimečně; 1965 navštívila USA, 1968 Švýcarsko a Itálii.

J. publikovala od 1915. Psala povídky a zejména romány (některé z nich i o několika dílech) pro dospělé i pro mládež, a také veršované pohádky, povídky a legendy. Snažila se navázat na hodnotnější větev tzv. ženské literatury, hlavně na R. Svobodovou a V. Lužickou. Usilovala o lidovou četbu; obracela se ve svých „selských“, „vesnických“ románech a prózách k venkovskému čtenáři a ve své době patřila k nejoblíbenějším autorům čteným na vesnici. Její knihy, prodchnuté sentimentem a ušlechtilou tendencí v duchu katolické morálky, mají bohatý a poutavý děj s mnoha zvraty, figury procházejí četnými konflikty a životními zkouškami (J. oblíbenou četbou byl V. Hugo a A. Dumas).

PŘÍSPĚVKY in: Anděl strážný; Lid. listy; Mor. noviny (Brno); Zemědělské noviny (1969 R Dva mlýny).

■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Dvoji jaro (R 1920); Na faře (R 1920); Pro bratra (R 1920, společně s tit. J. J. Krejčí: Na novém mlýně); O šťastném člověku (P 1921, společně s tit. V. Pittnerová: Osířelo dítě a jiné povídky); Pohádka jejich života (R b.d., 1921); Nebeská krupě (R 1921; na obálce tit. Na statku u Kudrňů čili Nebeská krupě); V zámku a chatrči (P pro ml., 1922); Rodina Ambrožova (R b.d., 1923); Popelka a jiné povídky (b.d., 1923); Jiřina (R b.d., 1923); Dvě růže 1, 2 (R 1923, 1925); Pro peníze, Stříbrná struna (PP 1923); Trnitou cestou ke štěstí (R b.d., 1924); Bez lásky (R 1924); Duška (R pro ml., 1924); Na Veverím gruntě (R b.d., 1924); Vrak rodiny Tomanovy 1, 2 (R

1924, 1925); Milostpaní a jiné povídky (b.d., 1924); Duha (R 1925); Jeho pomsta a jiné povídky (b.d., 1925, společně s tit. L. Grossmannová Brodská: Na rozcestí); Jan Koloděj (R b.d., 1925); Na Radosti (R b.d., 1925); Mezihoří 1–4 (R b.d., 1925–26); Domeček pod lipami (R 1926); Granáty 1, 2 (R 1926); Na nůž 1, 2 (R 1926); Poslední ratolest (R 1926); Hruška v poli (R b.d., 1926); Macecha (P 1926); Vičí horovina (P 1926); Spasení domu Pýchova (R 1927); Prstýnek (R b.d., 1927); Letící hvězda (R 1927); Májová bouře 1, 2 (PP 1927); Naším dětem (PP pro ml., 1927); Rozkvetlý suchopár (R b.d., 1927); Děti štěstěny 1, 2 (R 1927); Modré zvonky (R 1928); Ve vichřici života (R 1928); Ticho po pěšině (PP 1928); Blýskání zdaleka (R pro ml., b.d., 1928); Boží mlýn (R 1928); Za kouskem štěstí 1, 2 (R b.d., 1928); Potok (R b.d., 1929); Brána do ráje (R 1929); Dvoji polibek (R 1929); Zlatý ptáček (R 1929); Osudy srdcí 1, 2 (R 1929, 1930); Dvě růže 1, 2 (R 1930); Omyl (R pro ml., b.d., 1930); Pohádka svatováclavských oslav (P 1930); Skryté drahokamy (P 1930); Šla léta (R 1930); Třtina ve vichřici (R 1930); Kletba miliónů 1, 2 (R b.d., 1931); Do cizích rukou (PP 1931); Jitřenka (R pro ml., 1932); Modré z nebe (R b.d., 1932); Pro rodný krov a jiné povídky (b.d., 1932); Na hrobech zelených, Děti panímámy Zlatuškové (RR 1932); Ubožáci 1–4 (R 1933); Údolím slz (R b.d., 1934); Hory a propasti 1–4 (R 1934–35); Mrtvé oči (R b.d., 1935); Otcovský dům (R 1935); Princezna se zlatou hvězdou na čele (R pro ml., 1935); Pod tíhou života 1, 2 (R 1936); Bílá laň (R 1936); Míjející se hvězdy 1–4 (R 1936); Břiza v bouři (R b.d., 1936); Maják (R b.d., 1936); Ztrhané struny (R b.d., 1937); V nepříznivé půdě (R 1937); Proti zákonu (R 1937); Rozdrcené štěstí (R 1937); Stříbrný otazník 1, 2 (R b.d., 1937); Požár na obzoru (R b.d., 1938); Fantazie na dovolené (R 1938); Cilka (R pro ml., b.d., 1938); Balvany v cestě 1–5 (R 1938); Střechy domova 1–4 (R 1939); Brzkovský dvořáci (R 1939); Mateřství 1,2 (R 1939); Ze životního filmu 1, 2 (R 1939, 1940); Čejka v zajetí 1, 2 (R 1940); Láska Ondřeje Vazdy (R 1940–41); Vesnice u lesa 1–3 (R b.d., 1941); List ve větru (R 1942); Oheň bez uhlí (P b.d., 1942); Mezi lesy (R b.d., 1943); Předurčení 1–3 (R b.d., 1943); V samotách (R 1944); Petra (R pro ml., 1944); Při západu slunce (R 1944, na tit. listě chybně 1946). ■

LITERATURA: V. Brtník: ref. Bez lásky, Venkov 14. 2. 1925; Sk. (F. Skácelík): ref. Dvě růže, Samostatnost 5. 12. 1930; B. Havlíček in Problémy knižního trhu (1932, s. 57); an.: Z knihy do srdce, Panoráma 1934, s. 32; sch (J. Schilka): V. Javořická je 79 let, Jihočes. pravda 25. 3. 1969; zh (Z. Heřman): K osmdesátinám V. J., LD 25. 3. 1970; J. Bárta: Poslední setkání s V. J., LD (brněnské vyd.) 8. 8. 1979.

os

Josef Javůrek

* 16. 9. 1741 Benešov

† 26. 3. 1824 Benešov

Překladař, autor náboženské literatury, hudební skladatel; jako jeden z prvních uvedl do obrozenské literatury významné dílo světové prózy.

lk, mo

Pokřtěn František Dominik, Josef je řádové jméno. – Otec byl benešovský kantor a varhaník, později řídící učitel. Po absolvování piaristického gymnázia v Benešově (1754–59) odešel J. do Prahy na tzv. filozofii. Pravděpodobně 1764 vstoupil do benediktinského řádu a započal studium teologie (1769 vysvěcen). Jako mnich působil v benediktinském klášteře v Sá-zavě (ředitel kůru a knihovník) až do jeho zrušení 1785. Od 1786 žil v Benešově, vykonává funkci kooperátora při zdejším farním kostele, od 1805 při vikariátu ve Vlašimi. Byl hudebním skladatelem, autorem houslových sonát a varhanních skladeb. Pohřben byl v Benešově.

J. překlad Fénelonových Příběhů Telemachy... je v obrozenské literatuře konce 18. stol. ojedinělou prací, která do češtiny uvádí významné dílo světové prózy (pozdější překl. J. L. Zieglera z 1814–15). Jak uvádí J. v předmluvě knihy, překládal Fénelona podle dvou německých překladů (Ludwig Ernst von Faramond, 1749, a an. vyd. v Lipsku a Frankfurtu 1775) a za pomoci českého překladu, zapůjčeného od jakéhosi Soukupa (pravděpodobně Augustin Jan Václav Soukup, 1681–1755, choceřský farář a spisovatel). Text je přeložen věrně, se značnou závislostí na jazykové stylové výstavbě německé předlohy, jména řecké mytologie jsou počestřována (připojen výkladový rejstřík jmen a některých reálií). První edice spisu Zpráva a naučení synu Jaroslavovi... od Jana Hasištejnského z Lobkovic (1504), vydaná anonymně u téhož tiskaře a téhož roku jako překlad Fénelona (s tit. Pravdivý český Mentor...), je pravděpodobně také dílem J. V souvislosti s překladem Telemachy se jí pokusil upozornit na knihu podobného (výchovně vzdělávacího) zaměření v českém prostředí.

KNIŽNĚ. *Překlad*: F. Fénelon: Příběhové Telemachy, syna Ulyssova 1, 2 (1796–97). – *Ostatní práce*: Rozličná poučování křesťanská na neděle přes celý rok 1, 2 (postila, 1819–20). ■ *VYDAL*: Jan z Lobkovic a Hasištejna: Pravdivý český Mentor... (1796, dub.). ■

LITERATURA: L. Kusáková: Raně obrozenská edice spisu Jana Hasištejnského z Lobkovic, ČLit 1985, s. 359 + Příběhové Telemachy, syna Ulyssova v raně obrozenském překladu z let 1796/97, sb. Lit. archiv PNP 21–22, 1985–86.

Josef František Javůrek

* 18. 3. 1864 Hořice

† 24. 5. 1898 Turnov

Autor próz z venkovského prostředí a jedné veselohry, překladatel z němčiny a francouzštiny, novinář.

Vystudoval 1877–81 čtyři třídy reál. gymnázia v Přerově; byl poštovním a advokátním úředníkem v Praze a v Kolíně. 1890–94 zastával funkci tajemníka Československé obchodnické besedy v Praze, redigoval časopis Obchodní obzor a publikoval odborné články. Posledních pět let života byl zaměstnán v pražských redakcích (Hlas národa, Úřední listy) a uplatňoval se jako překladatel.

Debutoval 1887 črtou z venkovského života. Idylické krátké prózy s vesnickými náměty posílal do časopisů, nejobsáhlejší (*Na dobré cestě*) vyšla 1897 na pokračování v Pražském deníku. Je lokalizována do Jizerských hor a zachycuje příkladný typ sedláka, který překonává vášeň po bohatství a svolí k sňatku svého syna s nemajetnou dívkou. J. otiskl také několik básní a veselohru *Havelok šedé barvy aneb Na nepravé stopě* podle humoresky F. Roháčka. Dobovým přínosem byly jeho překlady z A. Schnitzlera.

PSEUDONYMY: B. Allegri, Bohuš Allegri. ■ *PŘÍSPĚVKY in*: Hlas národa; sb. Laciné čtení (1892); Nár. listy; Pražský deník (1897); Pri kozúbku (1897); Rozhledy (1897); Švanda dudák (1896); Úřední listy; Vesna (Brno, 1887–91); Zlatá Praha (1896); – posmrtně: Jitřenka (Polička, 1899). ■ *KNIŽNĚ*. *Beletrie*: Havelok šedé barvy aneb Na nepravé stopě (D b. d., 1889). – *Překlady*: A. Matthey (A. Arnould): Tisícovka (1891) + 189–H–981 (1891); A. Schnitzler: Milkování (1897) + Umírání (1898). – *Ostatní práce*: Pomocnictvo obchodní v zrcadle pravdy (b. d., 1892). ■ *REDIGOVAL časopis*: Obchodní obzor (1894). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Lit. listy 1898, s. 268.

is

Jedlička

Augustin Jedlička

* 21. 6. 1795 Kasejovice u Blatné

† 31. 10. 1869 Záboří u Blatné

Obrozenský dramatik a básník.

Základní školu navštěvoval v rodišti, jako desetiletý pobyl rok v Unternalbu v Rakousku, aby se naučil německy, a pak ho kasejovický kaplan připravoval na latinské školy. Probudil v něm také vlastenecké cítění, pro které měl J. zvl. 1848 potíže s úřady. Gymnázium studoval v Písku, tzv. filozofii 1811–12 v Plzni a 1812–14 v Praze, kde také absolvoval bohoslovecká studia. 1819 byl vysvěcen na kněze, do 1827 kaplanoval v Loučimi u Klatov, od 1827 v Kasejovicích, od 1831 byl trvale farářem v Záboří. V Kasejovicích i v Záboří rozvinul bohatou kulturní činnost, pořádal ochotnická divadelní představení a besedy i osvětové přednášky. Patřil k zakladatelům Hopodářské jednoty píseckého kraje a stal se jejím výkonným orgánem pro blatenský okres.

J. psal hlavně divadelní hry; mládeži připsal několik nezachovaných didaktických scén, hranných ochotníků v okolí jeho působistě. Jeho jediná knižně vydaná „rytířská činohra“ *Mečislav a Blanka* buduje svůj skrovný děj na milostných vztazích a na konfliktu otce se synem, vrcholí srážkou rytířů s loupežníky, po níž vše dospěje k šťastnému konci. J. se věnoval také hudbě, což se v pozdějších letech odrazilo i v básnickém souboru *Písně...*, rozvrženém do tří oddílů (písně myslivecké, lovecké a smíšené); vydal je v Písku pod pseud. Velebín Podtřemšínský. Podílel se na přípravě obrozenského vydání Hájkovy kroniky.

PSEUDONYMY: Podtřemšínský, Třemšínský, Velebín Podtřemšínský. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo; Dalibor (1860); Škola a život. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Mečislav a Blanka (D 1818); Písně Velebina Podtřemšínského (1860). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Věstník bibliografický 1869; A. Berndorf: Zapadlí vlastenci našeho kraje, Otavan 1926, s. 54 + Vzpomínka na některé zapomenuté vlastence a buditele, Plzeňsko 1936, s. 97.

zp

Benjamin Jedlička

* 4. 11. 1897 Nový Bydžov

† 26. 4. 1967 Praha

Literární historik a kritik zabývající se zvláště obrozenskou literaturou, prozaik a překladatel z francouzštiny a italštiny.

Otec, právník, sloužil jako okresní komisař v Novém Bydžově, od 1902 působil v Praze jako vládní rada ministerstva sociální péče. Matka G. Krákorová byla za svobodna herečkou a působila v Plzni u ředitele V. Budila. Obecnou školu a reálné gymnázium navštěvoval J. v Praze (mat. 1916), 1916–20 studoval na pražské filoz. fakultě češtinu a francouzštinu, 1920–21 byl jako stipendista v Paříži na Sorbonně. Studia ukončil v Praze 1922 (disertace *Próza K. H. Máchy*). Působil jako středoškolský profesor v Opavě (1922–24), v Brně (1924–31) a v Praze (1931–36). Od 1937 pracoval na min. školství, od 1942 na min. lidové osvěty, od začátku 1945 až do konce války byl pomocným dělníkem. Pak byl zaměstnán na min. informací (1945–53), 1953–54 v Čs. rozhlasu jako vedoucí redaktor oddělení humoru a satiry. Dlouhá léta byl tajemníkem satirické komise při Svazu čs. spisovatelů.

Badatelský zájem B. J. se soustřeďoval zejména na J. Dobrovského a K. H. Máchu. Jeho základní vědecké dílo, monografie *Dobrovského „Geschichte“ ve vývoji české literární historie*, analyzuje D. látkový přínos literární historie a zařazuje jeho Dějiny do vývoje české historiografie ve vztahu k předchůdcům i k tomu, co následovalo; monografii doplnil J. pozdější pečlivou edicí. Z J. literárněhistorických prací se uplatnily Dějiny českého písemnictví, zahrnující období od Dobrovského po S. Čecha; v jeho literárněkritické činnosti převažovaly zřetele informativní nad analytickými. – Jako beletrista debutoval 1924 pamflety *Pět políček mrtvým*, v nichž ironizoval namyšlenost a pseudovzdělanost příslušníků maloměstské honorace. Těžiště J. beletristické tvorby tvoří dvě knížky povídek, námětově značně odlišných. První z nich, *Kouzelná panenka*, zahrnuje sedm psychologických próz s tématem citového a sexuálního probuzení dětí, druhá, *Smrt v zradle*, obsahující psychologické povídky o lidských troskách a podivínech, má tragické ladění. Rozsáhlá byla J. překladatelská činnost, zahrnující vedle knih

i filmové dialogy (celkem 10 filmů, mj. Čarodějky ze Salemu), zejména francouzské a italské, ale i text jugoslávského filmu Mrtvé město. V 50. a zač. 60. let překládal J. pořady pro Čs. rozhlas (1961 na pokr. Aldo de Jaco: Krátká svatební cesta). Své knižní překlady i editorské počiny (výbory z J. Dobrovského a ze satirické tvorby J. S. Machara) provázel informativními vstupy i studii.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ben, B. J. Suk, Jamy, Jiří Kryštof, Kain; Benj. J., B. J., bj, ln, -nj-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda; Cesta (1920–21); Časopis Matice moravské (1930 Poznámky k dílu K. H. Máchy); Časopis pro moderní filologii (1926, 1933); Čes. slovo (1936); Českosl. sjednocení (1921); Českosl. rozhlas a televize (1954); Čes. časopis historický (1935); Dikobraz (1953–54); Ilustrovaný svět (1924); Klub (1954); Kultura (1957–58); Lid. noviny (1923–25, 1927–29, 1931, 1935–42); Lit. noviny (1953); Listy filologické (1918, 1923, 1930, 1931); Lumír (1935); Mladá generace (1918–19); Morava (1925); Moravskoslezský deník (Ostrava, 1923); Nár. divadlo (1946); Nár. listy (1923, 1928–29, 1932–33); Nár. noviny (1925); Náš rozhlas (1953); Nebojsa (1919–20); Nové Čechy (1921, 1925, 1927–29); Nový život (1954); Praha v týdnu (1941); Prácheňský kraj (Písek, 1924, lit. příl.); Program Městských divadel pražských (1945–46, 1948); Program Nár. divadla v Brně (1929); Republika (1919); Rudé právo (1946–47, 1953); Salón (1940); Sborník filologický (1926); sb. Studie a vzpomínky (1930, In margine prózy J. Vrchlického); Svoboda (1954–55); Svobodná republika (1922–23); Svob. slovo (1959, 1962–63); Svob. noviny (1945–46, 1948); Tvorba (1947–48); Zítřek (1920). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Pět políčků mrtvým (pamflety, 1924); Kouzelná panenka (PP 1929, 1942 s tit. Panenka z žurnálu); Dějiny českého písemnictví. Doba nová I. (1931); Dobrovského „Geschichte“ ve vývoji české literární historie (monografie, 1934); Mik za to nemůže (P pro ml., 1935, s B. Sílovou); Smrt v zrcadle (PP 1943); Vzpomínáme (B 1946); Paříž 1945 (FF 1947). – *Překlady*: J. Verne: Podivuhodná dobrodružství výpravy Barsacovy (1925, s F. Šimánkem) + Pět neděl v balóně (1958) + Dvacet tisíc mil pod mořem (1959) + Tajuplný ostrov (1961) + Děti kapitána Granta (1964); P. de Ronsard: Výbor z básní (1928); J. F. Regnard: Univerzální dědic (1931); G. Duhamel: Sága o Salavinovi + Klub otce Legrain (1938); B. Cignani: Velia (1943); Zpěvy nové Francie (ilegální fr. poezie z druhé svět. války, 1946); A. de Musset: Mimi Pinson (1957); M. S. Bonfanti: Speranza (1957); E. de Amicis: Srdece (1958); A. de Céspedes: Předtím a potom (1958); M. T. Nessi: V sobotu večer (1959); E. Triolet: Bílý kůň (1968). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: C. Goldoni: Veselé městečko (1941); U. Ojetti, R. Simoni: Svatba pana Casanovy (1943); J. Anouilh: Kruté štěstí (1946) + Pozvání na zámek (1947); J. Gi-

raudoux: Bláznivá ze Chaillot (1948). ■ REDIGOVAL *časopis*: Republika (1919, s J. Haussmannem, M. Novotným, J. J. Paulíkem); *sborník*: Studie a vzpomínky prof. dru Arne Novákovi k 50. narozeninám (1930); *edici*: Most – Románová knihovna překladů z románských literatur (1943–47). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vymazalova Zrnka (1931); J. Dobrovský: Dějiny české řeči a literatury v redakcích z roku 1791, 1792 a 1818 (1936) + Dějiny české řeči a literatury (1951, kritické vyd.) + Výbor z díla (1953, též překl. něm. textů) + Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur (Halle 1955, s H. Röselem); J. Havlíček: Petrolejové lampy (1944, s J. V. Bečkou, J. Poberem); J. S. Machar: Plamenným jazykem (výbor ze satirických veršů, 1955) + Zde by měly kvést růže (1957). ■

LITERATURA: ● ref. Pět políčků mrtvým: A. N. (Novák), LidN 19. 8. 1924; Dr. V. Novák, Nové Čechy 8, 1924/25, s. 104; -or (A. C. Nor), Oheň 1924, č. 1 ●● ref. překl. P. de Ronsard: P. M. Haškovec, LitN 1929, č. 1; O. Šimek, LidN 25. 5. 1929; V. Černý, Host 8, 1928/29, s. 165; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 284 ●● ref. Kouzelná panenka: A. N. (Novák), LidN 30. 11. 1929; vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 670 ●● ref. Dějiny českého písemnictví...: A. Grund, ČMF 18, 1931/32, s. 48 a RA 7, 1931/32, s. 105; G. (F. Götz), NO 6. 8. 1931; M. N. (Novotný), LidN 1. 11. 1931; A. M. Piša, LitN 5, 1930/31, č. 11; B. V. (Václavěk), Index 1931, s. 109; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 166; J. Matouš, Nové Čechy 1932, s. 25 ●● ref. Dobrovského „Geschichte“...: A. Novák, LidN 10. 6. 1934; F. X. Šalda, SZáp 7, 1934/35, s. 249 ●● ref. Smrt v zrcadle: J. K. (Kopecký), LidN 3. 8. 1943; J. Červinka, Akord 11, 1943/44, s. 39 ●● k padesátinám: J. B. Čapek, NO 4. 11. 1947; MilNý (M. Novotný), RP 11. 11. 1947 ●● (Ns). (J. Nečas): Vzpomínky na B. J., LD 3. 11. 1972; J. Hrabák in Život s literaturou (1982).

dv

Jaromír Jedlička

* 9. 10. 1901 *Praha*

† 1. 8. 1965 *Zdíkov u Vimperka*

Překladatel gruzinské, arménské a anglické prózy a poezie, literární historik a lingvista, zakladatel československé kaukazologie.

Narodil se po smrti svého otce, klasického filologa Jaromíra J. (1869–1901); jeho matkou byla spisovatelka Vladimíra J. (1878–1953) publikující pod pseud. Edvard Klas zejm. v čas. Moderní revue, autorka knihy Povídky o ničem, 1903, s předml. J. Karáska ze Lvovic; jeho dcerou je

lingvistka Helena Kurzová (nar. 1936). – Po maturitě na Akad. gymnáziu v Praze (1920) studoval krátce práva, pak na filoz. fakultě UK anglistiku a slavistiku, 1923 byl na studijním pobytu v Anglii (doktorát prací *Teorie a praxe realismu v románu u Johna Galsworthyho a Arnolda Benneta*). Po studiích žil jako překladatel z povolání, zároveň studoval orientalistiku u V. Lesného a indoevropské jazyky u O. Hujera a ve Vídni vykonával zkoušky z arménštiny. Měl mimořádný jazykový talent, mluvil plynně deseti jazyky (němčina, angličtina, francouzština, italština, španělština, ruština, polština, maďarština, arménština, gruzínština). Od 1936 byl lektorem arménštiny na filoz. fakultě UK, po uzavření vysokých škol učil od 1940 jazyky na obch. akademii v Praze-Karlíně. 1946–48 pracoval v Orientálním ústavu, 1948–53 v Národní knihovně, zároveň byl na filoz. fakultě UK externím lektorem arménštiny (od 1945) a gruzínštiny (od 1951). Od 1953 zde působil interně, zprvu jako lektor-specialista, později jako odborný asistent arménštiny a gruzínštiny; vybudoval tu oba obory a vyškolil několik schopných nástupců. V souvislosti se zrušením oborů odešel 1962 do důchodu. Zemřel náhle ve Zdíkově, pohřben byl v rodišti své matky Čičovicích u Prahy.

J. na sebe zpočátku upozornil fejetony, povídkami a články otiskovanými v různých časopisech (pseud. J. Piras), ale brzy u něho převládla orientace překladatelská a vědecká. Jeho překladatelský zájem patřil ve 30. letech prozaikům anglickým (J. Klapka Jerome, R. Crompton, H. G. Wells, P. Fleming) a americkým (H. Allen, F. Prokosch), zároveň už časopisecky publikoval své první překlady arménské poezie a články o arménské historii, kultuře a literatuře. Po druhé světové válce se věnoval především gruzínské a arménské, ale v širším smyslu i kaukazologické lingvistice a literární a kulturní historii, o níž publikoval statě v našich a zejména zahraničních časopisech (Bedi kartlisa, Paříž; Le Muséon, Lovaň; Mnat'obi, Tbilisi; Handes Amsorya, Vídeň; Zeitschrift für Phonetik, Berlín, aj.) a v encyklopediích; je též autorem učebnice češtiny pro Gruzínce. V překládání gruzínského a arménské literatury byl pokračovatelem A. Koudelky (pseud. O. S. Vetti) a vůbec prvním soustavným tlumočníkem a kritickým vykladačem starogruzínské i novogruzínské literatury. V řadě J. překladů (poezie, povídky, pohádky, román L. Kiačeliho), které vždy provázal výkladem, se nejvýznamnějším překlada-

telským a edičním činem stal epos z rozhraní 12. a 13. století *Muž v tygří kůži* Š. Rusthaveliho; jednak ho přebásnil, jednak převedl doslovně v próze, a celek doprovodil obsáhlou předmluvou o původu, autorství a rozporných literárně-historických interpretacích této světské skladby. Při překladech poezie (D. Guramišvili, G. Leonidze) spolupracoval s J. Seifertem a J. Aldou. Z arménské literatury přeložil román V. Ananjana.

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. Piras; J., -J., J. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Acta Universitatis Carolinae (1960–63); Archiv orientální (1959–65); Cesta (1918–30); Čin (1930–33); Čtení o Sovětském svazu (1960); Lid. noviny (1920–38); Listy pro umění a kritiku (1933); Lit. noviny (1937, 1961); Lumír (1930); Nár. osvobození (1928–34); Nový Orient (1946–65); Praha–Moskva (1947–59); Právo lidu (1925); Rozpravy Aventina (1931); Svět sovětů (1947–62); Tvorba (1957); Večerní Tribuna (1921); Večerník Práva lidu (1930–31); Venkov (1926–42); Zlatý máj (1960). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: J. Klapka Jerome: Oni a já (1930); H. M. Raleigh: Zaměněná zavazadla (1933); R. Crompton: Jirka řadí (1935, 3. díl cyklu Jirka, postrach rodiny); H. Allen: Bronzový hoch (1936, 2. díl trilogie Anthony Adverse) + Osamělý blíženeček (1936, 3. díl trilogie, s L. Vymětalem); H. G. Wells: Pan Polly (1936); H. Pease: Zakletá loď (1937); P. Fleming: Brazílské dobrodružství (1938, s A. Skoumalem); F. Prokosch: Mezi Asiáty (1947); Gruzínské národní pohádky (1949); L. Kiačeli: Obrácení Gvadiho Bigvy (1952); G. Leonidze: Zahrada Gruzie (výbor, 1955, s J. Aldou); Kamenité cesty Gruzie (výbor z povídek gruzínských klasiků, 1958); Š. Rusthaveli: *Muž v tygří kůži* (1958); V. Ananjan: Zajatci Pardálí soutěsky (1959); D. Guramišvili: Veselá vesna (1963, přebásnil J. Seifert). – *Ostatní práce*: Čechuri ena (učebnice češtiny pro Gruzínce, Tbilisi, 1972). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: viz KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

BIBLIOGRAFIE: H. Kurzová: Bibliographie von J. J., Bedi kartlisa (Paříž) 21/22, 1966, č. 50/51, s. 100.

jb, vv

Otakar Jedlička

* 22. 12. 1845 *Hoříněves* u Hradce Králové

† 27. 6. 1883 *Smiřice*

Prozaik, autor několika životopisů, lidovýchovný publicista a žurnalista.

Otec byl lékařem a později i starostou, matku ztratil J. ve třech letech. České nižší školní třídy navštěvoval v rodišti, německou 4. třídu v Brou-

mově (1855/56). 1856–64 absolvoval něm. gymnázium v Hradci Král. (učitel češtiny, němčiny, latiny a řečtiny J. E. Kosina, spolužák J. Goll). Po maturitě studoval na pražské medicínské fakultě (1864–69). Seznámil se s J. Nerudou, který jej uvedl do literatury a doporučoval jako domácího učitele (1865 po otcově smrti se ocitl v tíživých hmotných poměrech). Vedle kondicí si vydělával drobnou anonymní prací žurnalistickou, hlavně ve spolupráci s J. Barákem, s nímž se přátelsky stýkal už v Hradci Král., kde byl Barák koncem 1860 internován. 1864–65 spolupracoval J. s Hlasem za redakce K. Sladkovského, koncem 1867 vstoupil do redakce Nár. pokroku vedeného J. S. Skřejšovským. Mj. zde 1868 referoval jako účastník o tzv. první národní pouti do Kostnice k Husovu pomníku a do Curychu a o říjnovém táboru lidu na Řípu. Při zastavení Nár. pokroku za výjimečného stavu v Praze (říjen 1868–koniec dubna 1869) přispíval zprávami z Prahy do náhradní tribuny Skřejšovského, chrudimské Koruny. 1869–74 působil v redakci Nár. listů (za výjimečného stavu tit. Naše listy); kromě toho sám 1869 vedl asi čtvrt roku za uvězněného Baráka jeho Svobodu a v 70. letech psal nepodepisované zprávy z Prahy do roudnických listů E. Špindlera Říp a Podřipan. Z redakce Nár. listů vystoupil, aby mohl dokončit studium. Po promoci (1875) praktikoval v pražské porodnici a ve Všeobecné nemocnici. 1876 se stal vrchnostenským lékařem v Poličanech (Bílá P.) u Dvora Král. a od začátku 1878 byl praktickým lékařem (později v hodnosti městského lékaře) ve Smiřicích, kde si získal pověst lékaře lidumila. Přes podlomené zdraví a rozvrácené krátké manželství a vedle své lékařské praxe pokračoval v rozsáhlé činnosti literární, lidovýchovné i politické. Byl členem výborů různých vlasteneckých a literárních spolků a podniků (Ústřední matice školské, pražského Sokola, Husových oslav 1869, Žižkových v Příbyslavi 1874, komitétu druhé pouti do Kostnice 1882, výboru pro vybudování Hankova pomníku v Hoříněvsi a spolků v Chrudimi a Jaroměři, které propagovaly českou literaturu) i členem Umělecké besedy a Spolku českých žurnalistů; s jeho osobností je spojeno pojmenování Babiččino údolí v Ratibořicích (črta v Čes. včele 1878), pro něj usiloval i o zřízení pomníku B. Němcové.

Jako prozaik (J. básně jsou nečetné) debutoval anonymně venkovským obrázkem *Hra života* v Nerudově Rodinné kronice 1864, výběr z J.

povídkové tvorby (*Novelety*) vyšel po 10 letech, nakonec rozšířen (s tit. *Novely starší i novější*) krátce před jeho smrtí. J. v nich vycházel z všedního života, jak jej poznal jako student, na cestách i jako lékař. Maloměstské a hlavně venkovské prostředí, často zachycované s folklórním koloritem a s figurkami pro ně typickými (žebrák, zpustlý inteligent, cikáni aj.), představí J. s hluboce lidským pochopením, které proniká i do konfliktů, motivicky sice nenových (společenská nerovnost, láska; v povídce *Pod horami* i dělnická otázka a střetnutí dělníků s četníky), ale věrně odpozorovaných ze skutečnosti. Vyprávění je často spojeno s rozsáhlými popisy neporušené horské přírody, s romantickými scenériemi bouře apod. Zvláštní složku představují v J. díle práce spojené s jeho novinářskou a lidovýchovnou činností, vedle cestopisných črt (o Krkonoších), „pamětních lístků“ (např. o B. Němcové, sochaři V. Levém aj.) a životopisných brožur (o Jungmannovi, Žižkovi, Barákovi) patří sem především články z války 1866, jež psal jako zpravodaj do Nár. listů (*Mezi Josefem a Králové Hradcem*) a do Plzeňských novin. Později se vrátil jako amatérský historik s lidovýchovnými cíli k témuž období ve spise *Boje v Čechách a na Moravě za války r. 1866*; pro jadrný sloh a pečlivost považoval Neruda tuto popularizující válečnou kroniku za J. nejzávažnější dílo. J. povídky patřily ve své době k oblíbené četbě a byly i překládány (např. do polštiny a srbochorvátštiny). Vedle E. Vávry patřil J. k prvním českým překladatelům díla L. N. Tolstého (anonymně povídka Polikuška v čas. Koruna 1868).

ŠIFRA: O. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademické listy (1881); Čech (1864–65); Čes. včela (1876–78); Dělnické listy (red. J. Barák, 1872); Dělnické listy (Cleveland, 1875); Divadelní listy (1881); Hlas (1864–65); Jizeran (Ml. Boleslav, 1881); Kalendář čes. studentstva na r. 1882 (1881, stať o B. Bolzanovi); Koleda (Olomouc, 1881); Koruna (Chrudim, 1868–69); Koruna česká (Kolín, 1881); Květy (red. V. Hálek, 1865–71); Květy (red. S. Čech, S. Heller, 1881–83); Lumír (1873–75); Nár. listy (1866–81); Nár. pokrok (1867–68); sb. Narod sobě (1880); Naše listy (1869); Obrana (1870); Obrazy života (1871–73); Pernštýn (Pardubice, 1880); Pilsner Reform (1. pol. 70. let); Plzeňské noviny (1866); Podřipan (Roudnice, 1870–74); Polabské noviny (Kolín, 1881); Práce. Kalendář na r. 1871 (1870); Pravda (red. J. Barák, 1867); Rodinná kronika (1864); Ruch (1881–83; 1882 vzpomínka na nár. pouť do Kostnice); Říp (Roudnice, 1870–74); Slavia (1875); sb. Slavín 2 (1881, stať o Janu

Nerudovi); Slovanský kalendář na přestupný rok 1872 (1871) a na obyčejný rok 1873 (1872); Sokol (1873–82); alm. Souzvuk (1874); Studentské listy (1882); Světozor (1867–82); Svoboda (red. K. Rank, 1864); Svoboda (red. J. Barák, 1867–73); sb. Vánoční album (1882); Vesna kutnohorská (1868). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Mistr Jan Hus (životopis, 1869, s F. Göblem Kopidlanským); Josef Jungmann (životopis, 1873); Novelety (1874; 1882 rozšíř. s tit. Novelety starší i novější); Jan Žižka (životopis, 1875, šifra O. J.); Pomněnka z hor (P b. d., 1882; též obálková vyd. s tit. Pomněnky z hor Krkonošských, skal Abrspašských i Teplických a Průvodce po Krkonoších a skalách Abrspašských i Teplických); Josef Barák (životopis, 1883); Boje v Čechách a na Moravě za války r. 1866 I–3 (kronika, 1883–84, sešitově). ■

LITERATURA: Almanach vydaný za příčinou odhalení pomníku MUDr. O. Jedličkovi (Smiřice 1884, red. V. Ryba). ■ Kchř (J. Kuchař): ref. Novelety, Světozor 1874, s. 308; ● ref. Novelety starší i novější: O. M. (Mokřý), NL 27. 6. 1882; F. Bílý, Osvěta 1882, s. 1 043; F. V. Vykoukal, Květy 1883, 1. pol., s. 119; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 7; F. Chalupa, Ruch 1883, s. 191 ●; F. Bačkovský: Čeští spisovatelé a spisovatelky, kteří nejsou ve velikém ani malém Slovníce naučném 5, Studentské listy 1882, s. 171, 195; ● ref. Boje v Čechách...: F. V. Vykoukal, Květy 1883, 1. pol., s. 499; J. Kalousek: Dějiny a zeměpis, Osvěta 1883, s. 1032 ●; ● nekrology: -a (V. Ryba), NL 29. 6. 1883; an., Lumír 1883, s. 336; O. M. (Mokřý), Květy 1883, 2. pol., s. 248; F. Čenský, Osvěta 1883, s. 756; -dr. (C. S. Moudrý), Ruch 1883, s. 319; an. (J. Neruda), Humor. listy 1883 → Podobizny 2 (1952); an., Světozor 1883, s. 354 ●; Bše. (J. Baše): MUDr. O. J., Zábavné listy 1885, s. 576; K. Svoboda: Barákovy dopisy přáteli, Čes. revue 1925.

em

Břetislav Jedlička Brodský

* 18. 4. 1873 *Český Brod*

† 12. 8. 1948 *Praha*

Básník a prozaik, beletristicko-publicistický zpodobitel všedních výjevů ze života Prahy a pražského okolí, novinář.

Vl. jm. B. Jedlička. – Vyrůstal v českobrodské učitelské rodině, vzdělání získal v Praze na reál. gymnáziu a učitelském ústavu (mat. 1895). Začal učit na obecných školách: 1895–96 ve Škvorci, Chotýši a ve Vraném, krátce v Popovičkách a Říčanech, poté do 1908 ve Vysočanech (Praha-V.) a do 1913 v Praze II a v Praze III; 1913 přešel na místo odborného učitele a působil na

pražských měšťan. školách až do 1926, kdy se v souvislosti s restriktivním zákonem nechal pensionovat. Mimoto již od 1912 učil na učňovských školách (obuvnické, malířské a lakýrnické, číšnícké) a 1925–37 zastával funkci ředitele dívčí odborné školy kadeřnické. Byl rovněž činný novinářsky, a to jako fejetonista, člen redakce Čs. republiky (1921–24) a Nár. politiky (1924–39), redaktor specializovaných časopisů a místopředseda Jednoty českých novinářů. Významnou součástí jeho veřejné aktivity byla činnost ve Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; zde působil ve funkci jednatele (od 1905), dále jako redaktor spolkových publikací a knihovny a četnými přednáškami a spisy jako propagátor spolkových zájmů. Z cizích zemí poznal Francii, Španělsko (1937), Německo, Švýcarsko, Itálii, Jugoslávii, Belgii a Holandsko.

Jak se J. B. vyznal ve své básnické prvotině *Kus mládí*, psal, co mu diktoval život; bez větších uměleckých nároků v ní zaznamenal osobní zážitky milostné a rodinné a včlenil sem několik časových improvizací (např. k jubileu Kollárovu, k místní studentské slavnosti atd.). I jeho prózy jsou příležitostnými skicami izolovaných výseků skutečnosti: vedle školních výjevů přinášely dojemné sociální obrázky z prostředí venkova a dělnických Vysočan a podávaly krotce kritické nebo humorné pohledy na svět pražských maloměšťáků (*Perokresby* aj.). Smysl pro realistický detail dodával J. pracím rys dokumentarnosti (zvláště v pozdějších cyklech fejetonních momentek z pražských tramvají a biografů). J. měl však i sklon k didaxi, a proto jeho obrázky vyznívají často nabádavě, leckdy až udivují povzbuzujícím happy endem nebo výstražně drastickým vyústěním příběhu. Mimo prózu a verše napsal libreto k opeře O. Bradáče; věnoval se také publicistické propagaci péče o přírodní prostředí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Abietula, Břet. Brodský, Frant. Dvorský, K. Tichan, K. Tichý; bjb, B. J. B., Bř. J. B., Bř. J. Br., -dl-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1903); Čas (1908); Českosl. republika (1921–24); Čes. svět (1915–18); Kopřivy; Krása našeho domova (od 1904); Lid. noviny (1907); Malý čtenář (1896–1907); Nár. politika (1924–39); Niva (1894); Po práci (1932–35); Průvodce české zahradnicko-ovocnické výstavy (1906, Význam české ženy při práci okrašlovací, i sep.); Zábavné listy (1891–92). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kus mládí (BB 1897); Obžinky (libreto k opeře O. Bradáče, 1898, prem. 1904); Perokresby